

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

**Qumránské rukopisy,
esséni a jejich možný vliv na rodící se křesťanské mnišství**

**Qumran's Scroll,
Essenes and their possible effect on aborning Christian's monkhood**

Diplomová práce

Vedoucí práce:
Doc. Václav Ventura

Praha 2009

Autor:
David Macura

Anotace

Tato magisterská práce se zabývá qumránskými rukopisy a ideou zasvěceného života v křesťanství. Qumránské rukopisy jsou rozebírány po obsahové stránce a je představen také způsob bádání a práce se svitky od jejich nalezení až dodnes.

Dále je v práci představena skupina, jež je z qumránskými svitky nejčastěji spojována, totiž esejci. Pro úplnost je také přiblížen a připomenut dobový (či dějinný) kontext, v němž esejci žili. Nakonec je esejské hnutí srovnáno s raným křesťanstvím a ideou zasvěceného života a dochází k určitým závěrům o možném ovlivnění křesťanského mnišství hnutím esejců.

Anotation

This master's theses is dealing with the idea of votive Christian life. First, the content of Qumran scrolls is analyzed, the way of research- since the day of their discovery until now- is also shown.

The Essenes- religious group which is most often connected with Qumran scrolls- is presented and for the sake of better understanding we also zoom in the historical setting of their time.

Finally, the movement of the Essenes is compared to Early Christianity and the idea of votive life. We draw certain conclusions about potential influence of the Essenes on Christian monasticism.

Klíčová slova

Qumrán – svitky – esejci – křesťanské mnišství

Key words

Qumran- Scrolls- The Essenes- Christian monasticism

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracoval samostatně s použitím výhradně citovaných pramenů a literatury.

V Praze dne 21. srpna 2009

David Macura

Děkuji

- Nejvyššímu za vše dobré co jsem z Jeho ruky mohl během studia přijímat,
- vedoucímu práce, panu Doc. Václavu Venturovi, za jeho vstřícnost, vedení, rady a veškerou pomoc při psaní této diplomové práce,
- rodičům za jejich vytrvalou, nejen finanční podporu, bez níž bych na HTF UK nemohl studovat,
- svému bratrovi za jeho trpělivost a pomoc ve všech obdobích studia.

Obsah

OBSAH	5
QUMRÁN	7
SENZAČNÍ ZPRÁVA	10
KMEN TA'ÁMIRE	10
NEČEKANĚ VÝZNAMNÝ OBJEV, ANEB JAK TO VŠECHNO ZAČALO	10
PROF. SUKENIK	12
PRVNÍ PUBLIKACE RUKOPISŮ.....	14
HLEDÁNÍ JESKYNĚ A JEJÍ ARCHEOLOGICKÝ PRŮZKUM	15
<i>Průzkum jeskyně</i>	16
CHIRBET QUMRÁN	17
<i>Hřbitov</i>	21
AJN FAŠCHA	24
DALŠÍ NALEZENÉ SVITKY	28
VÁDI MURABBAAT	33
SVITKY A PRÁCE S NIMI	34
PUBLIKACE RUKOPISŮ.....	38
DIGITALIZACE SVITKŮ.....	42
SOUČASNOST	42
QUMRÁNSKÁ KNIHOVNA	43
<i>Biblické knihy</i>	43
<i>Prorocké knihy</i>	48
<i>Žalmy</i>	49
<i>Mimobiblické knihy</i>	51
<i>Literatura Qumránského společenství</i>	51
DOBOVÝ KONTEXT	60
ESSÉNI	71
STAROVĚCÍ PISATELÉ O ESSÉNECH	71
ODKUD SE ESSÉNI VLASTNĚ VZALI? PŮVOD ESSÉNU, A JEJICH DALŠÍ HISTORIE.....	73
ESSÉNI A HERODES	75
ŽIDOVSKÁ VÁLKA A ZÁNİK SPOLEČENSTVÍ	75
UČITEL SPRÁVEDLNOSTI A JEHO ODPŮRCI.....	76
VÍCE O ESSÉNECH	79
<i>Qumránské společenství a „jiný řád essénský“</i>	79
<i>„Jiný řád essénský“</i>	80
<i>Způsob života</i>	82
<i>Kalendář</i>	83
<i>V co věřili?</i>	83
ŘÁD JEDNOTY - סרך היחד (SERECH HA-JACHAD)	86
RANÉ KŘESŤANSTVÍ A IDEA ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA	95
KŘESŤANSKÉ MNIŠTVO (IDEA ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA)	98

ODKUD POCHÁZÍ MYŠLENKA ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA V KŘESŤANSTVÍ?.....	103
IDEA ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA A JEJÍ STOPY V PŘEDKŘESŤANSKÝCH DOBÁCH.....	103
JAN KŘTITEL	104
JEŽÍŠ	108
ESSÉNI A KŘESŤANSKÉ MNIŠSTVÍ.....	110
ODCHOD DO POUŠTĚ	110
PRÁCE	110
PŘIJÍMÁNÍ NOVÝCH ČLENŮ	111
NOČNÍ BDĚNÍ.....	112
„JINÝ ŘÁD ESSÉNSKÝ“ A TERCIÁŘI	112
THERAPEUTÉ.....	112
NZ, RANNĚ KŘESŤANSKÉ TEXTY A ŘÁD JEDNOTY	114
JEŽÍŠ - ŘÁD JEDNOTY	114
RANNĚ KŘESŤANSKÉ TEXTY, PAVEL - ŘÁD JEDNOTY	116
SPOLEČNÉ STOLOVÁNÍ:	116
PAVEL.....	117
DIDACHÉ	118
SEZNAM LITERATURY	119
PRAMENY	120
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	120
SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIÉ	121
SEZNAM PŘÍLOH:	122

Úvod

Nalezení svitků od Mrtvého moře bylo jedním z největších a nejvýznamnějších archeologických nálezů 20. století. Velikost významu tohoto objevu ukazuje zájem nejen badatelů a vědců, ale také široké veřejnosti, o vše co souvisí s Qumránskými rukopisy. Tento nález přinesl mnoho odpovědí, ale díky němu vyvstaly také další ne zcela zodpovězené otázky.

K práci nad tímto tématem, mne přivedl nejen charakter mého studia (Husitská teologie – Judaistka), ale také rozhovor s doc. Venturou o možných tématech diplomové práce.

S rukopisy dnes již většina odborníků spojuje společenství esejců. Díky rukopisům se můžeme dozvědět více o názorech, zvycích a hierarchii této velmi pozoruhodné skupiny.

Tato skupina byla součástí židovské společnosti do 1. st. o. l. V té době vznikala nový náboženský směr - křesťanství. Podobnosti a rozdíly obou směrů jsou mnohdy nepřehlédnutelné.

V této práci jsem představil qumránské rukopisy po stránce obsahové, v některých případech i strukturální a připomněl jejich „cestu“ z qumránských jeskyní do pracoven špičkových vědců až do rukou všech, kdo o ně mají zájem. Myslím si, že bez popisu jejich objevení a další práce s nimi, by jejich příběh nebyl kompletní.

Samostatnou kapitolu věnuji spisu Serech ha-jachad (Řád Jednoty). V této kapitole jsem provedl obecný rozbor textu a opatřil jej poznámkami.

Esejce¹ představuji nejen z pohledu starověkých pisatelů, ale také uvádím informace, které o nich nalezneme v samotných qumránských rukopisech. Pro doplnění celkového obrazu jsem se rozhodl uvést také dobový kontext (v širším rozsahu), který nám ukáže mnohá úskalí, pnutí, ale také přednosti té doby. Samozřejmě součástí dobového kontextu je také představení určitého náboženského spektra, kterého esejci byli součástí.

Práce si dále všimá podobnosti, ale také rozdílů mezi esejským hnutím a raným křesťanstvím. Zmiňuji také několik hypotéz, dnes již zpochybněných, o původu křesťanství.

Ze srovnání esejsství a křesťanství vyplývá zjištění o mnoha analogiích mezi Qumránským společenstvím a křesťanským mništvím obecně. S tím se také pojí otázka o možném implicitním (či skrytém) vlivu esejců na podobu pozdějšího křesťanského mnišství. Na tuto otázku jistě neexistuje jednoznačná a jednoduchá odpověď, ale přesto si myslím, že je přínosné

¹ Příslušníky qumránské sekty nazývám esejci ale také někdy esséni, myslím si, že oba tato pojmenování jsou vzhledem ke genezi těchto názvů (Essénoi, Essaioi), korektní.

ji hledat, obzvláště v době, kdy již víme mnoho o souvislostech mezi oběma náboženstvími - judaismem a křesťanstvím.

QUMRÁN

Dříve než se začneme vzácnými nálezy zabývat, řekněme si něco o oblasti, kde byly svitky nalezeny. Jedná se o oblast Qumránu (viz. Mapa, příloha č. 1), tedy archeologické naleziště na suché planině u severozápadního břehu Mrtvého moře² v jižní části Izraele, blízko kibucu Kalia. Asi 40 km vzdušnou čarou na východ se nachází jedno z nejstarších měst světa Jericho. Qumránska oblast patří s cca 100 milimetry srážek ročně do oblasti pouštního podnebí. Qumránský ostroh je obrácen k východu a teplota tam proto v letních měsících hned od rána prudce stoupá. Již před sedmou hodinou dosahuje někdy téměř 30°C. V zimě bývá poměrně chladno, v nedalekém Jerichu klesá teplota v noci i pod bod mrazu. Qumránské podnebí není tedy příliš příznivé a Qumránska terasa je zcela neúrodná. I za vlhké zimy rostou na jejich svazích drobné keřiky a trsy skromných trav. Bujnější vegetace se objevuje jen v blízkosti teplých pramenů na některých místech pobřežní roviny. Jihovýchodně od ostrohu, kde v nánosech údolí prosakuje v době dešťů vlhkost z qumránského potoka, najdeme však již vysoké keře i bujnou travu. Více vegetace je asi tři kilometry dále na jih, u skupiny pramenů nazývané Ajn Fašcha; jejich vlažná voda chutná po síře, ale dá se pít. Tam, kde dosáhne vlaha, roste občas rákos, dosahující mnohdy až čtyřmetrové výšky. Na sušších místech to jsou tamaryškové keře a různé druhy lebedy.

V sladké vodě pramene Ajn Fašcha a v potoku vtékajícím do Mrtvého moře žije množství ryb i žáby. Sladkovodní prameny tryskají i ze dna Mrtvého moře. V rákosovém houští sídlily různé druhy vodního i jiného ptactva - čápi, sokoli, vlaštovky i koroptve. Mezi kumpánským údolím a předhořím Rás Fašcha byli pozorováni i kozorožci a gazely, šakali, hyeny, zajíci a králíci. A nesmíme také opomenout ani živočichy, kteří vytrvale poškozovali rukopisy, tedy krysy a myši.

Není-li příliš sucho, pěstují na náhorní planině beduíni skromný ječmen. Byly zde nalezeny stopy po zemědělském osídlení z poslední doby judského království a kdysi se tu dokonce pěstovala i vinná réva.

Qumránská oblast je dnes spíše místem přechodného pobytu. Přicházejí sem beduíni kmene Taámire. O tomto kmeni si nyní řekneme více, protože je přímo spjat s nalezením qumránských svitků³.

² **Mrtvé moře** (hebrejsky ים המלח - *Jam ha-Melah*, doslova „Moře soli“, nebo *Jam ha-Mavet*- doslova „Moře smrti“; či dle některých domorodců Lotovo moře, ve vzpomínce na zkázu Sodomy a Gomory. Flavius Jozefus i jiní spisovatele římské doby ho nazývali Asfaltovým jezerem. Ze dna moře se totiž uvolňovaly kusy přírodního asfaltu a plovaly po hladině)

- je slaným jezerem, které se rozkládá v Jižním distriktu v Izraeli- mezi Izraelem a Západním břehem Jordánu na západě a Jordánskem (území Madaba a Karak) na východě. Je nejnižší položeným odkrytým místem na zemském povrchu, nejnižší položeným slaným jezerem a také nejslanějším jezerem na světě. Má rozlohu 1050 km² (severní část - 810 km²). Je 67 km dlouhé a maximálně 18 km široké. Dosahuje maximální hloubky 381 m. Leží 418 m pod úrovní hladiny světových oceánů (2006). Tyto údaje se v průběhu času mění. (zdroj.: <http://www.wikipedia.cz> + rozšířeno)

³ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světa a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 48.

Senzační zpráva

Na jaře roku 1948 přišly z U.S.A. první zprávy o záhadném nález. Známy americký archeolog W. F. Albright v nelíčeném nadšení napsal do Bulletinu Amerických škol pro orientální bádání (BASOR), že „**jde nepopíratelně o největší nález rukopisů novější doby**“. Také G. W. Wright hovoří o „**nejvzácnějším objevu, ke kterému kdy došlo v oblasti starozákonních rukopisů**“. Následovala nadšená sdělení o nález koženého svitku celého Izajáše, všech 66 kapitol z 2. století př. n. l., nejstaršího komentáře k Abakukovi, a jiných dosud neznámých písemností. Byl to nečekaný objev svitků z předkřesťanské doby. Svitky psané na kůži či pergamenu přečkaly v suchém a horkém podnebí více než dvě tisíciletí⁴.

Kmen Ta'ámire

Dříve než si něco řekneme o samotném objevu, rád bych uvedl několik informací o beduínech kmene Ta'ámire, kteří sehráli v nalezení svitků významnou roli. Kmen Ta'ámire žije v Judské poušti již od 16. století. Kmen byl poměrně početný, dělil se na tři čeledi. Celkově čítal okolo sedm set stanů⁵. V závislosti na ročním období sídlil z části u moře a z části ve skalách.

Hlavní obživou kmene byl chov drobného dobytka, a když to přírodní podmínky dovolily, obdělávali beduíni i několik políček. Příjmy kmene pocházely také z obchodu. Například je známo, že od příchodů do oněch končin byli spřáteleni s betlémskými křesťany, s nimiž udržovali obchodní kontakty, navzájem si pomáhali a to dokonce i vojensky⁶.

Oblast, ve které se svitky našly, patřila do tzv. „Palestíny“⁷, jejíž správu převzala po 1. světové válce Británie.

Nečekaně významný objev, aneb jak to všechno začalo

Dnes již legendární příběh⁸ začal v zimě roku 1946. Jako každoročně sehnali beduíni kmene Taámire svá stáda z hor k prameni Ajn Fašcha. Stádo mělo k dispozici dostatek vody a díky nízké poloze tam také bylo tepleji než v horách. Mladší členové kmene chodili pást stáda na svahy nad pobřežní rovinou. A právě tehdy došlo k překvapivému objevu, na kterém se nejprve podílely 3 osoby: Chálil Músa, jeho synovec Džúma Muhammed Chalil a jejich, tehdy asi patnáctiletý, příbuzný Muhammed Ahmed, po otci nazývaný edz-Dzíb, „Vlk“. Džúma

⁴ Srov. BÍČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 7.

⁵ Srov. BÍČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 6.

⁶ V Betlémě žil u řeckého kláštera muslimský kmen, kterému řecký patriarcha v Jeruzalémě posílal každoročně o vánocích košík stříbrňáků. V roce 1738 však zřejmě došlo k nějakým neshodám a muslimský náčelník dar s pohrdáním odkopl. O tomto incidentu se dozvěděl ruský velvyslanec a přiměl patriarchu, aby přestal kmen podporovat. V reakci na to, začali muslimové v Betlémě napadat křesťany i jejich majetek. A právě kmen Ta'ámire se stal spojencem křesťanů v těchto bojích a přispěl k tomu, že se křesťané nakonec ubránili. Majetek poražených muslimů byl zaslouženou odměnou beduínům za jejich věrné služby (Segert).

⁷ Tento výraz jež bývá užíván také v odborné literatuře, občas v textu používám, nic méně nerad. A to proto, že řecký název *Palestine* použil římský císař Hadrián pro pojmenování Judské země, aby navždy vymazal vzpomínku na židovské obyvatelstvo. Jeruzalém přejmenoval na Aelia Capitolina. Tímto termínem se většinou označuje geografická oblast mezi Středozemním mořem a řekou Jordán. Avšak původním označením je Země izraelská (Erec Isra'el).

⁸ Některé detailní informace o způsobu prvního nález se totiž liší v různých tradovaných verzích.

doufal, že v některé z jeskyní nahoře ve skalní rozsedlině jednou najde zlatý poklad, a proto si vždy pečlivě prohlížel různé díry v členité vápencové skále. V listopadu či snad v prosinci roku 1946 si všiml dvou zvláštních otvorů, vysoko ve strmém svahu. Dolní otvor byl velice malý, sotva by se jím protáhla kočka, ale horním mohl snadno prolézt i člověk. Protože pastýři museli ten den hnát ovce k prameni vzdálenému několik kilometrů, na místo se vrátili až po třech dnech. Po návratu Muhammed edz-Dzíb se pak protáhl horním otvorem do jeskyně. Tam našel hliněné džbány. Většinou byly prázdné, avšak v jednom džbánu našel kožené svitky zabalené do plátna, které byly popsány neznámým písmem. Svitky vzali s sebou a pověsili je ve vaku na kůl svého stanu. O obchodních stycích beduínů v betlémské oblasti jsem se již zmínil dříve. Beduíni při jedné návštěvě Betléma vzali svitky s sebou a nabídli je křesťanskému obchodníkovi, příslušníku syrské jakobitské církve⁹, který se jmenoval Chalíl Iskandar Šáhin, známý pod přezdívkou Kando. Ten slíbil beduínům, že zprostředkuje prodej svitků a odevzdá jim dvě třetiny prodejní ceny. Jelikož si Kando myslel, že svitky jsou popsány staro-syrským písmem, rozhodl se v dubnu r. 1947 ukázat je v syrském klášteře sv. Marka v Jeruzalémě. Představeným kláštera a metropolitou byl v té době Athanasios Ješue Samuel. Metropolita zprvu nejevil o svitky přílišný zájem, avšak nakonec se rozhodl koupit čtyři svitky. Kando dostal za svitky od arcibiskupa 24 palestinských liber, dle úmluvy z toho dal dvě třetiny (16 liber) beduínům.

Metropolita Samuel se snažil zjistit stáří svitků a také jejich hodnotu. Obrátil se na syrského úředníka z Oddělení pro starožitnosti, dále na francouzskou Biblickou školu v Jeruzalémě, na otce Marmaggiho a van der Ploega a také na židovského žurnalistu T. Wechslera. Všichni se shodli na tom, že nález je bezcenný. Někteří vědci projevíli obavy z podvrhu¹⁰.

Avšak v únoru r. 1948 se I. J. Samuel obrátil na American Schools of Oriental Research v Jeruzalémě (Americká škola pro Orientální bádání) s prosbou o konzultaci. Svitky byly předloženy dr. J. C. Treverovi (z International Council of Religious Education), ten zastupoval ředitele institutu, M. Burrowse, /profesor yaleské university/, který byl tehdy nepřítomen (služebně v Bagdádu)¹¹. Trever poté co prozkoumal svitky usoudil, že pocházejí z 2. st. př. n. l., a to hlavně díky podobnosti písma s písmem Nashova papyru. Jelikož věděl, že má před sebou vědecky velmi hodnotný materiál,¹² poprosil metropolitu Samuele o svolení k ofotografování

⁹ Jakobité se hlásí k monofysitismu, který byl odsouzen Chalkedonským koncilem v roce 451. Uznávají jen božskou podstatu Ježíše. Název církve pochází od zakladatele žijícího v 6. století, Jakuba Baradaie.

¹⁰ Padělání archeologických nálezů nebylo ani tehdy zvláštností. V sedmdesátých letech 19. století nabízel podobné staré rukopisy starožitník Šapira, který byl později usvědčen z hrubého podvodu.

¹¹ Srov. BÍČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 11.

¹² Trever se údajně po prozkoumání svitku rozhodl své úsudky o hodnotě a stáří svitků příliš metropolitovi Samuelovi nezdělovat, protože si vzpomněl na případ, kdy německý profesor Tischendorf, v roce 1844 našel v klášteře sv. Kateřiny pod horou Sinaj odhozené listy vzácného řeckého rukopisu a když se o jejich nesmírné ceně zmínil mnichům, trvalo 15 let, než se mu podařilo získat další část, kterou mezitím za vysokou částku koupil ruský car.

rukopisů, ten souhlasil¹³. Trever si svou hypotézu o stáří svitků chtěl potvrdit, proto poslal část svitku proroka Izajáše, slavnému americkému archeologovi, prof. Williamu Albrightovi. V březnu r. 1948 přišel Treverovi telegram, v němž Albright víceméně (datoval do roku 100 př. n. l.), potvrdil jeho hypotézu o stáří svitku a blahopřál mladému vědci k „největšímu rukopisnému nálezu moderní doby“.

Prof. Sukenik

Po několika měsíčním pobytu v cizině se v roce 1947 vrátil do Palestíny (Izraele) profesor Hebrejské university v Jeruzalémě - Eleazar Lipa Sukenik. V listopadu téhož roku mu jakýsi jeruzalémský starožitník Saláhi¹⁴ nabídl ke koupi útržek koženého svitku, který byl popsán starými typy kvadrátního písma, velmi podobné písmu hebrejských nápisů z doby před zničením jeruzalémského chrámu Římany. Prodávající vyprávěl, že mu fragment svitku přinesl jeho betlémský druh, který jej získal od beduínů, kteří mu řekli, že pochází z jeskyně u Mrtvého moře. Sukenik chvíli váhal, protože z tak malého kousku kůže nemohl poznat, zdali jde o nález pravý či podvrh. Avšak nakonec na koupi přistoupil a později koupil od betlémského obchodníka i další svitky spolu se dvěma hliněnými nádobami, ve kterých, jak tvrdili beduíni, byly svitky uloženy. Sukenik brzy poznal, že se mu podařilo získat nesmírně významný a zcela výjimečný nález hebrejských rukopisů. Právě v té době rozhodla Rada Spojených národů o rozdělení Palestiny na dva státy, židovský a arabský¹⁵ a začalo se velmi ostře projevovat napětí mezi Židy a Araby. Prof. Sukeníkovi se podařilo v pořádku dopravit „nákup“ do židovské části Jeruzaléma. Předložil získané písemnosti neprodleně svým kolegům z Hebrejské university. I oni si zpočátku nebyli jistí datací rukopisů a jejich hodnotou, avšak prezident university dr. J. L. Magnes nabídl pro další práci se svitky, případně i nákup dalších, všechnu potřebnou pomoc. Prof. J. Biberkraut se ujal obtížného úkolu - rozvinutí svitků, které byly zmačkané a zčásti slepené.

Když se profesor Sukenik dozvěděl o dalších svitcích v klášteře sv. Marka, pokusil se je získat. Koncem ledna 1948 obdržel dopis od Antona Kiraze ze syrského pravoslavného sboru,

¹³ Dle Chylinského (str. 20) Trever proto, aby se mu snadněji podařilo přimět Samuele k souhlasu s ofotografováním svitků, slíbil mu podíl na autorském honorariu, a také tvrdil, že publikací fotokopii se zvedne tržní hodnota svitků, (později se ukázalo, že opak byl pravdou, protože v době, kdy již byly rukopisy dostupné v tištěné podobě, potřeba získat originály nebyla už tak naléhavá). Samuel souhlasil s ofotografováním svitků. Samotné fotografování proběhlo v klášteře za velmi svízelných podmínek (Segert s. 13)- Trever neměl filmy vhodné pro tak náročnou práci a elektrické vedení bylo přerušováno častou střelbou (Segert zřejmě píše o době, v níž probíhaly boje ještě před odchodem Britů z izraelského území). Tyto fotografie později sloužily jako základ pro publikaci rukopisů, poněvadž arcibiskup Samuel nedovolil svitky ve Spojených státech opětovně ofotografovat.

¹⁴ Betlémský obchodník Išaja se vypravil se dvěma beduíny do jeskyně nad Mrtvým mořem a našli tam mezi kameny na podlaze jeskyně 4 svitky. V Betlémě je koupil za 7 palestinských liber Faidí Saláhi, obchodník se starožitnostmi Saláhi, který měl koncesi na obchod se starožitnostmi, a proto musel vědět, že podle nařízení z roku 1929 mají být podobné nálezy hlášeny Památkové službě pro Palestinu. Kdyby o objevu včas informoval jejího tehdejšího ředitele R. W. Hamiltona, mohl být již tehdy proveden řádný archeologický průzkum jeskyně, kde byly rukopisy nalezeny.

¹⁵ 29.11. 1947 rozhodlo Valné shromáždění OSN, o rozdělení Palestiny na část izraelskou a arabskou. 14.5.1948 končí britský mandát nad Palestinou a je vyhlášen svobodný stát Izrael. Den na to vtrhly do Izraele armády pěti arabských států a začala válka (tzv. Válka za nezávislost), kterou přerušilo teprve příměří v roce 1949.

ve kterém Soukenikovi sděluje, že by mu rád ukázal nějaké staré svitky. Osobní setkání představovalo velký problém, protože arabská a židovská část byly od sebe zcela odříznuty a překročení hraniční čáry bylo životu nebezpečné. Existovalo ale neutrální pásmo a v něm budova YMCA¹⁶. Jelikož opatřit si povolení na toto území bylo možné, setkání se uskutečnilo. Kiraz informoval Sukenika o nepříznivých posudcích některých odborníků a dalším činitelům, kterým metropolita Samuel svitky předložil k posouzení. (Setkání Sukenika a Kiraze proběhlo měsíc před tím, než Samuel dal rukopisy ohodnotit do Amerického Institutu pro Orientální bádání v Jeruzalémě). Kiraz se zeptal profesora na jeho názor ohledně nalezených svitků. Ten rozpoznal, že tyto svitky náleží k těm, které sám získal a Kiraz přiznal, že pocházejí z jeskyně v blízkosti Mrtvého moře. Sukenik projevil zájem o koupi rukopisu. Kiraz slíbil, že předloží tuto žádost metropolitovi Samuelovi. Sukenikovi však tři svitky zapůjčil k bližšímu prozkoumání s tím, že mu je do určitého data vrátí. Sukeník svitky ve sjednanou dobu opravdu vrátil, ale pořídil si v rychlosti opis několika sloupců, největšího a nejlépe zachovalého svitku, obsahujícího celou knihu proroka Izajáše.

Sukenik již dříve o nález informoval pány z Bialikovy nadace, pana I. Greenbauma a M. Gordona. I když jim byl schopen ukázat pouze „svoje“ rukopisy, vzbudil u obou takový zájem, že se obrátili o pomoc na ministerského předsedu Davida Ben-Guriona. Za čtrnáct dnů dostal prof. Sukenik příslib, že je mu k dispozici obnos v plné výši potřebný k odkoupení svitků z kláštera sv. Marka. Avšak Syřané se odmlčeli¹⁷.

Profesor Sukenik, v březnu r. 1948 informoval veřejnost o nálezu rukopisů na tiskové konferenci za velmi pohnutých podmínek. Tisková konference se konala v budově Jewish agency, která byla právě bombardována. Bylo to v době, kdy již pronikly do světa zprávy o rukopisech ze syrského kláštera.

Dr. Trever naléhal na metropolitu, aby svitky vyvezl z města. Metropolita Samuel se tedy rozhodl, v březnu r. 1948, vyvézt svitky ze země. Pravděpodobně důvodů k tomu měl několik. Jedním z nich bylo to, že si uvědomoval velké riziko dalšího uložení svitků v knihovně kláštera sv. Marka, které vyplývaly z trvajících nepokojů v Palestině a v Jeruzalémě především. Dalším důvodem mohly být problémy vlastnických práv, poněvadž ve většině zemí platí, že všechny archeologické nálezy se stávají majetkem země, na jejímž území se našly. Jordánska vláda žádala, aby jí byly svitky vráceny. Region Vadi Qumran, kde byly svitky nalezeny, byl ovšem k Jordánsku připojen až později.

Metropolita vzal rukopisy a odcestoval do Spojených Států - do New Yorku. Tam se je snažil prodat, což se ukázalo jako ne zcela jednoduchá záležitost. Potencionální vážné zájemce odrazovala nejasnost vlastnických práv tohoto vzácného nálezů. Rukopisy totiž, jak jsem uvedl výše, nepatřily jordánskému státu, a vyvezeny z Palestiny byly ještě před skončením britského mandátu.

¹⁶ YMCA - *Young Men's Christian Association* – křesťanské sdružení mladých lidí. Je nejstarší a největší celosvětovou mládežnickou organizací na světě. Má 40 milionů členů ve 124 zemích světa. (wikipedia.cz)

¹⁷ Srov. BÍČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 11.

Metropolita odhadoval hodnotu svitků na milion dolarů. Trever tvrdil, že mají hodnotu dvě stě padesát tisíc.

Rukopisy byly vystaveny krátce v Kongresové knihovně ve Washingtonu a později také v několika dalších městech, načež byly uschovány v pokladnici jedné z newyorských bank.

První publikace rukopisů

Mezitím prof. Sukenik, přes válečné události, kdy zahynul jeho nejmladší syn Mattitjahu - letec Izraelské armády, připravil předběžnou publikaci o nalezených rukopisech, kterou nazval Megillot Genuzot - Ukryté svitky. Tato publikace, v níž uveřejnil¹⁸ také svůj opis části knihy Izajášovy z majetku kláštera sv. Marka, byla vydána v září roku 1948.

Také Americká škola pro orientální bádání, díky péči ředitele Burrowse za spolupráce Trevera a Brownleeho, vydala první důkladnou vědeckou publikaci, tedy reprodukci rukopisů, pořízené z fotografií dr. Trevera a dr. Brownleeho. Publikace obsahovala fotografie textu knihy Izajášovy a komentáře k Abakukovi s přepisem v kvadrátním písmu, na protější straně a úvodními studiemi Burrowse, Trevera a Brownleeho. Asi o rok později byl vydán také „Řád Jednoty“. Badatelé z celého světa tak nepřímě měli přístup, k tak vzácnému nálezů a mohli se začít podílet na jeho rozboru a výzkumu.

Arcibiskup Samuel se marně snažil rukopisy prodat. Jejich cena, tím že byly v Americe rukopisy vydány, značně klesla - tajemství již bylo odhaleno. Samuel se uchýlil k poněkud netradičnímu kroku: dal v roce 1954, uveřejnit inzerát v novinách Wall Street Journal o prodeji svitků¹⁹. Inzerát přinesl požadovaný efekt. 1. července 1954 prodal metropolita Samuel rukopisy za 250 000 dolarů. Celá obchodní transakce proběhla za prostřednictvím banky a veřejnost se teprve za rok dozvěděla, kdo byl kupujícím. Pro stát Izrael zakoupil svitky syn (v té době již zesnulého-1953) profesora Sukenika- Yigael Yadin, který opustil místo náčelníka generálního štábu izraelské armády a nastoupil jako profesor archeologie na Hebrejskou universitu v Jeruzalémě.

Požadovanou částku však uhradil americký mecenáš, milionář D. Samuel Gottesmann z New Yorku.

Na jaře r. 1955 vydali spolupracovníci profesora Suenika, Nachman Avigad a Yigael Yadin s pomocí bývalého Sukenikova asistenta Jákoeba Lichta tu část rukopisů, kterou kdysi koupil prof. Sukenik. Byl to:

- druhý neúplný svitek Knihy Izaiášovy,
- Válečný řád,
- Chvalozpěvy.

Během následujícího roku byl také otevřen čtvrtý svitek z kláštera sv. Marka obsahující parafrázi Genese v aramejském jazyce.

¹⁸ Srov. BIČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 13.

¹⁹ V rubrice Různé na prodej stálo: „Čtyři svitky od Mrtvého moře, Biblické rukopisy, z doby nejméně 200 let před naším letopočtem. Ideální dar pro vzdělávací nebo náboženskou instituci od jednotlivce nebo od skupiny.“

Sukeníkovy rukopisy a také svitky metropolitě Samuele, byly uloženy nejprve na Hebrejské universitě v Jeruzalémě, dnes jsou ale uloženy v Chrámu knihy, jež byl vystaven speciálně pro uložení a vystavení svitků.

Svatyně knihy (hebr. *הספר היכל*, angl. Shrine of the Book) je součástí Izraelského muzea a nachází se blízko Givat Ram v západním Jeruzalémě. Celý projekt byl financován rodinou maďarského emigranta a filantropa Davida Samuela Gottesmana. Stavbu tvoří bílá kopule, která zakrývá samotnou stavbu, která se ze dvou třetin nachází pod zemí. Naproti bílé kopuli je černá stěna z čediče. Barvy, tedy bílá kopule, černá zeď, symbolizují samozřejmě dualitu nacházející se v některých svitcích - synové světla a synové tmy. Jelikož křehkost svitků nedovoluje, aby byly všechny trvale vystaveny, je využíváno principu rotace, kdy je svitek po 3 až 6 měsících vystavení odebrán z expozice a uložen do depozitáře²⁰.

Hledání jeskyně a její archeologický průzkum

Bouřlivé události začaly již během židovsko - arabské války, která se v zemi rozpoutala bezprostředně po rozhodnutí Rady Spojených národů o rozdělení Palestiny, a pokračovaly tehdy, kdy arabské státy napadly Izrael ihned potom, co vyhlásil nezávislost. Zvláště tvrdé boje probíhaly na pohraničí mezi Izraelem a Jordánskem²¹. Během jednoho bombardování byl velmi poškozen klášter sv. Marka v Jeruzalémě, proto dřívější vyvezení cenných svitků bylo velmi prozíravé. V té době bylo nemožné pro odborníky provést archeologický výzkum jeskyně, v níž byly nalezeny svitky. Problémem bylo také to, že poloha jeskyně nebyla známa. Znali ji jen někteří lidé, beduíni, starožitníci, či dva mniši z kláštera sv. Marka. Tito lidé samozřejmě neměli předpoklady k vědeckému průzkumu místa nálezů. Tito lidé však polohu jeskyně nechtěli prozradit.

Jedním z lidí, kteří chtěli vědět, kde se jeskyně nachází, byl ředitel transjordánské Správy starožitností v Ammánu, profesor Gerald Lankester Harding. Stal se později jedním z nejvýznamnějších činitelů účastnících se archeologického průzkumu míst, kde byly rukopisy objeveny. Harding se teprve v listopadu roku 1948, kdy se do Jeruzaléma dostalo dubnové číslo časopisu *Bulletin of the American School of Oriental Research*, dozvěděl, že před osmnácti měsíci došlo nedaleko Mrtvého moře k ohromujícímu nálezu²². Jeho instituce byla zodpovědná za archeologické památky v arabské části Palestiny i v Zajordání. Před Hardingem stál nesnadný a dosti naléhavý úkol - najít polohu jeskyně. Hardinga kontaktoval Filip Lippens, belgický kapitán, pracovník university v Lovani, který byl v Jeruzalémě jako pozorovatel OSN. V roce 1949 byl přeložen služebně do Ammánu v Zajordání. Nesetkal se jen s Hardingem, ale navázal také osobní styky s vedoucími činiteli *American Schools of Oriental Research*, a také s

²⁰ Shrine of the Book. http://en.wikipedia.org/wiki/Shrine_of_the_book

Svatyně knihy. http://cs.wikipedia.org/wiki/Svatyn%C4%9B_knihy

The Building and the Shrine Komplex

http://www.english.imjnet.org.il/htmls/article_397.aspx?c0=13670&bsp=13246&bsp=13670&bsp=12940

(citováno 2009-02-08)

²¹ Srov. CHYLIŇSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 22.

²² Srov. ALLEGRO, John. *Rukopisy od Mrtvého moře*. Praha: Mladá fronta, 1969, s. 8.

představiteli francouzské školy. Pro Lipense, jako neutrální osobu, nebyl příliš problém cestovat (pohybovat se) po Izraeli, ale také po Jordánii, na jejímž území se region Wadi Qumran nacházel. Lipense začal jeskyni hledat. Dokonce si vyžádal pomoc Arabské legie (armáda Zajordánského království), přítomné tehdy v Ammánu. Její kapitán Akkáš ez Zebn spolu s dalšími důstojníky, např. plk. Ashton, a vojáky našel v lednu 1949 v útesech nad Mrtvým mořem, asi po dvaasedmdesáti hodinách, onu jeskyni, ze které před dvěma léty byly odneseny rukopisy a jejíž polohu betlémští obchodníci odmítali prozradit.

V jeskyni nebyly žádné nové svitky. Prof. Harding zorganizoval archeologickou výpravu, a jelikož byly zjištěny stopy nepovolaných návštěvníků a jejich vandalského řádění, postavil k ní vojenskou hlídku. Výprava byla vedena třemi institucemi: Jordánské Oddělení Ochrany Památek (Jordan Department of Antiquities), Francouzská Biblická a Archeologická škola (Ecole Biblique et Archéologique Française) a Palestínské Archeologické Muzeum (Palestine Archeological Museum)²³.

Júsuf Saad, tajemník a pozdější ředitel Palestinského archeologického muzea v Jeruzalémě, byl také jeden z těch, kteří po svitcích velice vytrvale a urputně pátrali. Když se zprvu ukázalo, že jeskyně je prázdná, nespokojil se s touto zprávou. Věděl totiž, že při neodborném výkopu byly v jeskyni objeveny další zlomky rukopisů, a rozhodl se je vypátrat. Přímými detektivními metodami se mu nakonec podařilo zjistit, že rukopisy má betlémský obchodník Kando. Ten velmi dlouho zapíral, až Júsufu Saadovi, na jaře 1950 prodal zlomky, které navazují na svitek „Řád Jednoty“. Kando si byl vědom, že svými vykopávkami porušil zákon (předpisy) o památkách, proto některé svitky ze strachu zakopal do země, a mnohé z nich naneštěstí úplně zničilo vlhko.

Průzkum jeskyně

15. února 1949 byl proveden důkladný a systematický archeologický průzkum jeskyně, který vedl G. R. Harding a Otec Roland de Vaux, rektor Francouzské Biblické a Archeologické školy v Jeruzalémě²⁴. Výsledek výzkumu byl relativně překvapující.

Jeskyně byla těžko přístupná. Vchod se nachází ve strmé a rozeklané stráni. Zřejmě nebyla obývaná a sloužila jako úschovna. Je asi 8 metrů dlouhá, 2,5 - 3 m vysoká a v nejširším místě něco přes 2 metry široká²⁵. Vchody do jeskyně jsou dva. Jeden je tak malý, že se ním člověk protáhne pouze ležmo a druhý je na způsob okna v přední stěně.

Na podlaze jeskyně byla silná vrstva jemného šedého prachu a kamení spadlých ze stropu. Pod prachem a kamením bylo nalezeno mnoho střepů z nádob, ale také jiné předměty jako

²³ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 13.

²⁴ Srov. CHYLIŃSKI, Henryk. *Wykopiska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 23.

²⁵ Srov. BIČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 23.

mezúzy²⁶, dřevěný hřeben, keramika, hliněné lampičky, pecky datlí a oliv. Bylo tam také pár drobných útržků písemností a pozůstatky lněného plátna, které sloužilo zřejmě jako obal na svitky chránící je před atmosférickými vlivy. Díky některým „zlatokopům“, kteří dříve jeskyni navštívili, byly některé střepy, zbytky plátna zahrabány anebo přímo vyhozeny z jeskyně a roztroušeny po svahu. Samozřejmě nikdo neví, zda v průběhu 2000 let, nezavítalo náhodně do jeskyně více návštěvníků, podobně jako tehdy Muhammad ed Dib.

I když již nebyl nalezen v jeskyni žádný úplný svitek ani celý džbán, jen pár drobných zlomků, výsledek výzkumu byl velice cenný, také proto, že potvrdil, že svitky pocházejí z tohoto místa. Plátna, keramika (zvláště hliněné lampičky) pomohly při datování nálezů. Zjistilo se, že džbány z jeskyně pocházejí z helénské doby, přesněji z předherodiánské, tedy z doby před rokem 38 př. n. l.

Na podzim roku 1950 bylo plátno z jeskyně podrobeno, tehdy moderní a dosti novátorské fyzikální metodě datování rukopisů. V Institutu Jaderné Fyziky university v Chicagu, profesor W. F. Libby na základě této metody, využívající záření radioaktivního uhlíku C14, určil stáří plátna okolo roku 33 občanského letopočtu, s odchylkou 200 let²⁷ (později datováno do roku 30-20 př.o.l.)²⁸.

Chirbet Qumrán

Po úspěšném výzkumu „jeskyně rukopisů“, se pozornost archeologů obrátila, na Chirbet Qumrán, již dříve známou zříceninu qumránskou, ležící na ostrohu nad pobřežní rovinou, jen asi 1 km jižně od jeskyně s rukopisy. Různí cestovatelé si jich všimli již dříve, v jejich zprávách najdeme o nich záznamy. V roce 1851 vyslovil De Saulcy domněnku, že se snad jedná o trosky biblické Gomory²⁹ a připojil shrnující popis tohoto místa. V beduínské výslovnosti zní zadní *K* spíše jako *G*, tedy Gumrán³⁰, možná také to přispělo k tomu, že některým návštěvníkům to evokovalo jméno zničeného města Gomora a zbytky zdí považovali za jeho trosky. Také s tímto přesvědčením zkoumali Chirbet Qumrán na začátku 20. století francouzský semitolog Clermont-Ganneau (v roce 1906) a německý orientalista Dalmann (r. 1919), který nakonec řekl, že jsou to pozůstatky římské tvrze, kterých bylo mnoho v oblasti blízkého východu. Později si odborníci povšimli i druhého názvu, který zachoval dr. Masterman, Chirbet Jahúd, „Židovská zřícenina“.

Jméno Chirbet Qumrán, svým původem a významem je dosti nejasné, proto nemohlo poskytnout nějaký údaj o spojitosti zříceniny se svitky nalezenými v jeskyni. Během dalších

²⁶ Mezúza(מזוזה)- doslova „dveřní zárubeň, veřeje“. Pergamenový svitek jež je uložen v malé schránce, která je umístěna na veřejí dveří židovského domova. Svinutý pergamen obsahuje dvě pasáže z Tóry (Dt 6,4-9 a 11,13-21). Je to na příkaz Hospodinův- Dt 6,9 „Napišeš je také na veřeje svého domu a na své brány.“

²⁷ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 16.

²⁸ Srov. CHYLINSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 25.

²⁹ „...zbožní sektáři se přitom určitě obraceli v hrobech.“ - výstižně poznamenává Allegro (ALLEGRO, John. *Rukopisy od Mrtvého moře*. Praha: Mladá fronta, 1969, s. 91.)

³⁰ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 55.

dohadů ohledně významu jména zříceniny někteří dávali do souvislosti název s arabským slovem *kamar*, což znamená Měsíc. Jiný výklad se opírá o slovo aramejského původu označující pás, jenský profesor, Rudolf Meyer to chápal tak, že pás naznačuje, či přeneseně znamená opevnění. Segert spojoval název s pásem, který nosili členové náboženské společnosti mandejců³¹ v Iráku, jež prý vzdáleně souvisí s esejci. Podle Notha Qumrán znamená arabsky „bělavé místo“. Milik vysvětluje název z řeckého- *Kalam'on*- tedy odvozenina slova „rákosí“.

Na Chirbet Qumrán, poukázal mezi jinými také René Dussaud v souvislosti se zprávou de Vauxovou a Hardingovou pro Francouzskou akademii věd a umění (1949), jako na lokalitu ležící nejbližší jeskyni s nalezenými svitky, zatímco Ajn Fešcha, podle něhož byly rukopisy původně nazývány, leží o 3 km dále k jihu. V důsledku toho navrhl němec O. Eissfeld z Halle nad Sálou pro rukopisy označení „qumránské“ jako nejpřiměřenější, což se ujalo.

Potom co byla prozkoumána první jeskyně a v ní nalezené útržky svitků a byla potvrzena hypotéza o jejich dávném původu, stále častěji byla kladena otázka, kdo byl autorem těchto rukopisů. Začalo se uvažovat nad tím, zda náhodou trosky Chirbet Qumrán neskrývají v sobě odpověď na tuto otázku. A také bylo přirozené hledat autory a majitele této jedinečné „knihovny“ někde poblíž.

V listopadu r. 1951 začaly vykopávky Chirbet Qumran pod vedením ředitele Francouzské biblické školy v Jeruzalémě, R. de Vauxem a vedoucí Jordánské archeologické služby, G. L. Hardingem, kteří se předtím nespokojili s dosavadními poznatky a rozhodli se toto místo důkladně prozkoumat. Archeologické práce probíhaly v pěti etapách do roku 1956 a to každý rok na jaře. Stejně jako při nálezů svitků byl i tentokrát zájem světové vědecké veřejnosti nesmírný. Archeologický průzkum měl odhalit původ a stáří qumránských památek.

Během průzkumů byly objeveny trosky komplexu budov o velikosti 80 x 100 metrů. Půdorys hlavní budovy tvořil obdélník o stranách 30 a 37 metrů. V jejím severovýchodním rohu stála obdélníková, nejméně dvoupatrová věž, jejíž obvodové zdi jsou silné až jeden a půl metru. Věž, z níž byl dobrý rozhled po okolí, sloužila zřejmě k obranným účelům. Východně od hlavní budovy s věží se po celé šířce stavby táhlo křídlo oddělené malým dvorkem. V obdélníkové místnosti, přístupné ze středního dvora, byla zřejmě kuchyně, v níž se zachovaly zbytky pěti ohnišť a zlomky kuchyňského nádobí. Tři menší místnosti v severovýchodní části,

³¹ Mandeismus je monoteistickým náboženstvím které je synkrezí židovství, křesťanství, gnóze, a také perských a egyptských nauk. Název pochází ze slova *manda*- nauka což odpovídá řeckému termínu gnóze. Sami pokládají za svého učitele Jana Křtitele, což ukazuje na Palestinu jako na místo, odkud jejich náboženství vzešlo, právě tak jako významným místem v jejich náboženství je řeka Jordán, dále zmínky o Jerusalemu a západoaramejské prvky v jejich posvátném jazyce. Zřejmě původní mandejci patřili k židovské baptistické(?)sektě, která se přesunula v 1.

st z Palestíny, přes Sýrii do Mezopotamie. Důvodem jejich odchodu bylo zřejmě nebezpečí během židovské války, končící pádem Jeruzaléma v r. 70. Usuzuje se, že z gnostickými myšlenkami se setkali během svého putování.

Samy sebe nazývají nazarejskými (*nasoraje*). Mandejské nápisy jsou dosvědčeny již v 4. stol. po Kr. a vznik jejich nábož. lit., se klade do 7. stol. po Kr., kdy z obavy před šířícím se islámem svá posvátná učení písemně zaznamenali. Soubor jejich svatých písem se nazývá *Ginza* (poklad), či *Kniha Jana Křtitele (Sidra da Jahja)* a soubor hymnů *Kulasta*. V současné době mandejci žijí hlavně v oblastech: Nasirije, Bagdádu a Basry (Irák), a počet jejich vyznavačů se odhaduje kolem 10 tisíc (jiné statistiky udávají cca 30 tisíc). Údajně malá skupina emigrovala do Austrálie, kde se snaží dále zachovávat své tradice.

vedle kuchyně, sloužily jako zásobárny³²(magazíny) či přípravny jídel. Podobné místnosti sloužící jako sýpky anebo sklady se nacházely na druhé straně komplexu, tedy na západ od hlavní budovy.

Na jih od hlavní budovy, za nádvořím a velkou nádrží, byla budova s největší místností v osadě. Sál o rozloze 22 x 4,5m s okny na jižní straně a menší přílehlou místností, kde se našlo velké množství hliněných nádob pečlivě seřazených (75 větších pohárů , 708 menších pohárů(hrníčků), 210 misek (tvarem a funkcí odpovídajícím našim talířům - Segert s. 62), 21 džbánek (válcovitých zásobnic) a 38 hrnců (velkých hlubokých mis a 11 džbánů různých tvarů - Segert s. 62). Velikost sálu a zařízení přílehlé místnosti ukazují na to, že právě zde se nejspíš konaly shromáždění, dost dobře hostiny liturgického rázu.

Na východ od sálu k shromažďování (jidelny) a jihovýchod od hlavní budovy byly nalezeny zbytky hrnčířské pece a hrnčířské dílny.

V jedné místnosti, zřejmě skladišti, byly nalezeny různé železné nástroje, mezi nimi i srpy používané nejspíše ke sklizni obilných polí na náhorní planině Bukéa.

Na jih od hlavní budovy byla další místnost, velikosti 13 x 4m. Našly se tam předměty jako stoly, lavice, nádoby na inkoust a misky na omývání rukou, hliněné a bronzové kalamáře, v nichž byly zbytky rostlinného inkoustu. Tato místnost zřejmě sloužila jako skriptorium - místo, kde se psalo dokumenty. Možná v něm vznikaly rukopisy nalezené v okolních jeskyních.

Nalezly se také místnosti sloužící zřejmě jako prádelna a lázně. V jihovýchodní části bylo několik cisteren spojených v jeden vodovodní celek. Velká cisterna na západ od jídelny byla přístupná jen úzkým schodištěm v rohu. Hloubka této cisterny byla stejná jako hloubka největší cisterny v jihovýchodním rohu, pět metrů. Voda se přiváděla z Wadi Qumran. Dokladem toho je objevení dlouhého akvaduktu, jehož spojení s vnitřním systémem vodovodním se nacházelo v severozápadní části komplexu.

Západní část osady, která je oddělena od hlavního čtyřúhelníku a sálu k shromažďování (jidelna), dvěma zásobníky vody a malým dvorem, tvořily hospodářské prostory: mlýn, pekárna se dvěma peci, sklad, nádrže s vodou. A právě zde došlo k nejcennějšímu objevu - nalezení mincí, díky nimž bylo možné přesné datování jednotlivých archeologických vrstev. Našly se dva hliněné hrnce se 408 stříbrnými mincemi jakož i džbán, ve kterém bylo 150 syrských a římských stříbrných mincí. Značná část mincí pochází z 2. a 1. st. př. o. l. Mnohé římské mince pochází z 1. st. o. l. s tím, že další pocházejí z doby 1. židovské války se Římany v letech 68-70 o. l. To, že nebyly nalezeny mince z pozdějšího období, a však našly se zbytky římské zbroje, kterou byla vybavena X římská legie, poslána k usmíření palestinského povstání, ukazuje na to, že osada potom, co byla zbořena v tomto povstání, nebyla již nadále obývána³³. Několik nalezených mincí pochází z doby vlády Heroda velikého r. 38- 4 př. o. l., což díky numizmatickému a archeologickému bádání ukazuje na to, že to bylo období, kdy byla osada opuštěna po nějaké katastrofě. Zřejmě šlo o zemětřesení, které postihlo Judsko na jaře roku 31

³² Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 58.

³³ Srov. CHYLIŇSKI, Henryk. *Wykopalska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 29.

př. o. l. Stopy po zemětřesení jsou patrné dodnes. Celou východní části sídliště probíhá trhlina široká několik desítek centimetrů. Poškozené cisterny už nebyly opraveny, takže trhlina je dosud patrná i v jejich zdivu. Zdivo hlavní věže bylo porušeno a její vchod i stropy se zřítily. R. de Vaux přičítá zemětřesení dodnes viditelné stopy na qumránské terase. Domnívá se, že při něm také vznikl požár, jehož stopy se zachovaly v popelovité vrstvě téměř po celém prostoru qumránské budovy.

Záhadný je nález džbánů v nichž byly ovčí a kozí kosti. Vauxe se domníval, že jde o stopy nějakého náboženského úkonu, avšak dá se také předpokládat, že v Qumránu chovali drobný dobytek. Nalezené mlýny a pekárny nasvědčují zemědělství. Podmínky pro pěstování obilí sice v bezprostřední blízkosti Qumránu nebyly, avšak o něco jižněji směrem k Ajn Fešcha, je pobřežní pruh - Bassat Fašcha, který je natolik úrodný, že tam malá políčka klidně mohla být.

Do celého areálu se vcházelo hlavním vchodem na severní straně, u něhož také končila cesta stoupající od východu z pobřežní roviny. Kromě toho byly v obvodové zdi ještě další dvě menší branky.

V Chirbet Qumrán byl objeven džbán, stejného typu, jako byly objeveny v jeskyni. Protože tento typ džbánu je v Palestině ojedinělý, byl vztah mezi Chirbet Qumrán a jeskyní se svitky prokázán³⁴. Začaly se objevovat teorie o tom, že Chirbet Qumrán byl obýván starobylým společenstvím Esenců. Celá osada ukazuje na smysluplnost komplexu. Vše je dobře promyšleno - je zde kuchyně, sál, jídelna, stáje, dílny, skriptorium atd. Osada byla vybavena různými, mnohdy technicky dosti náročnými zařízeními, která umožňovala život početnější skupině lidí v opuštěné krajině a zabezpečovala jejich hospodářskou samostatnost. Zvláště pozoruhodné jsou již zmiňované zbytky vodovodního systému, který přiváděl vodu zimních dešťů z koryta qumránského potoka a uchovával ji během horkého léta.

Voda přitékala do mělkých usazovacích nádrží a odtud pokračovala do staré kulaté cisterny a do systému obdélníkových nádrží. Zásoby vody pro období sucha uchovávaly dvě velké, pět metrů hluboké cisterny, do nichž se vešlo větší množství vody. Malé nádrže u hrnčířské dílny na jihovýchodě sloužily nejen k rozmíchávání hrnčířské hlíny, ale i k jejímu zrání. Většina nádrží byla vybavena přepadovými žlaby, jimiž mohla být přebytečná voda odváděna ven z ohrazeného prostoru³⁵.

³⁴ Otec de Vaux v důsledku těchto objevů, dospěl k závěru, že až na nepatrné výjimky všechna keramika pochází z 1. století o.l a to i římská svítilna, ve které dříve viděl doklad návštěvy jeskyně pozdějším objevitelem z doby Origenovy. Znamená to, že rukopisy byly s největší pravděpodobností ukryty za židovsko-římské války 66-70 o.l. Avšak byly sepsány zřejmě mnohem dříve jak vyplývá z jejich typu písma, opotřebenosti atd.

³⁵ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 61.

Kromě zásobnic pitné vody mohly některé nádrže sloužit jako mikve³⁶ (což by potvrzovala zmínka J. Flavia o každodenních očištných koupelích esénů). I některé zlomky rukopisů se zmiňují o tomto způsobu očišťování.

I když se nenašly domy či místnosti k obývání, ale jak správně uvádí H. Bardtke³⁷, je možné, že se mohly nacházet v horní části zástavby, tedy na patře. Většina členů společenství z osady bydlela pravděpodobně v okolních jeskyních, které dodnes poskytují úkryt kočujícím po poušti - beduinům. V mnoha jeskyních se našly předměty, které ukazují na to, že tyto jeskyně byly zřejmě obývány. Některé jeskyně zřejmě sloužily k uchovávání náradí a potravin. V jedné z jeskyní se našly také dřevěné kůly s vidlicovým zakončením a ty dle R. De Vauxe sloužily jako konstrukce stanů, což by potvrzovalo teorii, která předpokládá, že členové Qumránského společenství bydleli také ve stanech či chatkách okolo centrálního komplexu budov³⁸.

Hřbitov

Když v roce 1949 byla objevena první qumránská jeskyně a proveden její archeologický průzkum, povšimli si archeologové velkého pohřebiště, prostírajícího se asi dva kilometry na jih, s pravidelně uspořádanými hroby. Tehdy byly vykopány dva hroby, ve kterých našli jen kostry. Zesnulým se obvykle dávaly do hrobu různé předměty, podle nichž bylo možné datovat dobu a okolnosti nálezu, avšak v tomto případě se v hrobech kromě koster nic jiného nenašlo. Přesto pozdější průzkum hřbitova přinesl velmi důležité poznatky³⁹.

Nedaleko Qumránské zříceniny, asi padesát metrů jihovýchodním směrem, leží na planině hřbitov se 1100 hroby, které jsou uspořádány přesně v řadách. Jen na východním okraji, kde se terasa začíná svažovat, jsou hroby méně pravidelné. Byl to zřejmě hlavní hřbitov Qumránského společenství. Mimo to byly nalezeny další menší pohřebiště, na sever od Ch.Q. - 12 hrobů, další na jihu 30 hrobů⁴⁰.

Každý hrob je přikryt vrstvou kamenů (na okrajích často větších než ostatní). Hroby byly vykopány v hloubce 1,3 - 2 metry. Na dně šachty hrobu byl vytvořen výklenek⁴¹ (obvykle vyhloubený do východní stěny), v němž bylo uloženo tělo a byl zakryt nepálenými cihlami

³⁶ Mikve- „sebrání“ anebo „shromáždění“ vody (srv. Gn.1:10). Nádrž, lázeň (rybník) s čistou přírodní vodou v níž je možné nabyt rituální čistoty. *Mikve* by měla pojmut nejméně 762 litrů vody, a být dostatečně hluboká na to aby umožnila dospělému úplné ponoření. V období chrámu používali *mikve* kněží, kteří se rituálně znečistili. Dnes je ve většině židovských komunit používána především věřícími ženami, jež jsou podle židovského práva povinny ponořit se před svatbou, po menstruaci (*nida*) a porodu. Mikve umožňuje také ponoření (*tvila*) konvertitů na judaismus ale také například nádobí (talířů, příborů, hrnců atd.) zakoupeného od nežidů. V předvečer *shabatu*, svátků, a zejména *Jom Kipur* se do *mikve* noří také stoupenci *chasidismu* a jiní velice zbožní Židé. Traktát *Mikva'ot* (*Mišna*) pojednává o instrukcích pro budování rituální lázně ale také jakého typu vody je možno použít (srov. NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1992, s. 116)

³⁷ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 25.

³⁸ Podobně jako později anachoreti, kteří se seskupovali kolem hlavního kláštera (Tyloch s. 25).

³⁹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 64

⁴⁰ Několik hrobů tohoto typu bylo nalezeno při vykopávkách v Jerichu na pahorku Tell es-Sultán. (Segert s. 64) Tyto hroby z římské doby v Jerichu vzdáleném pouhých 12 km, můžou vyvolávat domněnky o tom, že jedním z míst kde mohly být pobočky Qumránského společenství, bylo Jericho (Tyloch s. 26)

⁴¹ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 25.

anebo plochými kameny tak, aby se zasypaná hlína nedotýkala ostatků. Hroby jsou orientovány v severojižní ose, hlava mrtvého byla uložena na jih (Jakoby zesnulý hleděl na sever. Segert se domnívá, že to může být proto, že na severu si eséjci představovali ráj), tělo uloženo na záda, ruce zkříženy na pánvi (na břiše) nebo nataženy po stranách. Někdy byl pod anebo u hlavy umístěn kámen. Rakve se našly jen zřídka⁴². R. De Vaux se domníval, že v rakvích byly přinášeny ostatky členů společenství, kteří umřeli mimo Qumrán a obyvatelé centrálního sídliště byli pohřbeni bez rakví. Je také možné, že v rakvích byli pochováni významnější členové společenství.

V hrobech se nenalezly žádné pozůstatky šatů ani nápisů či ozdob⁴³, vše působilo dojmem přísné disciplíny a kolektivního způsobu života.

Základní průzkum, cca 50 hrobů, byl proveden teamem R. De Vauxe (v letech 1949, 1951, 1953, 1955 a 1956) a během průzkumu S. H. Steckolla (v r. 1966 a 1967). V roce 2001 byly provedeny nové statické výpočty a byla zhotovena mapa qumránského pohřebiště (v době průzkumu, které zorganizoval H. Eshela a M. Broshi). Zjistilo se, že celkový počet hrobů je více než 1177, z čehož 999 je orientováno v ose sever-jih (které nejspíše pocházejí z doby 2. Chrámu), a 54 v ose východ-západ (datovány do několika posledních staletí⁴⁴).

Ve většině zkoumaných hrobů byly uloženy ostatky mužů, ale v několika byly pohřbeny také ženy a děti. Antropologický průzkum některých hrobů zjistil, že muži zde uloženi zemřeli přibližně mezi 30. - 40. rokem života, jen jeden byl starší 50 let. Šest žen zemřelo ve věku mezi 20 a 40 lety, dvě ve věku vyšším než 50 let.

Ze 30 hrobů odkrytých jižně od qumránského údolí, byly v roce 1956 prozkoumány 4, které byly orientovány různým směrem. Jeden obsahoval pozůstatky ženy, ostatní pozůstatky dětí ve věku od 6 do 10 let. Severně od Ch.Q. leželo v malé skupině 12 rozptýlených hrobů. Zde byli patrně pochováni muži i ženy dohromady.

Další výzkumy pohřebiště, v roce 1966, doplnily a také pozměnily předešlé poznatky. Například byly nalezeny kostry mužů, kteří zemřeli ve věku asi 65 let (jeden z nich přežil těžké zranění na hlavě).

I když zatím nejsou k dispozici přesné statistiky o průměrném věku obyvatelstva žijícího v Izraeli na přelomu letopočtů, které by se opíraly o průzkum pohřebišť i z jiných míst, přesto se zdá (jak uvádí Segert: *Synové světla a synové tmy*, s.65), že se členové essenské společnosti většinou nedoživali příliš vysokého věku. Segert se domnívá, že některé faktory jako:

⁴² V červenci v r. 2000, po průzkumu hřbitova elektromagnetickou metodou, se v jednom z hrobů ve východní části centrální terasy (označovaném číslem 978), našly zbytky rakve, zhotovené z tenkého cínového plechu. Avšak hrob byl v minulosti nelegálně překopán, a většina ze zbytků rakve byla ukradena. Zjistilo se, že je to možná první cínová rakev, pocházející z doby 2. Chrámu, která kdy byla nalezena. Pravděpodobně, v hrobě č. 978 musela být pochována nějaká osoba, pro Qumránské společenství velmi důležitá a právě část označovaná č.978 zřejmě byla místem kde byli pohřbíváni velmi vážení členové společenství (srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 35.).

⁴³ Pouze v některých hrobech kde byly pohřbeny ženy, se našly skromné klenoty- náhrdelník, náušnice, bronzový prsten (Tyloch s. 26.)

⁴⁴ Jak uvádí Zias (2000), jsou to hroby muslimské (srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 34.)

nepříznivé podnebí, dosti chudá potrava, navíc usilovná práce a značné duševní vypětí nepředstavovaly zrovna příznivé podmínky pro dosažení vysokého věku. V tomto případě nálezy, příliš nepotvrzují údaje Josepha Flávia (historik, o kterém si něco více řekneme později), podle něhož se skromně žijící eseje dožívali vysokého věku, i přes sto let (avšak nevím jakou má vypovídací hodnotu průzkum během něhož se prozkoumá pouze pár hrobů).

Je možné usuzovat, že hlavní hřbitov, rozprostírající se nedaleko qumránské budovy a tak pravidelně a jednotně uspořádaný, byl vyhrazen pro členy qumránského společenství žijící převážně bez žen, i když ne absolutně. Ženám a dětem byly vyhrazeny vedlejší menší hřbitovy.

Qumránský hřbitov je považován velkou částí vědecké obce za důkaz essénské identity obyvatel Ch.Q. a jejich jinakosti v rámci židovské společnosti. Má povahu opravdového unikátu. Jeho výjimečnost ve srovnání s jinými nekropolemi (v Jeruzalémě, Jerichu, En Gedi) spočívá v několika elementech (prvcích)⁴⁵. V Qumránu nejsou vytesány ve skále hrobky, nýbrž vykopány v zemi hroby. Hroby jsou individuální a ne rodinné. Jsou většinou stejné a nejeví rozdíly vyplývající ze společenského postavení. Jsou pohřbeni bezejmenně. Nebyly v nich nalezeny věci denního užitku⁴⁶.

Je sice pravdou, že neexistují přímé důkazy o tom, že tento způsob pohřbívání byl typický pro essény, avšak jeho jinakost spolu s dalšími údaji o Chirbet Qumrán, podporuje spojitost essénu s Qumránem⁴⁷. Hřbitov je také někdy interpretován jako výraz specifických pohřebních rituálů esénského společenství. V jeho individuální povaze je spatřován projev víry ve zmrtvýchvstání. To, že se našlo několik rakví, může svědčit o tom, že nekropole sloužila nejen obci v Qumránu, ale celému essénskému společenství. Podobné pohřební místa byly nalezeny v En el-Ghuweir (cca 15 km jižně od Qumránu)⁴⁸ a Haim el-Sagha⁴⁹. Jak jsme si již uváděli podobné typy hrobů byly také objeveny v Jeruzalémě.⁵⁰

Je třeba také zmínit, že někteří vědci odmítají identifikaci qumránského pohřebiště s essénskou sektou. Například Z. Kapera poukazuje na vysoký výskyt hrobů žen a dětí (30%) mezi hroby, které byly v Qumránu prozkoumány a s poukazem na poznatky z pohřebiště v

⁴⁵ Srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 35.

⁴⁶ Pouze v jednom hrobě byly nalezeny střepy nádob pocházející asi z 1. st.př.o.l. (Bič 30)

⁴⁷ Srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 36.

⁴⁸ Výkop 18 hrobů provedl Bar Adon. Většina byla situována v ose sever-jih, způsob uložení a tvar byl stejný jako u hrobů v Qumránu. Byly to hroby 12 mužů a 6 žen a dítěte a muže. Kolem koster byla nalezena zajímavá vrstva prachu či pylu, což může svědčit o tom, že ostatky byly zavinuty v rubáši. Na hrobech se našly střepy nádob z období 175 r. př.o.l.-70 rok o.l. Z typologického hlediska jsou opět podobné těm z Qumránu. Na jednom z nich (část džbánu z hrobu č. 18) byl hebrejský nápis יהוה (Muchowski s. 36 pozn. 127).

⁴⁹ V 60. letech tam našel Bar-Adon 20 hrobů, z nichž později (r. 1990) dva vykopali (otevřeli) H. Eshel a Z. Greenhut. Byly v nich kostry ženy a dítěte. Dle zjištění Eshela a Greenhuta, může jít o hroby starověkých nomádů, ale také hroby nějaké skupiny blízké esénům- Eshel, Greenhut 1993: 252. (Muchowski s. 36., pozn. 128.).

⁵⁰ Srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 36.

Jerychu a Jeruzalémě tvrdí, že je to „běžný hřbitov té doby“⁵¹. Naopak N. Golb si myslí, že qumránský hřbitov vznikl jednorázově a jsou zde pohřbeni obránci osady z doby 1. Povstání.

Ajn Fašcha

V roce 1956 byla nalezena osada, vzdálená od Ch.Q jižně asi 3 km, v blízkosti několika pramenů vody, z nichž největší je nazýván Ajn Fašcha. Od Ch.Q k prameni Ajn Fašcha směřovala 1 m vysoká zeď, dlouhá 400 - 500 m. Zeď byla zřejmě postavena v době⁵² izraelské anebo ve 2. st. př. o. l.⁵³ a měla pravděpodobně chránit obdělávanou půdu před divokou zvěří a před spláchnutím vrstvy úrodné půdy vodou, která stékala ze skal v období silných zimních dešťů.

U začátku zdi byly nalezeny zbytky budovy o velikosti 60 x 64 m z izraelské doby. Vykopávky objevily také keramiku z 8.- 7. st. př. o. l. a ve vrchních vrstvách se našla qumránská keramika. V polovině délky zdi byla čtvercová budova s délkou strany 12 m. Budova pravděpodobně nějak souvisela s pěstováním rostlin na poli chráněném zdí. Zde se také našla keramika qumránského typu.

Komplex budov, vzdálený 50 metrů severně od Ajn Fašcha, tvoří: hlavní budova, o rozměrech 24 x 18 m, kterou obklopují dva ohrazené dvory (kamenné ohrady). Kolem dvoru stálo několik budov, ve kterých byly místnosti sloužící dle R. De Vauxe, jako stáje, sušárna datlí⁵⁴ a některé k přechodnému bydlení⁵⁵. V severním nádvoří byly nalezeny vodní instalace a další zařízení⁵⁶, z čehož archeologové usoudili, že tam mohla být koželužna (tedy místo, kde se zpracovávala kůže).

V hlavní budově byly sklady, hospodářské vybavení a obytné místnosti, které byly také na patře (zjistilo se totiž, že minimálně v západní a jihovýchodní části byla budova patrová). I zde se v troskách našla keramika stejná jako v Qumránu. Na této stavbě lze odlišit dvě fáze. První souvisí s budovou v Ch.Q před zemětřesením v roce 31 př. o.l. Druhá končí patrně rovněž r. 68 o. l., kdy byly budovy zničeny požárem. Ve stejné době, kdy obyvatelé Ch.Q opustili svou osadu, byly také opuštěny stavby u oázy Ajn Fašcha.

⁵¹ Tuto tezi, by mohly částečně potvrzovat výsledky průzkumu z nabatejského hřbitova z Khirbet Qazone (oblast jihovýchodně od Mrtvého Moře), který je datován do období 2. a 3. st.o.l. (přibližně 3500 hrobů). Bylo prozkoumáno 22 hrobů, a zjistilo se že, jsou podobné těm qumránským a to jak z hlediska stavebního, tak situačního. Avšak z ohledem na zjištění Ziase který poukazuje na beduínský charakter hrobů žen a dětí, argumenty Kapery jsou irelevantní. (Muchowski s. 37. pozn. 130.)

⁵² Segert uvádí (Synové světla a synové tmy. s. 66), že byla postavena v době judského království a Esejci ji patrně obnovili.

⁵³ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 26.

⁵⁴ Dle Segerta (s. 66.) se tam možná sušily datle z palem rostoucích v oáze. Datle sušené ve stínu, jsou prý chutnější než ty které schnou na slunci.

⁵⁵ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 27.

⁵⁶ Konkrétně v severní ohradě byla vyhloubena soustava tří nádržek, do nichž přitékala voda žláblem. Nádržky které nebyly příliš hluboké patrně sloužily k nějaké výrobě podobně jako dva kamenné válce. Možná se zde opravdu zpracovávaly kůže (Segert s. 67).

Datování zde znovu umožnily (kromě úlomku nádob) mince. Byly nalezeny například: mince se jménem Alexandra Jannaje, ptolemájovská mince (3. st. př. o. l.), další se jménem posledního Hasmonovce Antigona, a jedna Herodova (r. 37 př. o. l.). Z druhého období jsou to mince z doby Héroda Archeláa, mince římských prokurátorů Judeje, mince krále Agrippy 1. a mince z druhého roku židovského povstání, tedy r. 67 - 68 o. l. I zde se uchýlili židé během povstání Bar Kochby, o čemž svědčí tři mince z té doby.

Při srovnání architektury, keramiky, mincí a dalších materiálů z Ajn Fešcha a Ch.Q. je patrné, že obě místa byla obývaná jedním společenstvím. Ajn Fešcha mohlo být zemědělským hospodářstvím patřícím Qumránské komunitě. Patrně zde byly pěstovány datlové palmy, o kterých se zmiňuje i Plinius Starší (*Historia Naturalis*, 5,17), poskytující jak stravu, tak stavební materiál. Správnost této domněnky částečně potvrzuje to, že se v Qumrán a okolních jeskyních našly datlové pecky a také desky z palmového dřeva. Zdejší prostředí umožňovalo pěstovat i jiné rostliny a také chovat zvířectvo.

Další stopy pobytu člověka v Ajn Fešcha pocházejí z byzantské doby. Asi v 5. př. o. l. byla ve východním rohu dvora (nádvoří, ohrady?) upravena místnost k bydlení. V ní snad bydlel zahradník, který zde pěstoval zeleninu pro mnichy z kláštera v horách Marda, dnes nazývaného Chirbet Mird, o čemž se zmiňuje Jan Moschos⁵⁷.

Dle všech archeologických poznatků se dá ve složité historii Chirbet Qumrán rozlišovat několik období. R. de Vaux ve své souhrnné knize, která předchází definitivní publikaci archeologických výzkumů, zaznamenal vývoj této stavby v průběhu dvou set let.

Lidé se v těchto místech usídlili možná přechodně již v 8.-7. st. př. o. l. Bič (Poklad v Judské poušti, s. 27) uvádí, že to bylo patrně během asyrského ohrožení, které v r. 722 smetlo celou severní říši Izraelskou a v roce 701 ohrozilo i Jeruzalém.

Avšak byly nalezeny části zdi a také stěpy hliněných nádob popsaných paleohebrejským písmem z 7.-6. st. př. o. l. a zároveň část zdi kruhové cisterny pocházející z téhož období. R. De Vaux se domníval, že se jedná o zbytek pevnosti, o které se píše v druhé knize Par. 26, 10, postavenou králem Uzijášem v 7. st. př. o. l. Naopak F. Cross a J. Milik se domnívali (stejně jako již dříve prof. Noth), že jsou to zbytky „Ir ha-melach“ - „Solné město“ zmiňované v knize Jozue⁵⁸. Každopádně zde zřejmě první stavba vznikla již v době judského království.

Kromě této nejstarší fáze osídlení můžeme rozlišovat tři následující období:

1. Období osídlení přibližně od poloviny
2. 2. st. př. o. l. až do zničení osady během zemětřesení v roce 31 př. o. l.

A to se ještě dělí na:

⁵⁷ Jan Moschos se narodil v polovině 6. st. Nejprve byl mnichem a poustevníkem v oblasti Palestíny. Během vpádu Peršanů byl vyhnán do Antiochie, později do Alexandrie, nakonec se dostal do Říma. Zemřel kolem r. 619. Na text tohoto autora upozornil J. T. Milik. Jan Moschos, ve svém díle *Pratum spirituale* (odd.158) vzpomíná, že v horách Mardes žili mniši, kteří měli zahradu, vzdálenou asi 6 mil u břehu moře. Bydlel tam zahradník k němuž dle potřeby posílali pro zeleninu. Zapřáhli osla, a ten sám šel k zahradníkovi, tloukl hlavou do dveří a pak se sám vrátil naložen jidlem. (Tyloch s. 28. + www.iencyklopedie.cz/jan-moschos/)

⁵⁸ Srov. CHYLIŃSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 31.

SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 57.

- I.a Začátky osídlení za Jana Hyrkana (135 - 104 př. o. l.)
- I.b Rozbudování (rozkvět) osady v době Alexandra Jannaje (103 - 76 př. o. l.) Esséni (nejspíš) opouštějí sídliště po zemětřesení v roce 31. př. o. l.
- II. Obnova části osady v době vlády Heroda Archelaose (4 př. o. l. - 6. o. l.) a její obývání až do r. 68 o. l.
- III. Období, kdy Ch.Q obsadili římské vojenské oddíly a to do konce 1. st.o.l. a pozdější útočiště povstalců Šimona Bar-Kochby v letech 132 - 135 o. l. Později byla osada zcela opuštěna⁵⁹.

1) Začátek trvalejšího osídlení nelze datovat tak přesně jako konec, ale nejspíš to bylo v době 2. st. př. o. l. Přesněji - byly nalezeny mince už z doby Antiocha 7. (tedy z let 136, 130 a 129 př. o. l.) a další vykopávky přinesly nálezy mincí z celého období hasmoneovského, počínaje Janem Hyrkyánem (135 - 104 př. o. l.). Tehdy zřejmě první přistěhovalci vystavěli na zbytcích zdí, tehdy již přes 500 let starých, obytnou budovu. Obnovili starou cisternu a vytvořili velmi dokonalý systém zásobování vodou. V strmém jižním úbočí qumránského údolí vyhloubili otevřený žlab, který v době zimních dešťů přiváděl vodu z qumránského potoka na terasu k budově. Poté připojili kamennými zdmi cisternu k opevněnému obdélníku. V horní části byl vytesán žlab do tvrdé vápencové skály - na dvou místech dokonce procházel krátkým tunelem a na slínové terase byl vyložen kameny.

Nelze zcela přesně říci, jak dlouho trvalo první období osídlení, avšak zřejmě ne příliš dlouhý čas, protože stavba brzy nestačila stále rostoucímu počtu členů qumránského společenství. Proto také byla budova, již za vlády Alexandra Jannaje (103-76 př.o.l, jeho mince se objevují v dosti velkém počtu) důkladně přestavěna a přilehlé stavby byly zdokonaleny a také přistavěny další budovy. Konec tohoto prvního období, jak ukazují nálezy, nastal náhle. Podle názoru de Vauxe ho zapříčinilo zemětřesení, které postihlo Judsko na jaře r. 31 př.o.l.⁶⁰. Pod zříceninami a popelem byly zasypány zbytky nádob i různé drobné předměty. Po této živelné katastrofě zůstaly budovy v Qumránu na delší dobu opuštěny. Stopy po zemětřesení jsou patrné dodnes. Celou východní částí osady probíhá několik desítek centimetrů široká trhlina. Poškozené cisterny již nebyly opraveny, takže trhlina je dosud patrná i v jejich zdivu. Zdivo hlavní budovy bylo porušeno, její vchod i stropy se zřítily. R. De Vaux soudí, že při tomto zemětřesení vznikl v Ch.Q také požár, po němž zůstaly stopy v podobě popelovité vrstvy téměř po celém prostoru qumránské budovy.

Z doby, kdy zůstala qumránská osada opuštěna, nemáme žádné zprávy. S jistotou lze pouze tvrdit to, že zůstala neobydlená několik desetiletí.

2) Další období, kdy pravděpodobně eséjci začali opravovat budovy a znovu se usadili v Qumránu, nastalo asi po třiceti letech od ničivého zemětřesení a požáru. Tedy někdy kolem začátku křesťanské éry, během vlády Heroda Archelaose (4. r. př. o. l. - 6. r. o. l.). Má se za to,

⁵⁹ Srov. CHYLIŇSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 32.

⁶⁰ Od historika Flavia Josepha, se dozvídáme, že na jaře r. 31. př.o.l postihlo Judeu strašlivé zemětřesení, zpusťošilo města a zahubilo tisíce lidí a zvířat. Bylo to v sedmém roce vlády Heroda Velikého, v době, kdy král byl na vojenské výpravě proti Nabatejcům.

že osada byla obnovena částečně. Důkazem toho jsou do dnešní doby netknuté viditelné stopy zemětřesení, které byly později pouze přisypány sutinami zhroutených zdí.

Z většiny místností během druhého osídlení byly trosky odstraněny a vyházeny ven mimo prostor ohrazený zdí. Avšak v dolním přízemí věže a v místnosti za jídelnou byly trosky pouze zarovnané a na ně byla položena nová podlaha. Pod ní zůstaly uchovány různé nádoby a předměty z předchozího období. Věž byla zpevněna novou zdí na vnější straně a u některých poškozených budov i u obvodových zdí byly přistavěny opěrné pilíře. Změny byly provedeny v místnosti za jídelnou, která byla rozdělena na dvě a v jídelně uprostřed postavili tři sloupy, vyrovnali podlahu a zazdili starý vchod. Na severní straně byla postavena nová skladiště a u okrouhlé cisterny byla postavena pec na pečení chleba. V této fázi bylo sice esénské ústředí v Qumránu ještě poněkud rozšířeno, avšak stavba nebyla tak pečlivá jako v předchozí době.

I toto období skončilo katastrofou. V místnostech a někde i venku zůstala jen vrstva popela ze spálených dřevěných stropů a rákosových střech. První patro nad západním křídlem hlavní budovy se úplně zřítlo. V této vrstvě se již téměř všude objevují trojhranné železné hroty římských šípů. Konec esénské doby udávají mince končící třetím rokem židovského povstání, které začalo na jaře r. 68 o.l. Ještě přesněji toto období určuje zpráva Josepha Flavia, podle níž vojska císaře Vespasiána spolu s légií vedenou Trajánem dobyla Jericho v červnu r. 68 o.l. Oblast Jericha se poté stala základnou pro tažení proti Jeruzalému.

3) Život Qumránského společenství skončil, budovy byly ještě zčásti používány, ale zřejmě k jinému účelu. Věž a některé místnosti v ústřední části byly opraveny, zesíleny některé zdi, vykopán příkop při západní zdi. Velké shromažďovací místnosti, ale také dílny, zůstaly opuštěny. Ani složitý systém nádrží již nebyl obnoven, nyní stačila jen jedna cisterna. Místo patrně sloužilo jako opěrný bod římské posádky. Jelikož ještě po pádu Jeruzaléma (r.70 o.l.) se židé bránili v pevnostech Herodeiu (na okraji Judské pouště nedaleko Betléma) a Masada (u břehu Mrtvého moře) bylo pro Římany nutné střežit cestu mezi Jerichem a Jeruzalémem. Také museli kontrolovat plavbu po Mrtvém moři, aby mohli zásobovat své oddíly obléhající Masadu. Poté, co Masadu dobyli, zřejmě již nepotřebovali držet opěrný bod na qumránském ostrohu a budovu opustili. Jedny z nejmladších mincí, které se tam našly byly právě z roku 72 či 73 o.l.

Zřejmě ještě jednou byla osada v Qumránu na krátkou dobu obývána - a to během povstání Bar Kochby, v letech 132 až 135 o. l., kdy se tam Židé uchýlili před Římany. Toto poslední osídlení qumránské budovy celkem spolehlivě znovu určují mince na místě nalezené a datované do druhého roku 2. židovského povstání (1 stříbrná a 5 bronzových). Mnohem více pozůstatků z této doby se našlo v jeskyních Judské pouště dále na jih⁶¹.

Tato možná historie Ch.Q představená R. De Vauxem byla v některých bodech kritizována. Tak například rozdělení prvního osídlení Qumránským společenstvím, rozdělené na 1a, 1b někteří archeologové odmítají. Sám de Vaux přiznal, že rozlišení mezi 1a a 1b není

⁶¹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 60.- 61.

zcela jasné⁶². Dále někteří oponují, že začátek osídlení Qumránské osady nepatří do poloviny 2. st. př. o. l., ale spíše do období kolem r. 100 př. o. l. anebo dokonce později.

Teorie de Vauxe říkala, že essenci žili v Qumrán od začátku jeho osídlení v druhé polovině 2. st. př. o. l. avšak J.-B. Hubert⁶³ (formální nástupce o. R. de Vauxe, zodpovědný za publikaci závěrečné zprávy výzkumu v Qumránu) předložil tezi, ve které se domnívá, že prvních několik desítek let byla osada v Qumránu (od časů Alexandra Jannaje), rezidencí Hasmonejské aristokracie. Dle něj by měla být essénska přítomnost v Qumránu datována do 1. st. př. o. l. a její začátek by měl být spojován buď s kampaní Gabiniuse v 56. r. př. o. l., nájzdem Partů v r. 40 př. o. l., anebo vítězství Heroda nad Kleopatrou v r. 31 př. o. l. (tzn. události, které mohly způsobit zničení osady). Hubert tedy představil zcela jinou chronologii osídlení Qumránu. Mezi vědci není zcela shoda v tom, jak dlouho trval pobyt senu v Qumránu.

Diskutovalo se také o rozsahu zničení osady během zemětřesení. Vaux tvrdil, že qumránští obyvatelé opustili kvůli této katastrofě osadu a vrátili se až kolem r. 4 př. o. l. Mnozí badatelé namítají, že pauza v osídlení byla velmi krátká pokud k nějaké došlo⁶⁴.

Další úpravy v de Vauxově chronologii navrhl Jodi Magness (ve své knize z r. 2002). Zaprvé existenci fáze 1a. a vložila toto období osídlení do fáze 1b. Zadruhé, fázi 1b roztáhla na dobu do 9.-8. (případně 4) r. př. o. l. a současně ji rozdělila na (okresy):

- první od r. 100-50 př. o. l. **do** r. 31. př. o. l. (fáze před zemětřesením)
- druhý od r. 31 **do** r. 9-8 (případně 4) př. o. l. (fáze po zemětřesení)

Magness také odmítá pauzu v osídlení mezi r. 37. a 4. př. o. l.⁶⁵

Další nalezené svitky

V době, kdy archeologové v roce 1952 zkoumali Chirbet Qumrán, našli beduíni další jeskyni s rukopisnými útržky, která se nacházela nedaleko jeskyně (asi 200 m na jih), v níž se našly první svitky. **Jeskyně** se později začala **označovat číslem 2**. Nalezené kousky svitků nabídli francouzské Biblické škole v Jeruzalémě, která je zakoupila pro Palestínské muzeum. Fragmenty svitků nebyly velké, ale probudily v odborných kruzích naději na nalezení dalších svitků. Ihned byla sestavena výzkumná expedice, které se kromě francouzské Biblické školy zastoupené ředitelem Rolandem de Vauxem, členů Dominique Barthelemy - Jozef Milik, Henri de Contenson, a ammánského muzea zúčastnila tentokrát i Americká škola pro orientální bádání v čele s ředitelem W. L. Reedem. Expedice, ve které byli také tři arabští dělníci a 24

⁶² Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 135.

MUCHOWSKI, Piotr. *Komentarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 16.

⁶⁴ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 135.

⁶⁵ Srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komentarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 17.

beduínů z kmene Taamire, měla systematicky prozkoumat strmé horské svahy⁶⁶ ležící severně a jižně od Qumránské zříceniny.

V březnu r. 1952 bylo prozkoumáno kolem 267 jeskyní v oblasti kolem Qumránu v rozpětí 8 km.

Některé z těchto jeskyní byly patrně v dřívějších dobách obývány, v jiných se našly rukopisy či keramika (nalezly se zlomky 10 džbánů stejných jaké byly nalezeny v Chirbet Qumrán a v první jeskyni).

Ve stejném roce, 1952, učinili beduíni další objev, tentokrát v Chirbet Mird. Zde v troskách kláštera sv. Sáby, který byl postaven na místě Hirkanie, hasmonejského obranného zámku(hradu), známého v byzantské době jako Marda či Castellion, našli beduíni řecké, aramejské a arabské rukopisy. Od února do dubna r. 1953 Belgická Archeologická Mise pod vedením prof. R. De Langhe z Lovaně. Výsledkem bylo nalezení dalších podobných papyrusových a pergamenových úryvků z období od 5. - 8 st.o.l. Mimochodem našli zde také zlomek Andromaky Eurípida z 6. st.o.l.⁶⁷

Další jeskyní, č. 3 (počítajíce ty, v nichž se našly rukopisy), byla tentokrát nalezena archeology. Byla vzdálená asi kilometr na sever od první Qumránské jeskyně a objevila ji pracovní skupina vedena Henrym de Contensonem. V jeskyni, v níž byl zřícený strop, se našly zlomky rukopisů psaných na kůži, např. některých biblických knih - Kniha Ezechielova, Kniha Žalmů a také některé apokryfy, jako Kniha Jubilei a střepy neznámých děl, v nichž se nacházela zmínka o „anděli pokoje“ z Nejzajímavější byl však nález dvou měděných svitků uložených v hloubi jeskyně na jakoby „poličce“, oddělené od dalších rukopisů. Rukopis na měděném plechu, širokém cca 30 cm, tvoří jeden dokument, v němž je zaznamenáno 64 míst, kde se nacházejí úložiště pokladů.

Koncem března r.1952, s příchodem horkého počasí, jež je v této nízko položené oblasti těžko snesitelné, skončila archeologická expedice svou práci. Účastníci trpěli přílišnou únavou a u některých se začaly hlásit také první příznaky nemocí (malárie...).

Archeologové prohledali většinu vápencových svahů nad terasou. Terasa, je název pro útvar nacházející se mezi vápennými svahy a pobřežím Mrtvého moře, na níž je Ch. Q. Archeologové nepředpokládali, že by i v této geologicky odlišné terase(části)mohla být nějaká jeskyně. Částečně měli pravdu, nebyly zde jeskyně vytvořené přírodními vlivy, avšak vyhloubené lidmi.

⁶⁶ Jak napsal Frank Cross: „Vzrušení lovem hnalo badatele v letech, běhat (pohybovat se) po skalách jako nějaký nový druh archeologických koz“ . Shanks s. 40.

⁶⁷ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 16.

Další největší senzace od dob objevení první jeskyně na sebe nenechala dlouho čekat. Zásahu na objevení⁶⁸ nejbohatšího naleziště, ale i značný hmotný zisk, připadl opět neúnavným beduínům z kmene Taamire. Nalezli **jeskyni č. 4**. Poté, co odstranili vysoký nános⁶⁹ hlíny, kamení a písku, našli tisíce rukopisných zlomků (20 000 útržků). Byly to pozůstatky asi 350 rukopisů (tento údaj uvádí Bič s. 41, ale Shanks s. 44 píše o 500 rukopisech). Jeskyně byla vzdálena pouhých 100 metrů od Qumránské osady, kde právě probíhaly archeologické práce. Beduíni se tentokrát snažili, aby místo nálezu zůstalo utajeno, avšak zřejmě rivalita mezi nimi a závist způsobily to, že se to nepovedlo. A tak 22. září 1952 R. De Vaux a J.T. Milik z Francouzské Biblické a Archeologické školy s pomocí Památkového úřadu a Palestinského muzea začali systematické archeologické práce ve 4. jeskyni. Avšak než archeologové zjistili, že beduíni našli další jeskyni, nalezcí vynesli z jeskyně asi 80-90 % toho, co v ní bylo. Archeologové však mohli provést řádný archeologický výzkum a odkrýt ještě stovky dalších zlomků. I když to byla malá část původního obsahu jeskyně, byla z vědeckého hlediska důležitá, také proto, že pomohla identifikovat místo nalezení úryvků svitků ze 4. jeskyně, které musely být později vykoupeny⁷⁰ od beduínů.

Jelikož se cena rukopisů již dříve ustálila na jordánskou libru za čtvereční centimetr, bylo zapotřebí velkých finančních obnosů, aby mohly být rukopisy vykoupeny vědeckými institucemi. Postupně byly rukopisy vykupovány až do roku 1956, poněvadž nebylo jednoduché získat najednou tak velké finanční prostředky. Jordánská vláda věnovala 15 000 liber, a s další pomocí přispěchaly instituce z různých částí světa, jako např.: univerzita v Manchesteru, z Heidelbergu, McGill University z Montrealu, McCormick Theological Seminary z Chicago, Vatikánská knihovna, francouzská Biblická škola a Rockefellerovo Muzeum.

Hebrejská univerzita se těchto akcí nemohla zúčastnit a to v důsledku politické situace a trvalého napětí židovsko-arabského. Měla však zakoupený svitek z 1. jeskyně. Během Synajské války, která byla součástí Suezské krize, v roce 1956 se Jordánské státní orgány obávaly, že by Izraelci mohli získat kontrolu nad Palestinským Archeologickým Muzeem a v něm uloženými rukopisy. Aby tomu zabránili, odeslali útržky rukopisů do Ammánu, kde byly uloženy ve sklepních prostorech Otomanské Banky, avšak vlhké prostředí, jež tam bylo, zničilo křehčí exempláře. Když byly přivezeny zpět do Jeruzaléma, na mnoha se objevila plíseň, a téměř všechny úlomky bylo zapotřebí znovu čistit⁷¹.

⁶⁸ Stojí za zmínku, jakým způsobem byla tato jeskyně objevena. Jednoho večera, seděla skupina beduínů kmene Taamire pod stanem, a starý beduín vyprávěl, jak kdysi dávno právě v qumránské oblasti lovil. Jednou pronásledoval raněnou koroptev, avšak ta mu zmizela v nepřístupné skalní rozsedlině. Vyšplhal se za ní a chytil jí v jeskyni, kde našel starobylou hlíněnou lampu a střepy. Mezi posluchači bylo i několik dychtivě naslouchajících mladíků, kteří si od starce vyžádali polohu daného místa. Vybavili se svítilnami, lany a dalším potřebami. Lany se maldíci spustili na určené místo kde jeskyni opravdu našli. Přístup k jeskyni byl nesmírně obtížný.

⁶⁹ Srov. Shanks (s. 43.) uvádí, že rukopisy byly často metr, i hlouběji pod povrchem.

⁷⁰ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 44.

⁷¹ Tamtéž s. 57.

Zanedlouho, během archeologických prací ve 4. jeskyni, bylo prozkoumáno její okolí a nalezena další, **5. jeskyně**. Bylo v ní uloženo jen asi 12 rukopisů a ty byly, zřejmě díky vlhku v dosti špatném stavu. Jeskyně byla asi taktéž uměle vyhloubená.

V té době přišli beduíni kmene Taamire na další jeskyni, **označovanou č. 6**, ležící asi 300 metrů na západ od jeskyně č. 4, a opět velmi blízko qumránské zříceniny. V neveliké jeskyni vyhloubené ve skalnatém vápencovém svahu, těsně nad slínovou terasou na severním úbočí qumránského údolí, objevili rukopisy psané na papyru a kůži a mezi nimi také zlomek Damašského spisu (o němž si něco řekneme později). Rukopisy nabídli ke koupi Palestinskému Archeologickému Muzeu již v polovině září r. 1952, avšak jeskyně v níž byly svitky nalezeny, byla označená jako šestá proto, že se o ní archeologové dozvěděli teprve později. Archeologové jeskyni prozkoumali a také mohli tuto jeskyni identifikovat s rukopisy zakoupenými Palestinským Archeologickým Muzeem.

Další jeskyně s ukrytými v nich rukopisy, byly nalezeny v r. 1955, během systematického prohledávání svahů po obvodu skalního masivu, na kterém jsou trosky qumránské osady. Na jižní straně byly objeveny 4 jeskyně (VII.- X.) vyhloubené ve skále, které byly částečně zřícené či poškozené erozí. Zjistilo se, že byly kdysi obývány a také se v nich našlo několik útržků rukopisů. Tyto jeskyně byly nazývány „menší“ či „malé“ v souvislosti s tím, že v nich nebylo uloženo velké množství rukopisů ani keramiky.⁷² **Sedmá jeskyně** prozkoumána v únoru r. 1955 mívala kdysi zřejmě schodiště a bývala také obývána⁷³. Byl v ní také nalezen džbán s dvojitým černým nápisem „rwm“ (co může znamenat- Řím, anebo povýšenost)⁷⁴. Na schodech do jeskyně byly nalezeny řecké úryvky knihy ׀ַמְוִשׁ (šmot), Exodus, listu Jeremiáše napsaném na pergamenu a malé útržky s hebrejskými písmeny psanými na kůži.

Osmá jeskyně se nacházela blízko té předchozí. Rovněž ta byla kdysi obývána a byla zde nalezena potlučená lampička z 1. st.o.l a také tfilin⁷⁵.

Jeskyně devátá, objevena na sever od předchozí, byla co do nálezů dosti chudá - byl tam malý zlomek papyru s několika písmeny. Z jeskyně se totiž zachovala sotva třetina, zbytek byl znehodnocen.⁷⁶

Desátá jeskyně byla objevená v březnu 1955 na západním svahu výběžku. I do této jeskyně kdysi vedlo schodiště. Našel se v ní střep s dvěma hebrejskými písmeny, pletená rohož, kterou byla zřejmě pokrytá podlaha, a také střepy keramiky a zbytky datlí.

⁷² Srov. CHYLIŇSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 36.

⁷³ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 23.

⁷⁴ TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 18.

⁷⁵ Tefilin - modlitební řemínky (odvozeno z hebr. Tfila - modlitba). Malé černé kožené krabičky které obsahují předepsané biblické pasáže (Ex 13, 1-10 a 11-16; Dt 6, 4-9 a 11, 13-21) jež jsou připevněny k černým řemínkům z kůže. Nošení tfilin odpovídá biblickému nařízení (Ex 13, 9 a 16; Dt 6, 8 a 11, 8). Dospělí muži si je navlékají při ranní bohoslužbě ve všední den. (srov. NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1992, s. 226.)

⁷⁶ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 23.

Je třeba poznamenat, že beduíni se naučili již dávno pečlivé práci. Členové kmene Taamire se stali v mnoha ohledech specialisty. Někteří totiž pracovali již dříve pro archeology, jiní pro de Vauxe v Qumránu.

Na začátku roku 1956 beduíni povzbuzení předchozími úspěchy hledali důkladně dále a našli v qumránské oblasti další jeskyni skrývající rukopisy. Jeskyně byla vzdálená asi 2 kilometry od qumránské zříceniny ve vápencovém svahu, tedy v oblasti, která byla důkladně prozkoumána archeology již v roce 1952. Byla to **jeskyně jedenáctá**, objevena nejspíše v lednu r. 1956. Vchod do jeskyně byl zatarasen zřícenými balvany. V jeskyni našli beduíni, podle Segerta (str. 23), 7 poměrně dobře zachovaných svitků. Přesný počet není s jistotou znám⁷⁷, víme jen o těch, které se objevily na starožitnickém trhu, případně někde jinde - např.: Chrámový svitek, který byl odhalen v domě Kanda⁷⁸. Další poklady z 11 jeskyně mohou být v nějaké pokladnici antikvariáře či sběratele⁷⁹. V jedenácté jeskyni se ihned rozběhly archeologické práce. Jeskyně byla dvoukomorová a práce zde byly velmi obtížné, zvláště v zadním prostoru jeskyně, naplněném netopýřím trusem. Během průzkumu bylo zjištěno, že jeskyně byla kdysi obývána lidmi. V přední části našli archeologové éneolytickou⁸⁰ keramiku (4000 - 3000 př. o. l.), nádoby a lampy ze 7. st. př. o. l. (Izraelská epocha 9-6 st. př. o. l.) a další různé předměty z doby, kdy byla qumránská budova středem osídlení. Mimo četných střepů a zbytků tkanin byla vykopána rovněž železná sekyra, nůž a zlomky rukopisů na kůži⁸¹. Význam této jeskyně je téměř srovnatelný s nálezy v jeskyních 1 a 4, jelikož vedle značného množství útržků, byly vyneseny beduíny svitky jako Kniha Žalmů obsahující také žalmy, jež nejsou zahrnuty v kánonu, 3. Kniha Mojžíšova (hebrejsky ויקרא *Wajikra* - zavolal - hebr. název pochází z počátečních slov knihy) psaná starodávným hebrejským písmem používaným před babylonským zajetím, aramejský překlad Knihy Job a apokryfické dílo pojednávající o Novém Jeruzalémě a slavný Chrámový svitek a mnohé další úryvky různých dokumentů. Palestinské archeologické muzeum začalo ihned po nalezení rukopisů v jedenácté jeskyni jednat o jejich odkoupení od beduínů i přesto, že nemělo k dispozici dostatek finančních prostředků potřebných k jejich odkoupení. Jordánské úřady již totiž nechtěly umožňovat zahraničním institucím koupi nově nalezených rukopisů. Ale i přesto se našlo řešení - zahraniční instituce, které poskytly peníze na nákup rukopisů, měly právo svitky prozkoumat a později také vydat, avšak samotné rukopisy zůstaly majetkem Palestinského archeologického muzea v Jeruzalémě.

⁷⁷ Někteří uvádějí 4 svitky (Chylinski s. 36.) jiní nejméně 3 rukopisy (Shanks s. 45.)

⁷⁸ V roce 1967, třetí den Šestidenní Války, poté co Jeruzalém i Bethlém, byly pod Izraelskou kontrolou, poslal Jigael Jadin plukovníka Izraelské armády, k obchodníkovi se starožitnostmi známého pod přezdívkou Kando, který byl podezřelý, že přechovává (zadržuje) svitek nalezený v Qumránu. Kando opravdu ve svém domě v Betlémě ukrýval svitek. Vytáhl ze skrýše v podlaze krabici z bot, a v ní měl ukrytý Chrámový svitek. Svitek mu byl úřady ihned zkonfiskován, ale Kando za něj dostal zaplacen 150 000 dolarů, i když dříve odmítl nabídku 130 tisíc. (srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002. s. 45 a 217)

⁷⁹ Shanks (str. 45) dále poznamenává: „Právě teď když píšu tuto knihu, nějaký vážený učenec (vědec), cestuje světem, hledajíc svitky od Mrtvého Moře- které již nejsou ukryty v zemi, ale v soukromém vlastnictví“.

⁸⁰ Eneolit (z latiny *aeneus*- měděný), jinak také chalkolit (z řečtiny chalkos-měděný, lithos-kámen) či česky doba měděná, je označení pro historické období v pravěku- závěrečnou fázi doby kamenné. Následuje po neolitu a předchází dobu bronzovou (zdroj: wikipedia.cz).

⁸¹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 23.

Jedenáctá jeskyně byla nejspíš poslední v qumránské oblasti, avšak rád bych zmínil i nález ve Vádi Murabbaat.

Vádi Murabbaat

Na podzim r.1951 se na starožitnickém trhu v Betlémě a Jeruzalémě objevily rukopisy odlišné od těch qumránských. Po nějakém čase se zjistilo, že jsou to rukopisy, které beduíni našli v těžko přístupných jeskyních. Ve Vádi Murabbaat, vzdáleném 10 km jižně od Qumránu, a 25 km na jihovýchod od Jeruzalému. Byl zde proveden systematický archeologický průzkum pod patronátem Oddělení Starožitností v Amánu, Francouzské Archeologické Školy a Archeologického Muzea v Jeruzalémě. Práce vedl G. Gardiny a R. de Vaux. V několika jeskyních byly nalezeny železné předměty, keramika, zbraně a také rukopisy odlišného charakteru než ty nalezené v Qumránu. Obsah mnoha rukopisů se týká nákupu, prodeje, pronájmu, ale také vojenských záležitostí židovských oddílů z druhého povstání proti Římanů v letech 132- 135 o.l. Obzvláště vzácný je dopis, který zřejmě pochází od vůdce tohoto povstání Šimona Bar-Kochby, určený veliteli oddílu Jozuemu.

Kromě rukopisů obsahující „světské“ texty, byly v jeskyních Vádi Muraabbat ukryty části Biblických knih, zvláště Tóry (5 knih Mojžišových), Izajáše, 12 „malých“ proroků a také tefilin obsahující text dekalogu⁸². Biblické texty z Vádi Murabbaat vykazují určitou podobnost s masoretským⁸³ textem Bible a to více, než například texty z Vádi Qumrán. To byl také jeden z faktorů, který pomohl přesněji datovat Qumránské svitky. Kromě svitků psaných hebrejsky, byly nalezeny také svitky psané řecky, aramejsky, nabatejsky⁸⁴ a arabsky.

Během jedné z dalších archeologických výprav, zorganizované v roce 1960 Hebrejskou Univerzitou v Jeruzalémě, Izraelským Památkovým Úřadem⁸⁵ a Israel Exploration Society, byly nalezeny těžko přístupné jeskyně v oblasti Nachal Chever. Vstup do těchto jeskyní byl ve výšce cca 300 metrů od úpatí hor, ve svazích téměř kolmých. Byly to obrovské jeskyně, hluboké až 150 m. V jedné z nich archeologové našli lidské kostry, které pravděpodobně náleží posledním bojovníkům Bar-Kochbova povstání. Ti byli nejspíše obklíčeni Římany a jelikož nemohli z jeskyně odejít, zemřeli hladu.

Nalezlo se také obětní náčiní římské legie, tefilin, rukopisy - Kniha Žalmů (ze 70.r.o.l.), a 15 dopisů napsaných hebrejsky, aramejsky a řecky. Některé z nich jsou dopisy již zmiňovaného Šimona Bar-Kochby.

Další stopou z doby 2. židovské války bylo nalezení střepů rukopisů, psaných hebrejsky na kůži a též papyrusového svitku obsahujícího řecký text Knihy Jonáše. Nalezlo se také mnoho koster a hrobů a v nich také ostrakon s hebrejskými nápisy. Nasvědčuje to předpokladu, že

⁸² Srov. CHYLINSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 37.

⁸³ Vysvětleno při dalším výskytu na str. 26.

⁸⁴ Nabatejský jazyk, je variantou aramejštiny, která se používala v nabatejském království, jež se rozkládalo na území severní Arábie, od Červeného Moře až k Perskému zálivu. Toto území si r. 105. o.l. podrobil Traján, a učinil z něj římskou provincií- Arábie (viz. Chylinski s. 38.).

⁸⁵ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 19.

obyvatelé této jeskyně zde byli velmi dlouhou dobu obléháni Římany a raději si zvolili smrt z hladu a žízně než život v otroctví. Jiná skupina archeologů našla v jeskyni, jež zřejmě byla obývána ve stejném období, opravdový poklad z doby bronzové, tedy starý více než 5000 let. Obsahoval 439 předmětů, většinou měděných a bronzových, 6 ze sloní kosti, 6 z hematitu a jeden z vápence. Všechny předměty byly zabaleny v rohoži. Nejspíš pochází z nějaké svatyně či paláce a byly zde uchovány v neklidných dobách či mohlo se jednat o vojenský lup. Avšak je obtížné určit jejich přesný původ⁸⁶.

Díky neúnavnému úsilí beduínu, kteří trpělivě dlouhé měsíce pátrali po nových „pokladech“, ale také systematické práci archeologů, byly objeveny zbytky obrovské knihovny, která byla po dobu 2000 let skryta v odlehlé a těžko přístupné krajině poblíž Mrtvého Moře. Jen v 4. qumránské jeskyni bylo kdysi uloženo snad 600 rukopisů, z nichž se většinou zachovaly zlomky menšího rozsahu. Jejich počet přesahuje 15 000 a uplynulo mnoho let, než byly tyto drobné útržky roztříděny a uloženy mezi skla a tím zpřístupněny k dalšímu studiu.

Koncem roku 1956 suezská krize přerušila práce na rukopisech. Po dobu čtyř měsíců byly unikátní nálezy uloženy v trezoru Ottomanské banky v Ammánu. Poté, co byly přivezeny zpět do Jeruzaléma, bylo nutné přechodně je vyjmout ze skel, aby mohla být odstraněna vlhkost, která do nich nasákla v podzemí⁸⁷.

Svitky a práce s nimi

Objevení svitků bylo teprve začátkem dlouhého a nelehkého období práce pro mnoho badatelů. Někteří říkali, že shromážděného materiálu je tolik, že zaměstná několik generací erudovaných specialistů z různých oborů. Ano, bylo nalezeno několik desítek tisíc fragmentů pergamenových, papyrusových, napsaných v několika jazycích, pocházejících z různých období a obsahující různé druhy textů. Mezi těmito nálezy Judské pouště, zvláštní pozornost přitahovaly rukopisy nalezené v 11 jeskyních v oblasti Vádi Qumrán, kde se shromáždilo 40 000 zlomků, tvořící zbytky cca 600 rukopisů, z nichž 11 se našlo vcelku⁸⁸. V padesátých letech byly tisíce úryvků shromažďovány v Palestinském Archeologickém muzeu a ukládány na stolech pod sklem v dlouhém sálu nazývaném *scrollery*.

Již v době, kdy byly jeskyně z rukopisy objevovány se ukázalo, že je nezbytné vytvořit početnější skupinu pracujících nad rukopisy. Ředitel Francouzské Biblické školy R. de Vaux jako předseda správního sboru Palestinského archeologického muzea spolu s tehdejšími řediteli Archeologické služby Zajordánského království Hardingem hledali další spolupracovníky. Skrze zahraniční instituce v Jeruzalémě vyslali zprávu k významným vědcům ve Francii,

⁸⁶ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 19.- 21.

⁸⁷ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 24.

⁸⁸ Srov. CHYLIŃSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 42.

Anglii, Spojených Státech Amerických, Německu a jiných zemí o tom, že hledají mladé badatele pro práci se svitky. Takto vznikl osmičlenný team vedený de Vauxem⁸⁹.

V prosinci 1952 se ujali práce dva vědečtí pracovníci Francouzského ústředí pro vědecký výzkum **Maurice Baillet** (pozdější profesor na Katolickém institutu v Toulouse) a již zmiňování:

- **Józef Milik** (jeden z nominovaných Francií, polák, který žil v Paříži, a který pracoval již s úryvky rukopisů z 1. jeskyně)
- o něco později také **Frank M. Cross** (tehdy profesor na MacCormickově semináři v Chicágu a později na Harvardské universitě),
- **John M. Allegro**, lektor srovnávací semitské filologie na univerzitě v Manchesteru.

V roce 1954 byl tento mezinárodní team rozšířen o další 4 členy:

- washingtonského profesora a ředitele Americké školy pro orientální bádání v Jeruzalémě **Patricka W. Skehana**,
- dále profesora **Jeana Starckyho** z Paříže, pozdějšího člena Francouzského ústředí pro vědecký výzkum,
- **Johna Strugnella** z Oxfordu,
- a **Clause- Hunna Hunzinger** z Götting, který byl vyslán Německým evangelickým ústavem pro výzkum Palestiny (později profesor v Hamburku).

V teamu nebyli žádní Izraelci ani židé, což je vysvětlováno tehdejší politickou situací⁹⁰.

Badatelé si práci nad rukopisy a jejich přípravu k vydání rozdělili částečně podle specializace. Například Starcky jako arameista dostal přiděleny převážně aramejské texty. Kdežto Cross a Skehan nejčastěji pracovali nad Biblickými texty. Poté, co jim byl přidělen určitý svitek, to vypadalo, jakoby na ně přešla také vlastnická práva, jelikož mohli rozhodovat o tom, zda je zpřístupní dalším badatelům anebo nikoli⁹¹.

Svitky byly v různém stavu. Mnoho znalců palestinské archeologie a historie se nad tímto nálezem jen nedůvěřivě podívovalo. Mělo to své důvody. V palestinském podnebí se žádné rukopisy tak staré nezachovaly. Papyrus i kůže by se dávno musely za tu dobu rozpadnout. Tento předpoklad, částečně oprávněný, nebyl pravdivý. Pravdou je, že se mnoho svitků zachovalo ve velmi špatném stavu. Mnohé byly jen stěží čitelné. Jiným uškodilo to, že se až po dlouhé době dostaly do rukou odborníků, kteří je mohli ošetřit a zabránit jejich dalšímu

⁸⁹ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 50.

⁹⁰ O R.de Vaux se občas tvrdilo, že byl antisemita, což někteří vyvracejí a nazývají to jen „nálepkou“ kterou de Vauxovi byla dána. Pravdou je, že Burrows, Trever a někteří další byli rozhodně proti vytvoření státu Izrael. John Strugnell byl dávno považovaný za antisemitu. V roce 1990 poskytl Izraelskému novináři rozhovor ve kterém se potvrdily nejhůrší pomluvy (pověsti) o jeho názorech (viz. Shanks s. 65.). Avšak je třeba také dodat, že de Vaux pracující z pověření Jordánské vlády nemohl zapojit do projektu ani Izraelce, ani žádného žida a to dokonce ikdyby to sám chtěl (srov. Shanks s. 52.).

⁹¹ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 58.

rozpadu. Bez podstatných změn přečkaly 2000 let jen hliněné střepy (ostrakon) a nápisy na hliněných nádobách.

Kůže, na které byly psány některé rukopisy, často silně podléhala vlivům změny prostředí. Bílá či smetanová barva jemné kůže mnohdy zhnědla. Některé zůstaly světlé, jiné ztmavly a řada z nich úplně zčernala. Něco podobného se dělo z papyry. Část během staletí ztmavla, ostatní dostaly spíše černou barvu. Na těchto rukopisech, jejichž kůže zčernala, je černé písmo málo zřetelné a pouhým okem téměř nečitelné. V tomto případě je velice cennou pomocí fotografování svitků infračervenými paprsky, jež spolehlivě rozliší černou inkoustu od ztmavlého podkladu. Naopak u rukopisů se značně vybledlým písmem se často docílilo dobrých výsledků ultrafialovou fotografií. V případech, kdy zlomky kůže byly již rozložené v rosolovitou světlou hmotu, bylo někdy možné přečíst jejich písmo proti světlu, transparentě. Písmo totiž zadržuje světelné paprsky, kdežto světlou zrosolovatělou kůží paprsky proniknou.

Kde byla půda přiměřeně vlhká, zachovala si kůže svou přirozenou pružnost a svitek se dal vcelku dobře rozvinout, přičemž přeschlé části často odpadávaly. Některé rukopisy se však proměnily v tmavě hnědou nebo červenou hmotu, na první pohled připomínající spíše doutník. Avšak přeschlým rukopisům bylo třeba vrátit jejich původní vlhkost. Proto se v Palestinském archeologickém muzeu svitky vkládaly do prostředí s větší vlhkostí, díky čemuž se snadněji daly rozvinout. Protože přílišná vlhkost někdy rozkládala kůži rukopisů v rosolovitou hmotu, byla vyzkoušená nová metoda. Konzervátor rukopisné zlomky vložil na několik minut do prostředí se 100 % vlhkostí a následně je na několik minut zmrazil. Vlhkost tak nemohla proniknout do hloubky. Rukopisy se daly pozvolna rozvíjet a zmačkané zlomky narovnávat (OpisSg25). Některé menší svitky psané na tenké kůži, které byly vkládány do *tfilim* či *medúzy*, byly tak zčernalé a přeschlé, že se je nepodařilo ani rozvinout.

Ničivější než sucho bylo vlhko působící v jeskyních. Voda měnila kůži rukopisů v černou klišovitou hmotu, která se snadno rozpouštěla a nebylo možné ji žádným způsobem zpevnit a tedy ani zachránit. Některé rukopisy bylo zapotřebí fotografovat, jako např. rukopisy z 5. qumránské jeskyně. Jeskyni naštěstí objevila archeologická expedice a profesor Milik byl pověřen ošetřením rukopisů. Výzkum probíhal během horkého léta, v červenci 1952. Jakmile byly rozložené a zvlhlé zlomky vyjmuty z hlinitého nánosů na dně jeskyně, ihned na suchém horkém vzduchu tvrdly a některé křehly. Tento cenný materiál se podařilo téměř bez ztrát zachránit jen díky tomu, že svitky byly bez prodlení narovnány a vyfotografovány. Také v jiných případech bylo třeba svitky ofotografovat. Stalo se totiž nejednou, že při očištění svitků od nerostných šedavých nánosů pustila i některá písmena. Na fotografii před očištěním byla však ještě čitelná. I v mnoha dalších případech fotografie zachycovala nejpůvodnější stav po rozvinutí.

Během konzervace rukopisů bylo tedy nutné napravovat škody, které byly způsobeny především vlivem prostředí. To vyžadovalo např.: jemně odstranit nerostné nánosy, dávat kouskům kůže původní tvar a vracet jim původní pružnost. Rozvíjet svitky nejen svinuté, ale i různým způsobem slepené a rozložené. Nenapravitelnými byly škody způsobené již ve starověku. Některé svitky nesly stopy nešetrného zacházení. Byly roztrhány nebo rozsekány

ostrými předměty. Je známo, že římsí vojáci, Biblické i jiné rukopisy úmyslně ničili, jelikož považovali posvátné svitky hebrejské Bible za pramen odporu proti římské nadvládě. V jeskyních se ale také často k rukopisům dostávala různá zvířata. Krysy rozhrzávaly z nedostatku lepší potravy kůži starých svitků, myši si jejich zlomky vystýlaly pelíšky pro svá mláďata. Samozřejmě velmi nepříznivě působil na rukopisy také trus netopýrů, kteří hnízdili v jeskyních. Tyto škody byly mnohdy nenapravitelné. A proto z mnoha rukopisů zůstaly jen nevelké zlomky, i když v počtu několika desítek⁹².

Badatelé museli útržky rukopisů, jež byly mnohdy malé a obsahovaly jedno či dvě písmena, roztrždit. Jednotlivé kusy pokud možno spojit a najít jejich místo a vztah k dalším částem rukopisů. To jistě není vůbec lehké. Jedním z vodítek byla barva kůže, linkování, popřípadě jeho nedostatek. Zlomky rukopisů byly dále tříděny podle typu a tvarů písma. Skládány také podle tvarů okrajů, obsahu textu a dokonce podle děr v několika vrstvách, které způsobili různí červi⁹³. Zlomky papyrů z qumránských jeskyní jsou obvykle menší než zlomky kůže, ale sledování rýh vzniklých vyschnutím papyrové dřevě bývá oporou při jejich uspořádání.

Texty byly také transkribovány, aby je badatelé nemuseli zkoumat přímo z originálu rukopisu, či fotografie⁹⁴.

Většina svitků, jak jsme si již často uváděli, byla psána na kůži či pergamenu. Možná také proto vzbudil mimořádný rozruch výskyt dvou měděných svitků nalezených ve třetí jeskyni. Jedná se o tři pláty měděného plechu o síle jednoho milimetru, rozměrech 30 x 80 cm, tedy celkové délce 2,40 m. Měď časem zcela zoxidovala, což znemožňovalo rozvinutí svitků. Dalo se však rozpoznat, že na vnitřní straně byl do kovu vyražen nějaký text, uspořádaný podobně jako na kožených svitcích do sloupců.

Otázkou bylo, jakým způsobem svitky rozvinout. Uvažovalo se o chemické proměně kysličníku znovu v ryzí kov, ale tato cesta se ukázala neschůdná, jelikož by se porušilo písmo. Po několikaletých neúspěšných pokusech konečně v zimě r. 1955 prof. H. Wright Baker z oddělení pro přírodní vědy a techniku Manchasterské univerzity (Manchester College of Science and Technology) našel způsob, jak měděné svitky „rozvinout“. Svitky bylo nejprve zapotřebí chránit před poškozením, proto byly nejprve potaženy z vnější strany vrstvou celuloidu^(B&44). Poté vložil prof. Baker svitek do pevného držadla, zpevnil jej aralditem^(SG27) a jemným rotačním kotoučem odřízl půlválcovou plochu z povrchu svitku. Postupně pak odřezával další plochy, až svitek rozdělil na pulválcové proužky, na jejichž vnitřní straně bylo vyryté písmo dobře čitelné. Protože na vnější straně byly vidět obrysy písmen, podařilo se prof. Bakrovi vést řez tak, aby žádné písmeno nebylo poškozeno. Nepříjemný prach, který vznikl při řezání, byl pečlivě odsáván. Rozvinuté části byly fotografovány a dále očišťovány od nerostného nánosu rotačním (otáčivým) kartáčkem. Jelikož výsledek byl velmi uspokojivý,

⁹² Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 26.- 27.

⁹³ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 57.

⁹⁴ Tamtéž s. 58.

zpracoval prof. Baker v lednu 1956 stejným způsobem i druhou část svitku. Již v dubnu téhož roku mohl být celý rozvinutý měděný rukopis navrácen do Jordánského muzea v Ammánu.(Foto Shanks str.200)

Díky pečlivé a přesné práci mohl být měděný svitek (sice ne rozvinut v pravém slova smyslu), ale rozřezán a snadno přečten.

Publikace rukopisů

V případě mnoha významných nálezů se stává, že se čeká dlouhá léta na jejich uveřejnění. Svitky od Mrtvého moře na tom byly mnohem lépe. Jak jsme si již dříve uvedli, již v roce 1948, tedy rok poté, co byly rukopisy nalezeny a několik měsíců potom, co svitky dostali do rukou kompetentní odborníci, byly uveřejněny zevrubné zprávy s ukázkami textů a překladů. Američtí vědci, prof. Burrows a jeho mladší spolupracovníci dr. Trever a dr. Brownlee, připravili vydání svitků z kláštera sv. Marka ve formě fotografií (které pořídil dr. Trever) a také včetně jejich přepisu. K textu nebyly připojeny žádné komentáře ani výklady a to proto, že výše zmínění badatelé chtěli co nejrychleji, bez průtahů zpřístupnit kopie rukopisů vědecké obci. Zpřístupněn byl úplný svitek Knihy Izajášovy, Výklad proroctví Abakukova a o rok později Řád Jednoty.

V Jeruzalémě byly podobným způsobem vydány svitky, které získal profesor Sukenik pro Hebrejskou univerzitu koncem roku 1947. Ten se toho již nedožil. Svazek, který vyšel v roce 1954 díky prof. Avigadovi a za spolupráce dr. Lichta, obsahoval druhý neúplný svitek Knihy Izajášovy, Válečný řád a Chvalo zpěvy.

V roce 1956 vydali profesori Hebrejské univerzity v Jeruzalémě, Avigad a Yadin, Apokryf Geneze a toto vydání obsahovalo kromě fotografií a transliterace hebrejského textu ještě anglický překlad a stručné poznámky.

Další velký rukopis byl zveřejněn až r.1965 prof. Sandersem. Byl to čtvrtý svazek oficiální edice *Objevů z Judské pouště*. Lze v něm nalézt první svitek žalmů z jedenácté qumránské jeskyně, poznámky ke kanonickým žalmům a důkladné studie k žalmům, které nejsou obsaženy mezi sto padesáti žalmy hebrejského kánonu. V tomto vydání je také překlad těchto žalmů do angličtiny.⁹⁵

Samozřejmě mnohem obtížnější úkol stál před těmi, kteří měli na starosti vydat drobné fragmenty rukopisů. Zlomky bylo třeba rozřídít, skládat dohromady podle tvaru písma, obsahu atd. V případě Biblických rukopisů byla práce jednodušší proto, že existují podrobné konkordance, které uvádějí všechna slova a všechny jejich tvary vyskytující se v hebrejské Bibli. Avšak i v tomto případě nebylo znění rukopisů vždy totožné s textem novodobých Biblických tisků, podle nichž byla konkordance sestavena. Zůstávalo proto i zde mnoho obtíží a nejistoty.

⁹⁵ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 28.

Ještě svízelnější byla práce s texty nebiblickými. V některých zlomcích se dalo rozpoznat hebrejské či aramejské originály knih, jež jsou známy výhradně z pozdějších překladů, např. řeckého, latinského, syrského a etiopského.

Dvěma mladým badatelům z Francouzské biblické a archeologické školy v Jeruzalémě bylo svěřeno vydání zlomků z 1. Qumránské jeskyně⁹⁶. Dominique Barthelémy, pozdější profesor na universitě ve švýcarském Freiburgu, připravil k vydání 15 biblických textů. Jozef Tadeusz Milik, který se později podílel i na dalších edicích, připravil ostatních 59 textů, z nichž některé se zachovaly jen v nepatrných a neurčitelných zlomcích.

Rukopisy z tzv. „malých jeskyní“ (2.-3 a 5.-10.) čili těch, v nichž byl nalezen menší počet textů, uveřejnili r. 1962 s pečlivými komentáři J. T. Milika⁹⁷ a M. Bailleta. Milik také vydal v r. 1961 rukopis Měděného svitku s velmi podrobnými vysvětlivkami.

Poté, co byly vydány v roce 1961 rukopisy z Vádi Murabbaát se zdálo, že bude v sérii Objevů v Judské poušti, vydaných společně Jordánskou archeologickou službou, Francouzskou biblickou školou a Palestinským archeologickým muzeem, vycházet nadále nejméně jeden svazek ročně. Avšak práce a vydávání se zpomalilo⁹⁸.

V roce 1967, během Šestidenní války, získali Izraelci celý Jeruzalém a také svitky uložené v Palestinském Archeologickém Muzeu se dostaly pod jejich kontrolu. Izraelci jednali velmi velkoryse. Zcela respektovali vydavatelská práva badatelské skupiny pracující s rukopisy a nezměnili ani její složení ani způsob práce. Přesto léta šedesátá (20. st.), na rozdíl od let padesátých, která můžeme nazvat velmi „plodnými“ a úspěšnými z hlediska publikování nalezených rukopisů, byla začátkem období stagnace. Začalo se velmi opožďovat zveřejňování dalších části svitků. Např. v roce 1985 více než polovina textů z jeskyně č. 4 stále čekala na vydání a nebyla tedy přístupná nikomu, mimo Scollery team⁹⁹. Začala se objevovat silná kritika tohoto jevu, jehož příčin bylo hned několik. Například opoždění publikace nálezů ze 4. jeskyně byla částečně způsobena charakterem nálezů 20 000 útržků. Kompletace a překlad těchto rukopisů byl samozřejmě velmi pracný a také časově náročný, avšak nemůže vysvětlit desetiletí průtahů ve vydávání. Dalším důvodem opoždění bylo to, že někteří členové teamu i nadále působili na „svých“ zahraničních univerzitách. Proto zřejmě jejich možnosti věnovat se práci s rukopisy, mohly být tímto omezeny. Později začali Cross a další univerzitní profesori

⁹⁶ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 29.

⁹⁷ Jozef Tadeusz Milik (1922-2006) byl často považován za jednoho z nejschopnějších členů tehdejšího Scollery Team- u. Americký časopis TIME jej nazval "the fastest man with a fragment". Během práce s útržky svitků byl prý schopen rychle, ale také dobře třídit a skládat dohromady fragmenty rukopisů. Je třeba také vzpomenout jeho jazykovou vybavenost- uměl latinsky, řecky, aramejsky, staroslověnsky. Dále si během svých studií, z oblasti Biblické filologie, v Římě, osvojil další starověké jazyky jako akkadštinu, sumerštinu, egyptštinu, arabštinu, ugaritštinu, chetitštinu, gruzínštinu a dalších šest moderních evropských jazyků. Byl to velmi erudovaný člověk s nevšední lingvistickou intuicí (srov. DŁUGOSZ, Dariusz. *Badacz zwojów z Qumran*. http://www.portalwiedzy.pan.pl/images/stories/pliki/publikacje/acad_wer_full/01_07/46_47_milik.pdf) a dále *Józef Tadeusz Milik - Champollion Zwojów Qumran*. <http://www.kosciol.pl/article.php/20060410230318724> (citováno 2009-02-03)

⁹⁸ Srov. Shanks (s. 59) uvádí, že v roce 1960 zemřel J.D. Rockefeller, a s touto událostí přišel také konec přísunu části financí pro práci teamu. Nešlo jen o to, že byly zkráceny finanční prostředky, ale tempo prací postupně klesalo, jakoby (píše Shanks) „pohasínal plamen fascinace objevu“.

⁹⁹ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 59.

s velkou opatrností pověřovat své doktorandy publikací. Se stále prodlužující se dobou přípravy některých textů, začali někteří pověřeni publikací, ochotně poskytovat informace kolegům „z branže“ ohledně textů, které je zajímaly¹⁰⁰. Nepsaným pravidlem totiž bylo, že v době zpracování rukopisu až do jeho vydání rozhoduje o tom, kdo k němu bude mít přístup, badatel, jemuž rukopis byl svěřen. Toto pravidlo ještě komplikuje fakt, že badatel není omezen nějakým termínem, do kdy má být inskripce vydána. Na to někteří poukazovali a tvrdili, že členům Scrollery Teamu měl být dán limit, do kdy mohli publikovat rukopisy¹⁰¹. Ke zpomalení publikační činnosti určitě přispěly dosti vážné osobní problémy některých členů Teamu. Všechny tyto důvody mohou situaci částečně vysvětlovat. Ale je třeba podotknout, že někteří přicházeli s dosti populistickými (až téměř absurdními) vysvětleními, podle nichž za opožděním či pozastavením publikace některých rukopisů účelově stál Vatikán¹⁰².

Někteří členové první pracovní skupiny zemřeli, ale stačili přidělené rukopisy svěřit k dalšímu zpracování spolehlivým kolegům. Moci disponovat s takovými „poklady“ neslo s sebou prestiž a „silnou“ pozici ve světových vědeckých kruzích.

V roce 1987 musel z pozice vedoucího redaktora odejít kvůli pokročilému stádiu rakoviny otec Pierre Benoit, nástupce de Vauxe, a na jeho místo byl jmenován John Strugnell, jehož nominaci potvrdil také Izraelský Památkový Úřad¹⁰³. Strugnell jako první pustil do skupiny Izraelské a židovské badatele. Brzy se ukázalo, že Strugnell musí svou pozici opustit, nejen kvůli svým kontroverzním názorům, ale také kvůli maniodepresivní psychóze a problémům s alkoholem nemohl dobře odvádět svou práci. V roce 1990 rezignoval na svou funkci a na jeho místo byl vybrán jeho zástupce profesora Hebrejské University Emanuela Tova.

I přes krátké funkční období John Strugnell učinil několik kroků k rychlejšímu publikování. Rozšířil badatelský team, přesvědčil nejvytíženější členy (především J. T. Milika), aby část práce svěřili dalším badatelům a na naléhání Izraelců vytvořil Harmonogram, ve kterém předpokládal konec práce do konce r. 1996.

Důležité bylo ještě jedno jeho rozhodnutí a to konkrétně vydat v omezeném nákladu konkordanci nebiblických svitků, která byla zpracována¹⁰⁴ koncem padesátých let 20. st. Do té doby byla uložena ve sklepních prostorech Rockefellerova Muzea (dříve Palestinské Archeologické Muzeum). Pro práci badatelů mohla být konkordance velkou pomocí (velmi užitečným nástrojem), jelikož umožňovala lokalizaci dalších míst určitého slova a tedy jeho správné porozumění v daném textu.

Strugnell vydal v roce 1988 třicet egzeplářů konkordance v Getendze (Německo)¹⁰⁵. Publikace konkordance s sebou přinášela i některé nepohodlné informace. Totiž bylo nyní zřejmé, že již v roce 1960, když byla dokončena, byla již ukončena transkripce všech textů.

¹⁰⁰ Srov. BETZ, Otto, REISNER, Rainer. *Jezus, Qumran i Watykan*. Kraków : The Enigma Press, 1994, s. 22.

¹⁰¹ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 62.

¹⁰² Více viz. BETZ, Otto, REISNER, Rainer. *Jezus, Qumran i Watykan*. Kraków : The Enigma Press, 1994, s. 11.

¹⁰³ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 65.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 66.

¹⁰⁵ Tamtéž s. 68.

Jestliže byla zhotovena na základě transkriptů, které již tehdy mohly být zveřejněny. Až téměř „nebezpečná“ byla pro redaktory nakladatele, a to proto, že rukopisy, které nebyly doposud zveřejněny, bylo možné díky konkordanci rekonstruovat (vytvořit). Byla by to sice velmi obtížná práce, ale proveditelná. Jelikož u každého slova konkordance bylo také uvedeno slovo, které jej předchází a také to, jež následuje po něm. Bylo možné zrekonstruovat celý řetězec slov a tím celý text. Členové teamu si to uvědomovali, avšak obavy některých mírnil fakt, že se s tím pojil obrovský objem práce. Ale bylo pozapomenuto na možnost už tehdy využít pomoci počítače, s nímž by to také bylo dosti pracné, avšak proveditelné. A to se opravdu stalo. Talmudista, profesor Hebrew Union College v Cincinnati, Ben-Zion Wacholder získal jeden z mála exemplářů konkordance a spolu s Martinem Abeggem rekonstruovali text nezveřejněných svitků. První svazek vydal Biblical Archeology Society 4. září 1991. Tuto událost hlásaly na titulních stranách deníky jako „The New York Times“, „Washington Post“, ale také mnoho jiných po celém světě. Komputer, jež byl použit k rekonstrukci textů, dostal přezdívku „rabi-computer“ a „The New York Times“ napsalo: „K údivu všech, dva vědci z Hebrew Union College v Cincinnati prolomili qumránský monopol“¹⁰⁶.

I když byly svitky vydány s překladem a poznámkami, práce na nich nekončila. Další badatelé se zabývali jejich rozbořem, datováním písma, pravopisem, jazykem a slohem. Přinášeli také návrhy na lepší čtení některých písmen a slov, či jiné doplňky chybějících částí. Od svého prvního vydání se svitky dočkaly dalších vědeckých překladů do různých jazyků a to většinou s komentáři¹⁰⁷.

Brzy se nashromáždilo množství materiálu, které umožňovalo kompetentním odborníkům - v ojedinělých případech i „odborníkům“ - vstupovat do diskuze o různých otázkách týkajících se rukopisů. Některé sporné otázky byly podmíněny spíše rozdílným přístupem diskutujících, jelikož někteří badatelé byli a jsou totiž spíše nakloněni shledávat podobnosti, jiní raději zdůrazňují odlišné rysy.

Snad každý významný objev rukopisů vyvolává spory mezi odborníky. Diskutuje se o pravosti, o stáří, o smyslu jednotlivých úryvků textů, o vztazích k jiným spisům a dějům, o celkovém významu. Mnohdy i spory o padělané rukopisy často podnítlí vědecké bádání a přinesou ne jeden dobrý výsledek, k němuž by se bez těchto „impulsů“ jen tak nedospělo. Proto mnohem hodnotnější byly výsledky diskuse o tak starobylém, rozsáhlém a překvapujícím rukopisném nález. Některé otázky a problémy kolem interpretace a datace jsme si již částečně nastínili, jiné si představíme v některých z dalších kapitol.

Jelikož přínos qumránských rukopisů zasahuje do různých vědních oborů, články věnované jejich problémům vycházely také v nejrůznějších vědeckých časopisech. Mimo to se snažili badatelé informovat o rukopisech a jejich dosahu i širší veřejnost a i tyto popularizační články často přinášely postřehy a výsledky důležité pro další práci. Velká publicita, kterou zvláště v anglosaských zemích qumránské nálezy a jejich problémy získaly, byla přínosná. Vědci se totiž pokoušeli vždy o novou syntézu dle aktuálního stavu bádání. A také často zájem

¹⁰⁶ Tamtéž s. 68, 69

¹⁰⁷ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 30.

široké veřejnosti o některé otázky vede samozřejmě i k prohloubení zájmu odborníků. Avšak tato publicita má i své stinné stránky. Některé vědecké otázky širšího dosahu se přenášejí do diskuzí v denním tisku či jiných médiích, díky čemu se stává, že snaha o získání zájmu veřejnosti vede některé odborníky k poněkud neuváženým formulacím. Tyto musí být později měněny nebo zcela odvolány. Výsledky zkoumání bývají také někdy žurnalisty zpracovány ne zcela seriózním způsobem, což záhy vede k tomu, že z nedoložené hypotézy jsou vyvozovány další dalekosáhlé závěry.

Časem se začalo hovořit o „Qumranologii“ jako o vědeckém odvětví. Ve Spojených Státech vyšla první učebnice o svitcích od Mrtvého moře a o qumránských nálezech se začalo přednášet také na universitách. V mnoha seminárních cvičeních se posluchači ponořovali do četby qumránských textů. Na různých vědeckých kongresech se často začaly objevovat přednášky o některém tématu souvisejícím s qumránskými nálezy. Po celém světě se konaly a konají symposia a konference věnované výhradně qumránským problémům¹⁰⁸.

Digitalizace svitků

Již první pokusy o digitalizaci svitků přinesly s sebou velkou vlnu pohoršení. Svitky byly digitalizovány v roce 1991 a zpřístupněny široké veřejnosti. Bylo možné si zakoupit např. verzi 6 000 fotografií qumránských svitků na mikrofilmu, což bylo dosti nákladné.

Na otázku „které texty z Qumránu jsou dosud nedostupné?“ Je možné odpovědět „žádné“. Každý, kdo je dostatečně jazykově vybaven (hebrejšтина, aramejšтина), může se podílet bádání dosud nepublikovaných textů¹⁰⁹.

Současnost

Noviny International Herald Tribune zveřejnily 26. srpna 2008 na svých internetových stránkách článek Ethana Bronnera¹¹⁰ informující o tom, že svitky od Mrtvého moře budou zanedlouho zpřístupněny na webu. V článku se píše: „Je to historický počin. Každý z tisíců fragmentů je digitálně fotografován, tak aby se nejzkoumanější svitky na světě dostaly na internet.“

Korespondent E. Bronner v článku popisuje složitou proceduru skenování svitků. Práce probíhá v laboratoři, jejíž stěny jsou natřeny šedou barvou a v níž je vytvořeno klima podobné chladné jeskyni. Několik specialistů v tomto prostředí uskutečňuje náročné snímání vzácných dokumentů. K jejich vybavení patří vysoce výkonné kamery s vysokým rozlišením a světla, jež neprodukují teplo ani ultrafialové záření. Do digitální podoby budou převedeny také unikátní infračervené fotografie svitků, které byly pořízeny v 50. letech minulého století. Jedním z důvodů digitalizace je také snaha vědců zjistit, jak probíhá proces rozpadů svitků. Záběry budou tedy také sloužit k monitorování jejich stavu. Současně se ale veřejnosti otevírá

¹⁰⁸ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 31.- 33.

¹⁰⁹ Srov. BETZ, Otto, REISNER, Rainer. *Jezus, Qumran i Watykan*. Kraków : The Enigma Press, 1994, s. 37.

¹¹⁰ <http://www.iht.com/articles/2008/08/26/mideast/scrolls.php> (citováno 2009-02-08)

možnost, v minulosti naprosto nemyslitelná, a to mít přístup k dokonale nasnímaným fotografiím svitků. „Proces bude trvat pravděpodobně jeden až dva roky, potom ještě chvíli potrvá, než se dostanou snímky na web“. Informoval Greg Bearman, který kdysi pracoval v laboratořích americké vesmírné agentury NASA. K nasnímání používá speciální kameru v hodnotě 75 000 dolarů¹¹¹.

Qumránská knihovna

Zrekapitulujme si, co se všechno našlo v Qumránských jeskyních. V 11 jeskyních v qumránské oblasti se našlo přibližně 600 různých rukopisů, z nichž asi 11 se zachovalo ve více či méně kompletních svitcích, zbytek se dochoval ve fragmentech (20 000). Nejbohatší nálezy¹¹² pocházely z 1Q, 4Q, 11Q¹¹³.

Rukopisy obsahovaly Biblické knihy, mimo biblické a spisy qumránského společenství.

Biblické knihy

Mezi nalezenými rukopisy z Qumránských jeskyní je asi ¼ Biblických knih¹¹⁴. Nejstarší biblický rukopis pochází z poloviny 3. st.př.o.l a nejmladší z poloviny 1. st.o.l. Názvem Biblické knihy označujeme ty knihy, které byly v 1.st.o.l. - kolem roku 90. o.l.- na synodě v Javne (řecky Jamneia) ležící jižně od Jaffy, přijaty jako knihy kanonické¹¹⁵. To, že hranice hebrejského kánonu nebyly před synodou v Javne pevně ustáleny potvrzují také nálezy v qumránských jeskyních, u nichž se projevuje rozdílnost textových typů, nerozlišenost rukopisů biblických a jiných podle vnějších hledisek¹¹⁶ a zřejmě také proměnlivý obsah některých knih.

Rozdíl je patrný u pozdějších biblických rukopisů ze začátku 2. st.o.l. Zde pozorujeme již jednotný typ textu a svým pečlivým písmem se liší od většiny ostatních písemných památek té doby¹¹⁷.

¹¹¹ http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/495131 > [citováno 2009-02-08]

¹¹² Srov. BIČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 41.

¹¹³ Systém označování- pro usnadnění segregace rukopisů, byl vytvořen systém zkratk pro označení jednotlivých svitků. Značka obsahuje místo nálezů, tedy číslo jeskyně, dále první písmena hebrejského názvu díla jež rukopis obsahuje, a označení další svitků se stejným obsahem. Příklad: zkratka IQS znamená Řád Jednoty (S- z hebrejského názvu Serekh ha yahad) pocházející z 1. qumránské jeskyně. IQIs b- znamená že jde o dokument nalezený v 1. jeskyni a obsahuje druhý (neúplný) text Knihy Izajáše. p4QTob aram- aramejský rukopis Knihy Tobiaš, psaný na papýru z 4. jeskyně. 1QpHab- rukopis z 1. jeskyně obsahující komentář (hebrejský Pešer) k prorocství Habakuka. (Chyliński s. 18. pozn. 2, Tyloch s. 14. pozn. 3.

¹¹⁴ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Państwowe wydawnictwo naukowe. Warszawa 1963, s. 30

¹¹⁵ Kánon- Bič 67

¹¹⁶ Pouze u rukopisů Pěti knih Mojžíšových a Knihy Jobovy ukazuje užití starohebrejského písma na jejich posvátný charakter. Segert 91

¹¹⁷ Pozdější židovská tradice vyjadřuje tento rozdíl mezi Biblickým a nebiblickými, také v traktátu mišny Jadajim. Kanonické svitky, poskvřňují ruce. (Dnes během čtení Tóry, např. v synagóze, používá ten jenž předčítá ukazovátka -jad, dosl. „ruka“- aby se Tóra nedotýkal). Ten kdo měl v ruce Biblický svitek, musel si poté umýt ruce. Tento předpis vychází z představy, že biblické knihy jsou jakoby nabity svatostí, a jelikož tato svatost by se mohla ve všedním životě škodlivě projevit, bylo nutné ji po čtení Biblických knih odstranit z rukou omýtím. Segert s. 88

Biblické rukopisy se jen zřídka liší svou formální stránkou, úpravou, typem písma nebo pravopisem od rukopisů jiné náboženské literatury. Pokud je text psán celý starohebrejským písmem, bývá to neklamným znakem toho, že jde o rukopis biblický. Avšak naopak pokud je v textu psaném běžným hebrejským písmem, jméno Boží psáno písmem starohebrejským, je zřejmé, že rukopis nejspíš nebyl písařem považován za biblický¹¹⁸.

V Qumránu byly nalezeny všechny knihy Hebrejského kánonu, kromě jedné - knihy Ester. V pozdější době, kdy byly již hranice biblického kánonu přesně vymezeny, pokračovala diskuze o tom, zda do něj některé knihy opravdu patří. Někteří učenci měli z různých důvodů výhrady proti Koheletu (Kazatel), Šir ha Širim (Píseň Písní) a také například proti Knize Ezechielově¹¹⁹. Je však zajímavé, že právě proti Knize Ester měli výhrady i židovští učenci farizejského směru. Nevyskytuje se v ní ani jednou jméno Boží. Qumránska komunita neměla v seznamu svátků, svátek Purim, s nímž je kniha Ester spojena, a který se slaví vždy velmi vesele. Kniha Ester i svátek Purim se od Židů v Persii a v Babylonii dostaly do Izraele teprve později, avšak řecké přídavky ke Knize Ester byly napsány již koncem 2. století př.o.l., nejspíše v Izraeli.

Některé knihy byly v Qumránu nalezeny ve více exemplářích (např.: 14 různých rukopisů knihy Dvarim - Deuteronomium; 17 rukopisů knihy Žalmů a 15 rukopisů Knihy Izajáše)¹²⁰. Rukopisy Biblických knih nalezených v Qumránu jsou starší o 1000 let od manuskriptů předtím nalezených (kromě tzv. Nashova papyru, obsahujícího Desatero a modlitbu Še'ma jež pochází z 2. st. př.o.l.). To, že hebrejské Biblické rukopisy ze středověku jsou velmi pečlivé a spolehlivé a jejich text vykazuje jen velmi nepatrné odchylky, je výsledkem dlouholeté a svědomité práce několika generací učenců. Jejich úkolem bylo zachytit a upevnit tradici, hebrejský *masora* či *masoret*, a proto se jejich dílo nazývá text masoretský (více poznámka č. 99). Hebrejský text až na docela nepatrné výjimky z genízy starokahirské, vykazuje tak podivuhodnou stálost podání, že jen těžko bychom hledali obdobu k tomuto jevu¹²¹.

Objev v Qumránu byl velmi přínosný pro textovou kritiku, a také pro literárně-historickou kritiku Tanachu. Mnohé z rukopisu obsahují text velmi podobný textu dnešní

¹¹⁸ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 87.

¹¹⁹ Tamtéž s. 88

¹²⁰ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 31.

¹²¹ Srov. BÍČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 81.

Hebrejské Bible, tedy textu masoretského¹²². V textu je ovšem také řada odlišností a variant a některé z nich se blíží naopak textu Septuaginty¹²³.

Mezi rukopisy z Qumránu obsahující Biblické knihy lze rozlišit 3 typy¹²⁴ textů:

- text podobný (blíží se) masoretskému
- text jež byl předlohou pro Septuagintní překlad
- pokud jde o Tóru (5. Knih Mojžíšových), blíží se Pentateuchu Samaritánskému¹²⁵

Několik biblických rukopisů z Qumránu není možno zařadit do žádné z těchto 3 kategorií.

Toto rozdělení na 3 části, které definoval Frank Cross, neguje (kritizuje) výborný qumranolog, vedoucí redaktor teamu, jež má na starosti publikaci svitků, Emanuel Tov z Hebrejské Univerzity. Domnívá se, že „Většina těchto (biblických) textů je sui generis“¹²⁶ a pokračuje „nespojují je žádné významnější podobnosti v textové vrstvě, jazykové či zápisové“¹²⁷ (Více v knize H. Shankse s.172).

Masoretský text se jeví v souvislosti s rukopisy z Qumránu jako jedna z tehdy rozšířených recenzí textu. Ta byla na synodu v Javne uznána za oficiální a jediná možná. Rukopisy Biblických knih z Qumránu potvrzují starodávnost a věrnost masoretského textu, který Synagóga uchovala.

Rukopisy Tóry, 5 Knih Mojžíšových, jsou mezi qumránskými nálezy zastoupeny dosti početně, asi 70 exempláři¹²⁸.

¹²² Jelikož je hebrejščina jazykem konsonantním- tzn. nepíše samohlásky- lze s malou změnou vokalizace číst mnoho slov různým způsobem. To komplikuje správné čtení a pochopení biblických textů, zejména Tóry. Textové variace se za staletí, kdy svitky Tóry ručně opisoval jeden sofer (pisař, opisovač) za druhým, znásobily. K nápravě této situace stanovila skupina učenců známých jako **ba'alej ha-masora- masoreti-** v městě Tiberias (6.-9. st.o.l.) na břehu Genezaretského jezera, systém přízvuků a tradiční vokalizace, dochovaný v poznámkách napsaných na okraji Biblických textů. Tyto poznámky určily správnou ortografii a čtení tradičního (masoretského) textu a používá se jich dodnes (srov. NEWMAN, Ja'akov. SIVAN, Gabri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1992. s. 109.).

¹²³ Septuaginta- je to nejstarší překlad hebrejské Bible do řečtiny. Je dílem velmi významným, které převádí soubor knih ze semitského jazykového prostředí do oblasti řecké kultury. Vznik tohoto překladu je popsán dosti podrobně, ale způsobem poněkud legendárním. O vzniku Septuaginty nás informuje *List Aristeův*, který vypráví o tom jak egyptský král Ptolemaios II. Filadelfos (285-246 př.o.l.) si dal na popud ředitele své knihovny pořídit přepis a překlad židovského Zákona do řečtiny. Z Jeruzaléma mu poslali 72 učených mužů- z každého izraelského kmene po šesti- a ti 72 dnů překládali na proslulém ostrově Far. Dle legendy zmiňované Filónem Alexandrijským, každý ze 72 překladatelů pracoval sám, nekontaktoval se z ostatními a přesto jejich překlad byl zcela jednotný. Hotové dílo pak přeložili králi Ptolemaiovi jako výsledek společné práce. Z této tradice vychází také latinský název překladu- Septuaginta- „Sedmdesát“- zkratka LXX podle zaokrouhleného počtu překladatelů.

¹²⁴ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 32.

¹²⁵ Samaritáni byli potomci severního izraelského království, smíšení s kolonisty, které tam přemístili z jiných zemí asyrští vládcové. Mezi Židy a Samaritány docházelo později k různým sporům, spíše politického než náboženského charakteru. Měli svůj chrám na hoře Garizim, a uznávají za posvátný jen soubor Pěti knih Mojžíšových, ostatní knihy židovského kánonu neuznávají.

¹²⁶ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002. s. 172. pozn. 18.

¹²⁷ Avšak E. Tov v knize *The Textual Criticism* s. 107, nalézá skupiny textů, které nazývá „protomasoretské“, „presamaritánské“ a „protoseptuagintní“. Tov navíc rozlišuje skupinu biblických rukopisů které obsahují „výjimečnost“ jež nazývá „qumránská písemnická praxe“. Příkladem takových textů jsou údajně texty protomasoretské (Shanks s. 234. , pozn.19.)

¹²⁸ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světa a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 102.

Kniha Berešit (Genesis) zřejmě patřila v qumránském společenství k nejčastěji používaným Biblickým knihám a eseji z ní nejspíše vyvozovali různá zásadní poučení. Podklad k nejrůznějším úvahám poskytovaly oddíly vyprávějící o praotcích v době před potopou. Největšímu zájmu se těšila postava Enocha, které byla věnována aramejská kniha Enochova. Také o Abrahamovi a jeho smlouvě s Bohem se zmiňují různé esejské spisy.

Značný počet rukopisů obsahuje také text **knihy Š'emot (exodus)** - cca 16. Tato kniha, jako hlavní pramen údajů o zákonodárci Mojžíšovi i jako soubor závazných předpisů mravních i obřadních, byla pro eseje zřejmě dosti významná. Její látka je také zpracována v jiných spisech a její předpisy jsou uváděny a vysvětlovány na různých místech esejských řádů.

Kniha Vajikra (Leviticus) obsahuje téměř výhradně předpisy obřadní. Ustanovení o obětech byla důležitá pro kněžskou složku esejské společnosti. Předpisy a rituály o čistotě všichni eseji pečlivě dodržovali. Rukopisů 3. Knihy Mojžíšovy bylo nalezeno 9.

O knihu Ba Midbar (Numeri), obsahující většinou rodokmeny a obřadní předpisy, byl možná menší zájem, co se soudí z toho, že bylo nalezeno jen 6 rukopisů této knihy (zajímavostí je, že jeden z nich má začáteční verše oddílu psány červeným inkoustem).

Nejpočetněji zastoupenou knihou Tóry v qumránských nálezích byla kniha Dvarim (Deuteronomium). Souhrn zákonů v ní obsažených i básně na jejím konci se zřejmě těšily u esejí velké oblibě (i v Novém zákoně je tato kniha častěji citována než ostatní knihy Mojžíšovy).

Obecně můžeme tvrdit, že stejně jako v celé židovské společnosti i u qumránců Tóra (5. Knih Mojžíšových) zaujímal bezesporu významné místo.

Dosti málo se zřejmě četly a studovaly knihy, jež se v hebrejském kánonu řadí mezi tzv. „přední proroky“. Nasvědčuje tomu jejich zastoupení mezi nalezenými rukopisy: Kniha Jozuova jen 2 rukopisy, Kniha Soudců (3), Kniha Samuelova (4) a Kniha královská (3). Zlomky knih Samuelových jsou nejstarší písemnou památkou qumránskou - 3. st. př. o. l.¹²⁹

Nyní bych si dovil malou odbočku. Segert uvádí (s. 102.), že qumránské rukopisy těchto knih mají převážně blízko k předpokládané hebrejské předloze řeckého septuagintního překladu. Ale například v knihách Samuelových se značně liší hebrejský masoretský text od starého řeckého překladu. Řecký text je o něco delší a dává lepší smysl. Badatelé se proto pokoušeli rekonstruovat původní hebrejské znění a to tak, že překládali řecký překlad zpět do hebrejštiny a nakonec rozdíl v délce vysvětlovali tím, že starý opisovač hebrejského textu vynechal celé úseky mezi shodně končícími slovy. To se potvrdilo pozdějším nálezem rukopisů ve čtvrté jeskyni. Zřejmě to v konkrétním příkladu zmiňuje Shanks (str. 159). Uvádí, že v jednom případě z qumránských rukopisů se získalo jeden celý odstavec. V 11. kapitole 1. knihy Samuelovy je popsána situace, kdy amónský vládce Nácháš obléhal izraelské město Jábeš v Gileádu. Standardní hebrejský text neuvádí důvod útoku. Nácháš Jabéšanum zdělil, že s nimi uzavře smlouvu tak, že každému z nich vyloupne pravé oko, a tak uvede pohanu na celý Izrael. Není však uvedeno zdůvodnění tohoto krutého záměru. Hebrejský text Samuelovy knihy

¹²⁹ Srov. BÍČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 103.

nalezený v Qumránu, sice není úplný, ale vysvětluje, proč se Nácháš rozhodl zaútočit na Jábeš v Gileádu a proč jim dal tak bezohledné podmínky kapitulace.

Ammon totiž ležel na východním břehu Jordánu a to na území přiděleném izraelským kmenům Gad a Rúben. Toto území považoval Nácháš za své. A právě nalezený fragment vysvětluje, že izraelské obyvatele na tomto území považoval za rebely, které se v té době prý trestalo oslepením¹³⁰. Dle qumránského textu Nácháš poté, co dobyl toto teritorium rozkázal, aby bylo izraelským mužům na tomto území vyloupeno pravé oko, což se nerovná úplnému oslepení, ale zneškodnilo by to tyto izraelské muže. Poněvadž jejich další zacházení se zbraněmi jako s mečem či lukem by jejich nepřítel velmi málo ohrožovalo.

Dále qumránský text popisuje, jak sedm tisíc Izraelitů uteklo Náchášovi na západ, do města Jábeš. Na to Nácháš zaútočil a trval na tom, aby jim byl proveden stejný čin jako jejich bratřím na východním břehu Jordánu. Když se o obležení města a barbarských podmínkách kapitulace dozvěděl izraelský král Saul, svolal izraelské kmeny a Amónce porazil.

Shanks vysvětluje, že tento oddíl mohl z textu vypadnout díky tomu, co vědci nazývají homeoteleutonem - pomnutí (vynechání). Totiž slovo Nácháš je nejen na začátku vypuštěného oddílu (který by se dalo vložit na začátek 11. kapitoly či konec 10.), ale vyskytuje se i na začátku 11. kapitoly 1. knihy Samuelovy. Proto se mohlo stát, že písař napsal slovo „Nácháš“, podíval se někde jinde, a když se zpátky zahleděl do textu který opisoval, jeho zrak padl na slovo „Nácháš“ ale to o odstavec níže, a tím pádem nechtíc vynechal jeden odstavec¹³¹. Text bez tohoto vynechaného odstavce se dále opisoval až se z něj stal součástí sjednoceného, závazného hebrejského textu.

Ve velmi známém protestantském překladu Bible, New Revised Standard Version, je tento odstavec umístěn na konec 10. kapitoly 1. Sam.

Již před nalezením svitků z Qumránu mohlo být vědcům podezřelé, že ve zmiňovaném textu něco chybí. V hebrejském textu se Nácháš poprvé objevuje jen jako Nácháš Amónský, ale toto není častá forma, kterou je král v Bibli poprvé představen. Ve knihách Královských a Samuelových, se každý poprvé zmiňovaný cizí vládce představuje jako „X, král Y“. Po přidání chybějící části z qumránského rukopisu, první zmínka o Náchášovi říká: „Nácháš, král Amónitů“ (doslova král dětí Amóna), což ukazuje na to, že qumránský odstavec byl částí hebrejského celku.

Máme k dispozici ještě jeden doklad toho, že tento text patří do hebrejského textu Knihy Samuelovy¹³². Pochází od Jozefa Flávia (ks. 6, 71), který popsal okolnosti útoku Nácháše na Jábeš, a to konkrétně o tom, jak jim dal na vybranou „zda chtějí ztratit pouze část svého těla či zahynout úplně“. Zřejmě Jozef Flavius měl Bibli, ve které nechyběl fragment nalezený

¹³⁰ Shanks připomíná Samsona kterému Filištinští vyloupili oči (Sd 16,21), a podobně oslepili Babylóňané judského krále Sidkijáše (2. Kral. 25, 7; Jer. 39, 7, 52, 11).

¹³¹ V knize J.C. VanderKam, *Manuskripty znad Morza Martwego*, Warszawa 1996, s.140 je popsán jiný možný, mnohem zkomplikovanější homeoteleuton. (Shanks s. 233, pozn. 2.).

¹³² Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 162.

v Qumránu. To by také potvrzovalo domněnku, že nalezený odstavec, byl zřejmě opravdu součástí dřívějšího, ne-li originálního Biblického textu¹³³.

Ano, stále platí, že rozdíly mezi qumránskými a pozdějšími Biblickými rukopisy jsou nepatrné. Porovnáme-li rukopisy od Mrtvého moře z nejnovejšími Biblickými překlady, všimneme si, že je tam několik malých a někdy větších korekcí¹³⁴.

Tímto krátkým exkurzem jsme si konkrétně ilustrovali část bohatého přínosu objevení qumránských svitků.

Prorocké knihy

Vlastní prorocké knihy jsou v qumránském nálezů zastoupeny poměrně dosti početně.

Knihy Izajášova asi 18 exemplářů, Jeremiášova (4), Ezechiellova (6) a asi 8 svitků s knihami Dvanácti proroků (SG102), což svědčí o velké oblibě prorockých knih, zvláště Izajášovy.

Nejlépe zachovalým Biblickým rukopisem z Qumránu je svitek Knihy Izajáše, který byl nalezen v 1. jeskyni (1QIsa) a obsahuje kompletní text této knihy. Paleografickou metodou bylo zjištěno, že pochází z konce 2. st.př.o.l., je tedy o 1000 let starší než prorocké rukopisy, které byly k dispozici před nalezením svitků v Qumránu. Při jejich porovnání se znovu potvrzuje, že masoretský text se zakládá na dobré tradici, poněvadž i přes tuto obrovskou časovou vzdálenost je téměř identický. Znělo to až neuvěřitelně, že se v oblasti Izraele mohl uchovat po celá dvě tisíciletí téměř nepoškozený kožený svitek. K takovýmto nálezům docházelo dříve jen v Egyptě, kde se v mimořádně suchém podnebí dochovaly dokonce i papýrové svitky staré několik tisíc let. Nikdo nepočítal s tím, že v Judské poušti jsou podmínky podobné¹³⁵.

Na prvním úplném rukopise Izajáše, z první jeskyně, je viditelné, že byl velmi často čten. Na vnější straně je velmi ohmatán, ale zároveň je vidět, že byl dobře udržován, trhliny byly zesponu podlepeny kůží a vybledlé písmo znovu obtaženo. Svitky se při čtení více opotřebovávaly než dnešní knihy, poněvadž je bylo třeba při každém čtení rozvíjet a zase svíjet. Možná že právě proto, že obsahuje proroctví o příchodu Mesiáše, si jí eseje tolik vážili (v tom je zde shoda s prvními křesťany, jelikož žádná prorocká kniha není tak často v Novém zákoně uváděna).

Knihy proroka Jeremiáše, jež neobsahuje mesiášská proroctví, se zachovala pouze ve zlomcích čtyř exemplářů.

Ve větší míře se zřejmě qumránští eseje zabývali proroctvím Ezechiellovým a znovu se tak soudí podle počtu nalezených exemplářů. V tomto případě - 6. Eseje si zvláště vážili závěrečných oddílů Ezechiellovy knihy, v níž je líčen budoucí chrám a obnova Jeruzaléma po zkáze způsobené Babyloňany v roce 586 př.o.l. Tento oddíl Knihy Ezechiellovy byl inspirací

¹³³ Část badatelů se domnívá, že neexistoval jeden originál. Tedy hledání tzv. *Hebraica veritas*, nemá smysl. Podle Gezy Vermese, dokonce tři svitky matky? uchovány v Chrámu, dle rabínské tradice obsahovaly různé verze (Jeruzalémský Talmud, Ta'an 4,2 /68a/ (Shanks s. 233)

¹³⁴ Srov. SHANKS, Hershel. *Tajemnica i znaczenie zwojów znad Morza Martwego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002, s. 158.

¹³⁵ Srov. BIČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 92.

pro aramejskou apokalyptickou knihu, Vidění Nového Jeruzaléma. Rozsáhlý svitek Knihy Ezechielovy, nalezen v 11 jeskyni, se rozložil do té míry, že jen několik málo veršů se dá přečíst¹³⁶.

V hebrejském kánonu tvoří soubor Dvanácti proroků jednu knihu. Tuto knihu „malých proroků“ - slovo „malý“ se zde vztahuje na rozsah daného díla - tvoří dosti různorodý soubor, v němž najdeme jak výroky proroků (z různých dob 8.- 4.st.př.o.l.), tak vyprávění o samotných prorocích. V qumránských jeskyních se zachovalo celkem 8 souborů zlomků obsahujících něco z jednoho nebo několika těchto proroctví. Díky svému rázu i nevelkému rozsahu se Knihy Dvanácti proroků staly vhodným základem pro aktualizující výklady. Ve zlomcích se dochovaly výklady proroctví Micheášova, Náhumova, Sofoniášova a rovněž svitek výkladu proroctví Abakukova. A právě díky těmto výkladům, které pokaždé uvádějí základní text, jsou z knihy Dvanácti proroků zachovány poměrně dosti velké úseky.

Žalmy

Jelikož se Kniha Žalmů, soubor písní a modliteb, vždy těšila značné pozornosti, nepřekvapí nás, že i mezi qumránskými rukopisy nalézáme 28 rukopisů obsahující texty žalmů a k tomu ještě dva výklady žalmů.

Mnoho žalmů bylo psáno ve verších. Verš, jež tvořil jednu řádku, byl rozdělen uprostřed mezerou, která jej rozdělovala, v souladu s veršovou stavbou, na dva půlverše. Mimořádně umnou formou je psán žalm 119. Dělí se na dvaadvacet osmiveršových strof. Každý verš začíná týmž písmenem a obsahuje jedno z osmi klíčových slov. Tato forma, ve které se myšlenky častěji opakují, dává žalmu určitou jednotvárnost. Tak jsou vystižně vyjádřeny pocity člověka, pro něhož je v souhlase se žalmistou zachovávání zákona Božího jediným potěšením. A možná proto také byl u esejů tento žalm tak oblíben. Na nejlépe zachovaném rukopise žalmů je možné si povšimnout, že je psán velmi pravidelným a úhledným, poněkud doleva nakloněným písmem, jež odpovídá asi první polovině 1.st.o.l. a čtyřpísmenné jméno Boží je označeno starohebrejskými tvary. Jelikož tohoto způsobu psaní se užívalo v mimo biblických rukopisech, není zcela jisté, zda tento žalмовý svitek z jedenácté jeskyně není spíše výběr žalmů biblických i jiných¹³⁷.

V žalmových rukopisech pozorujeme značné rozdíly v pořadí žalmů a dokonce jsou zde některé žalmové skladby navíc. Kdežto v předešlých biblických knihách je patrné, že rozsah v qumránských rukopisech odpovídá v podstatě masoretskému textu. SG104

Snad v tom můžeme vidět obraz Knihy žalmů v její původní podobě, ještě než byla zkrácena a upravena do podoby známé z pozdějších hebrejských Biblí, ale zároveň také není vyloučeno, že vedle tohoto tvaru existovaly i jiné.

¹³⁶ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 103.

¹³⁷ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 104.

Je tedy zřejmé, že přínos qumránských nálezů pro studium Knihy žalmů je o něco málo významnější, než pro ostatní knihy. Pravděpodobně zachycují starší stádium, kdy nebyl rozsah sbírky žalmů pevně vymezen¹³⁸. (Více o žalmech píše Segert od str. 131)

Následující další dvě velké poetické knihy hebrejské Bible nejspíše nebyly pro esejskou společnost tak důležité. Kniha Jóbova se zachovala pouze ve čtyřech exemplářích, z nichž jeden je psán starohebrejským písmem. Tento exemplář mohl být napsána tímto starobylym písmem proto, že Jób byl považován za současníka starých patriarchů z 1. knihy Mojžíšovy, a v době kdy kniha Jób vznikala, někdy v 5. až 4. století př.o.l., bylo již toto starohebrejské písmo v oblasti Izraele nahrazeno písmem aramejského původu.

Z knihy přísloví (hebrejský *mišlé*) se zachovaly pouze zlomky dvou exemplářů, obou dosti pozdních.

Stejně tak nejsou mezi qumránskými rukopisy příliš hojně zastoupeny ani menší poetické knihy Starého zákona. Píseň písní (Šír ha Šírim) je zastoupena celkem čtyřmi rukopisy podobně jako Žalozpěvy - Pláč Jeremiášův.

Úvahy Kóheleta (Kazatel) se pro svůj pesimismus a místy dosti světskou moudrost netěšily zřejmě mezi esejci příliš velké oblibě. Jeden ze dvou zachovaných rukopisů pochází z poloviny 2. st.př.o.l.. Od originálu knihy Kazatel, která vznikla patrně někdy v 4. či 3. st. př.o.l., ho tedy nedělí příliš dlouhá doba.

Kniha Rút, půvabné vyprávění z období soudců, jehož hrdinkou byla pramáti krále Davida, se dochovalo ve zlomcích čtyř exemplářů.

Patrně ještě o něco menší zájem byl v qumránském společenství o Letopisy. Ty nejsou v hebrejském Tanachu zařazeny k ostatním knihám historického rázu, ale do poslední skupiny „spisů“ (ktuvim). Důvodem mohl být jejich pozdní původ. Z rozsáhlé Knihy letopisů - hebrejsky *divrej?ha jamim*, řecky Paralipomenon - je zachován pouze jeden malý zlomek, který je prožraný červy a na němž jsou čitelná sotva čtyři slova. Také Kniha Ezdrášova se uchovala pouze v malém zlomku.

Pro esejce patrně větší význam měla Kniha Danielova, jejíž apokalyptická prorocství odpovídala napjatému očekávání posledních věcí ovládajícím esejské společenství. Našly se zlomky asi osmi exemplářů této knihy, ale většinou ve velmi špatném stavu. Qumránský rukopis této nejmladší knihy hebrejské Bible, zřejmě pochází z první poloviny 1. st.př.o.l., byl tedy napsán asi 100 let poté, co vznikla kniha Daniel, a je to tedy rukopis, mezi do teď nalezenými rukopisy hebrejské Bible, časově nejbližší originálu¹³⁹.

Do kategorie texty Biblických knih nalezených v Qumránu můžeme zařadit také tfilin a mezuzot, i když obsahují jen krátké oddíly z Tóry.

¹³⁸ Ve 4. jeskyni byly nalezeny 2 rukopisy Žalmů, které pocházejí z hasmonejské doby, a neobsahují Žalm 32, přesto že seřazení žalmů v těchto rukopisech je totožné s řazením (obsahem) v masoretském textu. To může svědčit o pozdějším vzniku tohoto žalmu, a vysvětlovalo by jeho absenci v sbírce z 2. st.př.o.l. Znovu to zřejmě ukazuje na to, že v době kdy byly psány svitky z Qumránu, židovský kánon ještě nebyl uzavřen.

¹³⁹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světa a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 105.

Mimobiblické knihy

Poté, co byl v Javne sestaven kánon knihy, které nebyly do něj zahrnuty začaly upadat v zapomnění. V Qumránské knihovně se některé z těchto děl zachovaly.

Pseudoepigrafy¹⁴⁰

Část qumránských rukopisů tvoří tzv. pseudoepigrafy, které jsou známy z překladů etiopského, řeckého, latinského a staroslověnštiny. Tato literatura volně čerpá z některých biblických oddílů anebo postav.

Patří k nim:

Knihy Jubilejí - v jeskyních č. 1, 2, a 4 se našly fragmenty 10 hebrejských rukopisů totožných z etiopskou verzí, v níž je kniha dochována celá. V řeckém překladu nazývány také Leptogenesis „Malá Genese“, jde totiž o převyprávění Knihy Genesis a prvních 12 kapitol následující Knihy Exodus. Název Knihy jubilejí vychází z toho, že její chronologický rámeček tvoří úseky odpovídající 49 letům. V knize Levitikus nacházíme instrukci o tom, že pro Izrael měl být každý 7. rok, obdobím kdy země rok „odpočívá“. A v roce 50. mělo být milostivé léto (viz. 3. kniha Mojžíšova 25. kapitola). A právě Knihy jubilejí velmi přesně datuje všechny události, jež prožili praotcové Izraele, příslušným rokem měsícem i dnem jubilea, užívajíce kalendáře s rokem o 364 dnech¹⁴¹.

Knihy Enochovy - ve 4. jeskyni bylo nalezeno 5 aramejských rukopisů této knihy.

Testamenty Léviho a Neftalíma¹⁴² - útržky obsahující aramejský text nalezený v 1. a 4. jeskyni.

Tyto knihy byly sice na synodě v Javne odmítnuty, avšak těšily se velkým uznáním v prvních křesťanských obcích a díky tomu se dochovaly jejich překlady. Objev v Qumránu dává možnost zjistit, jaký je originální jazyk těchto knih, ale také to něco může vypovídat o samotném qumránském společenství, v němž pravděpodobně lze hledat jejich autory. To se vyvozuje z podobností, která je patrná při srovnání děl, které považujeme za výtvořitele qumránské sekty a výše zmíněných svitků, které jsou velmi podobné stylem i obsahem¹⁴³.

Literatura Qumránského společenství

Mezi knihami, u kterých se má za to, že autory jsou členové Qumránského společenství, lze rozlišit několik druhů, a to např.: výklady a komentáře k biblickým knihám, díla právnícko-doktrinálního charakteru, liturgické knihy, apokalyptická literatura, narativní atd.

¹⁴⁰ Název pocházející z řečtiny a znamenající doslova díla, knihy napsány pod falešným jménem. Pseudoepigrafy Tanachu jsou anonymní židovské knihy které nikdy nepatřily do hebrejského kánonu. Některými vlastnostmi se podobají kanonickým knihám, a jejich autoři se schovávají za slavná jména minulosti. Jejich cílem bylo doplnit kusé informace některých biblických knih, lepe ilustrovat některé data či události, rozšířit novou nauku či povzbudit čtenáře (Tyloch s. 34.).

¹⁴¹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 122.

¹⁴² Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 92.

¹⁴³ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 35.

Výklady a komentáře k biblickým knihám

V těchto knihách se setkáváme s exegezi biblických textů Qumránského společenství. Autor uvádí krátký oddíl, větu či slovo z Biblického textu a poté uvede své vysvětlení slovem „pešer“. Toto slovo, které se v komentářích vyskytuje ve tvaru „pišro“ tedy s přivlastňovacím sufixem 3. os. sing maskulina - „vysvětlení (smysl) toho je (...následující)...“, se navíc vyskytuje ve spojení „pešer ha ddabhar“ „výklad, vysvětlení tohoto slova (věty)...“. Proto tyto komentáře byly nazvány *pešer, pešarim*¹⁴⁴.

Tato specifická exegeze většinou nevychází z celého kontextu, ale je postavena na podobnosti znění jednotlivých slov, na metatezích, na rozdělování slov, jež jsou v textu součástí kompaktního celku atd. Tato exegeze nevycházela z běžného, doslovného významu slov, ani jejich historického významu, ale spíše ve slovech hledala jejich hlubší, skrytý význam, jež znají pouze zasvěceni. Eséni byli přesvědčeni, že biblické texty obsahují tajné poučky či informace (záhadné, vysvětlivky, výklady,) tykající se především posledních dnů, a proto se komentátoři snažili odhalit všechny tyto poučky.

Výklad proroctví Abakukova - je nejlépe zachovaným výkladem nalezeným v Qumránu. Zabývá se pouze dvěma kapitolami prorocké knihy Abakukovy. Bůh uložil proroku Abakukovi, aby popsal děje, které se mají uskutečnit v poslední době, ale dokonání času mu nezjevil. Toto tajemství zjevil Učitel Spravedlnosti, a ten byl jako zakladatel esenského společenství, byl směrodatným vykladačem smyslu Tanachu.

Dále jsou mezi qumránskými rukopisy komentáře k proroctví **Micheáše, Sofoniáše, Izajáše, Náhuma, Ozeáše**¹⁴⁵.

Esejské výklady se nezabývají jen souvislými biblickými texty, ale i jednotlivými verši a krátkými oddíly vybranými podle určitého hlediska, například mesiášské texty. To je velmi patrné v mesiášských svědectvích, která vydal dr. Allegro. V zachované části jsou oddíly z posledních dvou knih Mojžíšových, Numeri (Be midbar) a Deuteronomium (Dvarim)

Vydán byl také tzv. eschatologický midraš střídající vždy biblický citát spolu s jeho výkladem. Jsou zde oddíly z Druhé Knihy Samuelovy, Exodu (Šemot), Ámose, Žalmů 1. a 2.

Do této skupiny rukopisů svou formou a mesiášským zaměřením patří také soubor zlomků pojednávající o šťastné budoucnosti „synů světla“ a „lidí losu Melchisedekova“. Melchisedek provede odplatu uloženou soudem božím. Zvěstovat radostné věci bude sám Pomazaný Duchem. Postava krále Melchisedeka, zmiňována ve 14. kapitole Genese, zřejmě hrála velkou roli i v mesiášských představách esejských. Stejně také tuto postavu křesťané ztotožňují s mesiášem¹⁴⁶.

Tyto výklady nám ukazují, jak esejci rozuměli různým biblickým proroctvím a výrookům.

¹⁴⁴ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 307.

¹⁴⁵ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 40.

¹⁴⁶ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 119.- 120.

Narativní knihy

Slova Mojžíšova - dibre mošeh - tato kniha by se také mohla jmenovat „malá kniha Deuteronomium“, protože její obsah se opírá právě o tuto knihu. Autor vytvořil volné vyprávění vycházející z biblického textu a do něhož vkládá nové, neznámé z bible, prvky. Tuto knihu je také možné zařadit do kategorie midrašů.

Apokryf Gense - je podobným druhem literatury jako předešlá kniha. Tento aramejský rukopis nalezený v první jeskyni doplňuje informace o životech patriarchů, jež nejsou v knize Genesis. Není zcela jisté, zda tento midraš ke Genesi vznikl v qumránském společenství anebo je jiného původu. Esenci se patrně neuzavírali náboženským spisům vzniklým mimo jejich okruh. Používali je k vzdělávání svých členů i jako podklad pro svou literární tvorbu. Lze se domnívat, že midraš ke Genesi byl jedním z pramenů Knihy jubilejí.

Sapienciální literatura

Moudrost syna Sirachova - latinsky Ecclesiasticus. U této knihy známe autora, protože na konci vlastního textu je jako autor uveden Jéšu¹⁴⁷ ben Eleazar ben Síra. Ješu napsal někdy kolem roku 190 př.n.l., rozsáhlý hebrejský soubor přísloví, rad, úvah ale také Chválu otců, jež oceňuje starozákonní postavy a jejich činy a na konci chválu velekněze Šimóna, který působil právě v době sepsání této knihy. Samotná kniha nijak netají svůj pozdní původ, a asi proto nebyla zařazena do hebrejského kánonu a židé se jí pak celkem nezabývali, avšak pro své moralizující úvahy dosti oblíbená mezi křesťany.

Knihy Tobiášova- Otec hrdinův se jmenuje Tóbi, mladý muž Tóbijá.. Hrdina vyprávění Tobiáš si v jednom perském městě vezme za manželku Sáru, dceru Raguelovu. Sára je sedminásobnou vdovou; její manžely totiž již o svatební noci připravil o život zlý démon. Avšak moudrý a zbožný Tobiáš se zachrání a žije pak spolu se svou ženou dlouhá léta. Dožije se ještě zkázy asyrského hlavního města Ninive. Děj, který je umístěn do 7. století př.o.l., byl sepsán o několik set let později.

Modlitba Nabonidova - tento v malých zlomcích zachovaný aramejský svitek z druhé poloviny 1. st.př.o.l. začíná slovy: „Slova modlitby, již se modlil Nabunaj¹⁴⁸ král“ a podle těchto slov byla také kniha nazvána. Dochovaná část tohoto krátkého spisku vypráví, jak babylonského krále po sedm let trápil zlý vřed. Teprve židovský věstec pomohl králi zbavit se této nepříjemné nemoci. Král poznal svou chybu, že ctil bohy z kamene či z kovu a nechtěl jediného pravého Boha. Děj tohoto vyprávění se odehrává v Tajmánu, tedy v oáze arabské pouště, jež dodnes nese jméno Témá. Další stupeň tohoto podání můžeme pozorovat ve 4. kapitole starozákonní Knihy Danielovy, kde je líčen příběh krále Nebukadnesara, známý předchůdce Nabonida.

¹⁴⁷ Jméno Jéšu- zkrácená podoba jména Jehóšua, Jozue- bylo v Izraeli v době řecké a římské zcela běžné. Česká varianta Ježíš. (Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 127.)

¹⁴⁸ Král Nabunaj je zřejmě Nabunád, poslední panovník babylonské říše, vládnoucí od r. 555 př.o.l. a r. 538 byl zbaven vlády vítězným perským králem Kýrem. Zachovaly se o něm nejen babylónské tradice ve verších a v lidovém vyprávění ale i historické údaje. Jak uvádí Segert (str.129.) o správný výklad těchto babylónských pramenů se zvláště zasloužil chicagský profesor Benno Landsberger, rodák z Frýdku.

Takto ukazují drobné qumránské zlomky vývoj staré tradice, kterou přivezli Židé z Babylóna a jež se pak dostala i do jedné z biblických knih¹⁴⁹.

Apokalyptická literatura

Kniha tajemství - rukopis byl takto nazván proto, že se v něm často opakuje hebrejské slovo *RÁZ* značící tajemství. Na začátku rukopisu je líčeno jak bezbožnost zmizí, zůstane jen spravedlnost a poznání naplní svět. Autor dále píše (formou řečnické otázky) že, lidé nenávidí hanebnost, a přesto ji činí¹⁵⁰, národy, jež samy nechtějí být utiskovány nebo okrádány, samy utiskují a okrádají jiné národy. Segert (str. 127) se domnívá, že tato úvaha i její samotné vyjádření řečnickou otázkou se vymyká obsahu i stylu esejské literatury a ptá se, zda se zde ozývá stará tradice orientální moudrosti, či spíše vzdálené hlasy řecké filosofie? Knihu řadí někam na rozhraní mezi proroctvími a spisy zabývajícími se moudrostí. Následující fragmenty ukazují, že pokračující text se zabývá tím, jaký osud čeká lidi dobré a zlé.

Popis nového Jeruzalému - někteří se domnívají, že základem tohoto aramejského rukopisu byly 40. - 48. kapitola Knihy Ezechielovy, kde je rovněž popisován nový Jeruzalém.

Do této skupiny textů bychom mohli také zařadit apokalyptická proroctví, díla nějak související s postavou Henocha (z 1., 4., 5. a 6. jeskyně), Noeho (jeskyně 1., 5., 6.), ale také aramejský dokument „Slova Knihy, které Michal předal andělům“ a další¹⁵¹.

Žalmy a Liturgické texty

Vlastní poetické díla qumránského společenství se částečně liší od žalmů, jež jsou zařazeny do hebrejského kánonu. Rozdíl vidíme ve formě i slohu, například na místo poměrně krátkých pŭlveršů, v nichž se většinou střídají slabiky přízvučné s nepřízvučnými, je zde veršová struktura velmi volná. V esénských básních nalezneme mnoho doslovných citátů starozákonních žalmů i prorockých knih a ty mají svou vlastní formu, veršovou anebo i prozaickou. Volná forma těchto básní či žalmů odpovídá jejich meditativnímu charakteru. Z tohoto hlediska je můžeme přirovnat (nikoli však obsahem ani záměrem) k volně stavěným meditativním veršům starozákonní Knihy Kóhelet.

Kniha chvalozpěvů - o tomto rukopisu nalezeném v 1. qumránské jeskyni, můžeme říci, že je nejrozsáhlejším reprezentantem esénské poezie a to přesto, že se žádný ze sloupců v rukopise nezachoval celý a je v něm také množství mezer, díky čemuž je původní pořadí některých listů jen velmi těžko zjištělné. Profesor Sukenik pojmenoval tento rukopis názvem Hódajót - „Chvalozpěvy“, a to proto, že většina jeho básní začíná slovy „Ódecha, Adónaj -

¹⁴⁹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 127. - 130.

¹⁵⁰ Tyloch (str. 39) podotýká, že podobnou myšlenku vyjadřuje apoštol Pavel v epištole Římanům (7, 15- 20).

¹⁵¹ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 37.; 39.

Chválím tě, Pane“. V Chvalozpěvech, které básník píše v 1. osobě, často líčí, jak trpěl, jak jej Bůh zachránil a slibuje mu svou vděčnost¹⁵².

Jiný typ básní přichází s hymnickou oslavou Boží moci a dobroty. Někdy jsou tato základní schémata rozšířena i dalšími úvahami. Místy je zmiňováno společenství, avšak je jím míněna jen úzká společnost.

Qumránské chvalozpěvy navazují na Knihu žalmů a často i na proroctví Izaiášovo, hojně používají i proroctví Jeremiášova a Ezechielova, ale také básnické Knihy Jóbovy a Přísloví.

Není dosud jasné, zda sbírka chvalozpěvů je dílem jednoho autora anebo se na jejím sepsání podílelo více osob. Někteří badatelé považují tuto sbírku za dílo Učitele spravedlnosti, jenž vtiskl pečeť esénskému společenství a z jednotlivých básní vyvozují závěry o životě a názorech této důležité osobnosti. Zdá se však, že jen část Chvalozpěvů může být přiřčena jednomu autoru, kterého by bylo možno ztotožnit s Učitelem spravedlnosti. V některých básních je možné vidět podobnost v obrazech a myšlenkách s biblickými žalmy. Většinou je v nich vyjádřena vděčnost Bohu za péči o jednotlivce i obec zbožných. U jiných je patrné, že jsou spíše jakýmsi shrnutím esénské nauky a to ve formě básně či meditace.

Liturgické spisy - k těm patří především texty, v nichž je výslovně napsáno, že mají být přednášeny při určitých svátcích či úkonech. Patří k nim modlitby, požehnání a zlořečení i doprovodní slova k některým obřadům a úkonům. Avšak z liturgických textů se dochovala jen ve velmi málo zlomků, a proto není možné přesně určit jejich účel a záměr.

Liturgie tří ohnivých jazyků - tento rukopis byl nalezen v 1. jeskyni a skládá se z 16 ne příliš velkých fragmentů. Na jednom z nich se píše o „třech ohnivých jazycích“ a odtud pochází název rukopisu. Vydavatel rukopisu J. T. Milik se domníval, že je to liturgický text, ale současně to může být, podle jednoho místa na prvním zlomku, text apokalyptický. V tomto dokumentu, jež byl nalezen také ve 4. jeskyni, se píše o pětidílné knize, kterou může být míněna buď Tóra (5. Knih Mojžíšových) anebo Kniha Žalmů.

Slova světél - tento zajímavý zlomek, mohl obsahovat slova určená pro společná bohoslužebná shromáždění, jejichž doba je určována nebeskými tělesy, Sluncem a Měsícem. Eséni totiž podle těchto „svetel“ určovali velmi přesně dobu svých náboženských svátků a shromáždění. Rukopis psaný starobylym písmem snad pochází z poloviny 2. st.př.o.l. Neobsahuje však typické edenské výrazy a obraty a ani žádnou zmínku o Učiteli spravedlnosti. Není vyloučeno, že je možná staršího data, z doby, kdy se ještě esénské společenství ve svých obřadech a názorech ještě plně nevyhranilo. Mnohé výrazy a obraty jsou obsaženy také v modlitbách jednotlivců pro různé dny v týdnu, které byly používány Židy i v pozdější době. Zřejmě je tento liturgický soubor obecně židovský a eséni jej pouze převzali.

Soubor liturgických modliteb - (Tyloch36) tyto texty se dochovaly v malých fragmentech¹⁵³. Některé části se blíží graduálním žalmům a je možné, že nějak souvisely

¹⁵² Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 132.

¹⁵³ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 36.- 37.

s oběťmi. V oddíle 1Q34 je popis ceremonií a modlitba na Jom Kipur (Den smíření, doslova přikrytí). V textu jsou používány výrazy blízké esénskému učení - Mesiáš, Smlouva, tajemství, svátky... Některé části vykazují analogii k Řádu jednoty, o kterém si něco řekneme níže.

Andělská liturgie - hovoří o sedmi knížatech andělů a jejich požehnání. Zmínky o cherubech a o voze (hebr. merkáva, tento termín je znám z pozdější židovské mystiky) ukazují na návaznost na vidění v 1. kapitole proroctví Ezechielova.

Do této kategorie patří také rukopis nalezený ve 4. jeskyni, psaný na papýru a obsahující soubor modliteb ranních a večerních pro jednotlivé dny v měsíci. Na rubu některých zlomků jsou psány předpisy a modlitby k obřadnímu očišťování. Je možné, že slova „když vychází slunce osvěcovat zemi“, se týkají esénských modliteb při východu slunce, o nichž se zmiňuje též Flavius Josephus.

Očistnými obřady, bohoslužebnými úkony se zabývá také nejdelší svitek nalezený v Qumránu (je delší než rukopis Knihy Izajáše z 1. jeskyně). Z tohoto svitku, jež se zachoval ve velmi špatné stavu, můžeme vyčíst informace svátcích, jako např. o svátcích oleje a vína, jež jsou známy pouze z qumránských rukopisů, ale i o předpisech k obřadnímu očišťování. Je zde i popis chrámu a posvátných nádob, avšak není míněn chrám v Jeruzalémě nýbrž budoucí chrám.

Do skupiny Liturgických textů bychom také mohli částečně řadit knihu Chvalozpěvů, jež zároveň uvádíme v kategorii žalmů.

Jelikož jsou všechna básnická díla, nalezena mezi qumránskými rukopisy, psaná hebrejsky, můžeme z toho soudit, že hebrejšтина zůstala jazykem bohoslužby ale i duchovní poezie¹⁵⁴.

Rukopisy právnícko-doktrinního charakteru

Následující svitky jsou velice důležité pro poznání nauky, organizace, zvyků qumránského společenství. O některých z těchto svitků si něco více řekneme později.

Řád Jednoty - velmi dobře zachovaný svitek obsahující instrukce pro život esénského společenství.

Řád obce - obcí je míněná širší společnost, zahrnující také ženy a děti, Izrael posledních dnů. Na závěr tohoto řádu jsou umístěny předpisy pro hostinu, jíž se účastní i Pomazaný, Mesiáš, který bude v posledních dnech vést obec izraelskou.

Damašský spis - poskytoval směrnice pro esejece, kteří žili v rodinách a tvořili osady na různých místech Izraele. Úplnější znění Damašského spisu než qumránské zlomky, podávají dva rukopisy díla nalezeného koncem 19. století v káhirské geníze. Název Damašský spis sádokovský mu byl dán proto, že se v něm mluví o obci, jež se přestěhuje do země damašské. Její členové jsou nazýváni „syny Sádokovými“, což může znamenat jak pokrevní potomky, tak přívržence nějakého muže jménem Sádok. Spis je rozdělen na dvě části. První z nich obsahuje napomenutí s biblickými odkazy. Dále líčí dějiny od porušení synů Božích (Gn 6), přes potopu Noeho, k praotcům a dále přes Egyptské otroctví až ke knězi Sádokovi a jeho potomkům¹⁵⁵. Následuje výklad Zákona a konkrétní předpisy pro život rodinný, tresty nevěrným, zaslíbení

¹⁵⁴ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 133.- 135.

¹⁵⁵ Chylinski (s. 67.) vidí podobnost tohoto podání s dopisem Židům, apoštola Pavla.

věrným, ustanovení pro kárná řízení, dále příkazy pro svěcení sabatu, očišťování, vymezení povinností představeného atd.¹⁵⁶. Druhá část obsahuje morální příkazy, ale také liturgické předpisy pro členy „obce nové smlouvy“.

Lidé, kterým byl tento spis určen, žili v rodinách, někteří byli zaměstnaní, měli svůj majetek, dokonce i otroky, a při vstupu do esejského společenství se svého majetku nevzdávali, jen pravidelně přispívali za svých prostředků¹⁵⁷.

Válečný řád - začíná slovem „ha milhamah“ - válka, a právě podle obsahu svitku, jej prof. Sukenik nazval „Válka synů světla se syny tmy“. Podle dodatečně umístěných malých zlomků lze soudit, že původní název byl spíše „Řád války“ tedy „Válečný řád“.

Text svitku popisuje přípravu, plán a průběh války mezi armádou „synů světla“ a nepřátelskou armádou „synů tmy“, což jsou různí pohanští sousede Izraele. Tato poslední válka skončí úplným vítězstvím světla¹⁵⁸.

Tajemné a tajné spisy

Většina doteď uváděných spisů se alespoň nějakým způsobem pojí s biblickým textem, který citují, interpretují atd. Následující svitky do této kategorie nepatří. Jedná se o astronomické či spíše astrologické spisy, jichž se našlo v Qumránu pouze několik, a které navazují na babylonskou astrologii, ale také na řecké nauky fyziognomické, jež hledají vztah mezi tělesným vzezřením a duševními vlastnostmi člověka. V některých horoskopech jsou obojí tato hlediska zkombinována.

V rukopise, který je charakterizován řeckým názvem *brontologion*, volně přeloženo - „poučení z hřmění“, se vyskytují data uvedená podle babylónských měsíců i znamení zvěrokruhu. Například hřmí-li ve znamení Blíženců, nastane údajně strach a hrůza způsobená cizincem.

Dr. Allegro uveřejnil jeden hebrejský horoskop, který podle tvaru nohou, prstů, očí ale i dalších znaků usuzuje, kolik bude mít příslušná osoba dílů v Domě světla a kolik v Domě tmy. Celkový počet těchto dílů je vždy 9. Například člověk s dlouhýma nohama a prsty bude mít šest dílů v Domě světla, a osm dílů v Domě světla získá osoba s černýma zářivýma očima.

V jiných aramejských horoskopech se píše o nějakých tajemstvích a učení (vědě) tři knih. Je tam také popisována osoba, která má oči zářivé a tmavé, obličej podlouhlý, krásný a zuby stejné. Profesor J. Starcky se domníval, že může jít zde o horoskop Mesiášův.

Rovněž v knize Enochově, jež patřila ke spisům velmi oblíbeným v qumránské obci, se vyskytují podobné astronomické či spíše astrologické úvahy.

Jiný rukopis srovnává tělesné rysy se znameními zvěrokruhu, což se shoduje s řeckým učením o vztazích planet a lidí, jak je vyjadřoval Ptolemaios z Alexandrie na začátku 2. st.

¹⁵⁶ Srov. BIČ, Miloš. *Poklad v Judské poušti: Kumránské nálezy*. Praha: 1960, s. 163.

¹⁵⁷ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 138.- 139.

¹⁵⁸ Srov. CHYLINSKI, Henryk. *Wykopaliska w Qumran a pochodzenie chrześcijaństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961, s. 55.

SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 140.

př.o.l. Avšak rozlišování duchů světla a tmy, o kterém si něco řekneme později, může být vlastním esénským přínosem.

Část rukopisů je psána velmi neobvyklými písmy a to možná proto, že v esénském společenství byly některé nauky považovány za zvlášť tajné. Byly chráněny před nepovolanými také tím, že byly psány zvláštními druhy písma či přímo tajným písmem. Rukopisy tohoto typu se vyskytovaly pouze ve čtvrté jeskyni, mohly tedy patřit do ústřední knihovny esénského společenství.

Jednotlivá slova textu mívají opačný sled, tedy nejsou psána zprava doleva, jak se hebrejský a aramejský píše a čte, ale zleva doprava. Text je psán běžným hebrejským písmem té doby, ale také písmem starohebrejským, a navíc jsou některá písmena řecká a některá z tajného písma¹⁵⁹.

Měděný svitek

O podobě tohoto svitku jsem se již zmiňoval dříve, nyní si něco blíže řekněme o jeho obsahu. Rukopis obsahuje údaje o místech, na nichž jsou uloženy poklady zlata, stříbra, nádoby s vonnými látkami, v jednom případě i vzácné dřevo a oděvy. Na konci svitku je popisováno místo, na kterém je uložen další exemplář podobného svitku obsahující podrobnější vysvětlivky.

Velká část míst na nichž jsou poklady ukryty, se nachází v okolí Jericha, jiná v Jeruzalémě v blízkosti, kde stála svatyně, dále v údolí Cedronu a na dalších místech Izraele. Informace o váze zlata a stříbra se v různých publikacích liší. Segert uvádí 4630 talentů, což odhaduje na 100 tun dravých kovů (Tyloch s.47 - cca 6000 talentů - 200 tun). Podle Josepha Flavia ukradli z pokladu jeruzalémského chrámu dvojnásobné množství drahých kovů římstí vojevůdci Pompeius a Crassus. Podle Druhé knihy makabejské ukořistil z chrámu syrský král Antiochos 4. jen 1800 talentů. Někteří se domnívali, že měděný svitek obsahuje údaje o pokladech jeruzalémského chrámu ukrytých před Římany.

Jiní předpokládali, že to může být sepsán majetek esénského společenství, ve kterém se za dlouhá léta své existence nashromáždilo takové bohatství.

Dr. Allegro byl přesvědčen, že údaje uvedené na měděném svitku jsou pravdivé, a proto se rozhodl tyto poklady najít. Avšak na ani jednom z míst, kde kopal, žádný poklad nenalezl. Allegrovi se také později dostalo mnoho oprávněných výtek, že nezaznamenal výsledky svých vykopávek tak, jak je povinností řádného archeologického výzkumu.

Prof. Milik, jež byl pověřen publikací tohoto rukopisu, se domníval, že rukopis vznikl kolem roku 100 o.l. a nijak nesouvisí s qumránským společenstvím, a že se spíše jedná o židovskou lidovou tradici z římské doby. Podobné seznamy¹⁶⁰ bájných pokladů se zachovaly

¹⁵⁹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 142.- 143.

¹⁶⁰ Například v roce 1907 byl v Káhiře vydán arabský spis, nazvaný velmi poeticky „Kniha zakopaných perel a vzácného tajemství, týkající se údajů o úkrytech, nálezech a pokladech“. Na základě takovýchto seznamů, ničili a plenili ziskuchtiví lidé staré egyptské památky, avšak žádné poklady nenašli.

v jednom hebrejském Traktátu o chrámových nádobách, jenž byl také vytesán v soukromém domě v Bejrútu do mramorových desek na stěně spolu s jinými údaji o pokladech¹⁶¹.

¹⁶¹ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1963, s. 46.
SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 144.- 145.

Dobový kontext

Myslím si, že bude velmi vhodné, když si připomeneme dobové pozadí (kontext), v němž Esséni žili. Pro uvědomění si širších souvislostí začneme širším historickým rámcem.

Po smrti krále Šalomouna došlo k rozdělení Izraelského království. Vzniklo tzv. severní království neboli Izrael (Izraelské království neboli Efraim) a jižní království neboli Juda (Judské království, Judsko). Izraelské království trvalo do r. 722, kdy jej dobyli Asyřané. Judské království sice odolalo Asyřanům, avšak r. 587 (586) dobyla babylonská vojska Jeruzalém a tím bylo ukončeno trvání jižního království. Velká část Židů byla postupně odvedena do exilu v Babylónii, část populace byla ponechána na místě.

Babylónie a Persie (586 - 323)

Po pádu Jeruzaléma se celá země dostala do područí Novobabylónské říše. Trvání tohoto období, jež je nazýváno babylonským zajetím, nebylo příliš dlouhé. Jelikož v roce 539 př. o. l. obsadil perský král Kýros II. Veliký Babylon a ujal se vlády i nad Judskem. Tím skončilo babylonské zajetí a Židé se mohli, pokud chtěli, vrátit zpět do své vlasti. Jeruzalém i Chrám byl obnoven - jde o období působení Ezdráše a Nehemjáše.

Doba helénismu (323 - 167)

Perská říše byla v polovině 4. století př. n. l. největší mocností světa (zahrnující dnešní Írán, Mezopotámii, Anatolii, Egypt, ale i další země). Když r.333 př.o.l. Alexandr III. Makedonský Veliký porazil Peršany¹ v bitvě u Issu, podmanil si také Judeu (r. 331 př. o. l. údajně vstoupil do Jeruzaléma a Judsko se dostalo pod jeho vládu, avšak autonomie a náboženské rituály zůstaly nedotčeny). Po smrti Alexandrově (323 př. o. l.) byla jeho říše rozdělena mezi diadochy². Judsko tehdy připadlo egyptským Ptolemaiovcům, pod jejichž vládou zůstalo dalších 100 let. V této době vznikla a rozmohla se alexandrijská diasporní komunita, která přijala řečtinu a spojila ji se svými náboženskými tradicemi (dále překlad Starého zákona do řečtiny - Septuaginta). Avšak Židé začínali, již v té době, pociťovat silný vliv helénismu³.

Po několika válkách v roce 198 př. o. l. dobyli Seleukovci (syrští diadochové) Kenaán a Sýrii.

Charakteristickým znakem helénistické doby se stala expanze řecké kultury daleko na východ a její střetávání s kulturami okolních starověkých národů, přičemž docházelo k jejich

¹ Persie, údajně po počátečním nadšení postupně u Židů ztrácela sympatie, a proto vcelku vítali příchod Alexandra Makedonského

² Diadochové byli nástupci Alexandra Velikého, kteří si mezi sebou (v letech 322-301 př. o. l.), během tzv. válek diadochů, rozdělili Alexandrovu velikou říši. Byli to převážně Alexandrovi společníci a generálové, kteří po jeho smrti nejprve dostali na starost jednotlivé provincie, ale brzy začali mezi sebou bojovat. Ti jež obstáli, přijali titul krále a založili nástupnická království (např. Seleukos I. Níkátor- zakladatel Seleukovské dynastie, Ptolemaios I. Sótér- zakladatel Ptolemaiovské dynastie vládnoucí v Egyptě, atd.)

³ Starověké dějiny Izraele. http://cs.wikipedia.org/wiki/Starov%C4%9Bk%C3%A9_A9_d%C4%9Bjiny_Izraele. [citováno 2009-15-06]

vzájemnému přizpůsobování a ovlivňování. Helenizace se dotkla také Židovské společnosti, zejména její vyšší vrstvy začaly být helénismem ovlivňovány a začaly se v ní objevovat vážné rozpory, zejména mezi kněžími a šlechtou. Napětí se stupňovalo i mezi pravověrnými Židy, jež chtěli zůstat věrní náboženským zásadám, a helénisty.

Když Antiochos IV. Epifanés započal s velmi pečlivou helenizací celé Seleukovské říše, vstoupil r. 167 př. n. l. se svou armádou do Jeruzaléma, zakázal židům vykonávání kultovních úkonů v Chrámu, ale i další náboženské obyčeje jako obřízka, slavení shabatu atd. Nutil židy účastnit se obřadů zasvěceným helénským bohům. Odpovědí na tuto násilnou helenizaci země, likvidaci židovského náboženství a chrámového kultu v Jeruzalémě bylo povstání vedené rodem Makabejských (hebr. *Makabi*- kladivo). Roku 164 př.o.l. získali Makabejci zpět Jeruzalém a znovu zasvětili jeruzalémský chrám službě jedinému Bohu.

Hasmonejci

Z rodu Makabejců vzešla dynastie Hasmonejců, jež si osvojila titul vládce, ale i titul velekněžský a nakonec dosáhla nezávislosti na Seleukovcích. Dokonce Jan Hyrkyán rozšířil svou vládu i za hranice Judeje a jeho syn Juda Aristobulos I. užíval titulu krále. Avšak závěr vlády Hasmonejců byl poznamenán boji uvnitř dynastie, z čehož nakonec těžili Římané.

Římská nadvláda

Řím byl až do r. 510 př. o. l. malým, latinsko-etruským, městským královstvím, které se ale postupně zmocňovalo dalších sousedních měst a obcí⁴. Po roce 509 př. o. l., kdy byli králové vyhnáni, vznikla římská republika. Byla spravována dvěma, na jeden rok volenými, konsuly a jinými čestnými úřady. Např. senát (který tvořilo 300, pak 600 majetných a nejváženějších římských občanů) převzal roli nejvyšší autority v dosud ještě nepřilíš silném římském státě. Útoky na jiné země a vhodné smlouvy umožňovaly stále větší rozvinutí moci, takže na poč. 2. stol. př. o. l. byla římská moc v celém prostoru Středozemního moře nepopíratelná.

Římský vojevůdce a politik Pompeius r. 64 př.o.l. proměnil seleukidovskou (syrskou) říši v římskou provincii a v následujícím roce 63. př.o.l. využil občanské války mezi Aristobulem II. a Hyrkyánem II., dobyl Jeruzalém a obsadil Judeu. Ta byla začleněna do římské říše, která měla pod svou mocí téměř celý známý svět, a její další místní vládcové se stali římskými vazaly.

Herodes

V roce 40 př. n. l. římané jmenovali králem Judeje Heroda (nejspíše narozen r. 74 př. o. l.). Tento muž idumejského původu byl schopným vojevůdcem, administrátorem, ale také krutým vládcem, který si zachoval oddaný vztah k okupační moci. Jelikož byl Idumejcem, svou moc se

⁴ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 11.

snažil legitimizovat (před Židy) sňatkem s hasmoneovskou Mariamnou. Římští vládcové rozpoznali, že by Judeu jen stěží udrželi v otěžích, kdyby nebylo Heroda.

Hérodova krutost se projevila nejen v jeho způsobu vlády, ale i v činech vůči vlastní rodině. Dal zabít tchýni, ale i manželku Mariammé a dva syny, které mu porodila.

Herodes vynikal krutostí, ale i stavitelskou a kulturní činností. Jeho nejvýznamnějším činem je helénistická přestavba jeruzalémského chrámového areálu. Dal přestavět také královský palác, dále Samaří, vybudoval veliké přístavní město, modernější než samotný Řím, nazvané Caesarea a pevnost Masada. Budoval také tělocvičny (gymnasia), tržiště, vodovody, lázně, kolonády atd.

Přestavba chrámu byla největším Herodovým stavebním projektem. Práce na tomto projektu začaly v r. 20. - 19. př.o.l. a během jeho realizace dbali speciálně vyškolení kněží na to, aby nebyl znesvěcen posvátný prostor. Přestavba hlavní chrámové budovy, svatyně a velesvatyně byla dokončena během 18 měsíců, následně pokračovala přestavba dalších částí chrámu, které se již Herodes nedočkal, protože tyto práce byly dokončeny až v r. 64 o.l.. Tedy krátce před tím, než Římané dobyli Jeruzalém a zničili chrám⁵. Popis Herodem přestavěného chrámu, nalezneme u Josefa Flavia (Válka V, 5) a v Mišně (traktát Middot). Byla to velkolepá stavba, která může být srovnávána s velkými chrámy jiných kultů v římské říši⁶.

Avšak lid viděl v Herodovi zástupce a nástroj římské moci. Ale Mánek uvádí (str. 12.), že Herodes nebyl vždy lidu tak zcela nepřátelský. Byly okamžiky, kdy se projevil i jako relativně starostlivý vládce svěřeného mu lidu. Josef Flavius (Žid. starožitnosti XV, 9, 1 - 2) popisuje, jak v době, kdy vypukl v zemi hlad, se snažil Herodes pomáhat ze všech sil. A když do Jeruzaléma vpadla cizí vojska, Herodes údajně chránil chrám, aby nebyl vypleněn a platil ze všech svých prostředků chtivé cizí vojáky.

Nicméně jedním z hlavních důvodů nenávisti Židů vůči Herodovi byl jeho ne příliš pravověrný vztah k židovství. Židé mu oprávněně měli za zlé, že v zemi buduje pohanské chrámy a to z peněz, jež mu v podobě vysokých daní museli platit. Dalším důvodem nenávisti Židů zřejmě byla Herodova naprostá oddanost Římu, jehož byl prakticky prodlouženou rukou. Každé centrum odporu odstraňoval s nesmírnou krutostí. „Nepoddajné“ Židy prodával do celoživotního otroctví v cizině a opíral se přitom o zvláštní zákon, který sám vydal a který byl zcela v rozporu se zákonem Mojžíšovým. Povstalce označovali Římané opovržlivě jako „lupiče“ či „bandity“, ač to byli ve skutečnosti bojovníci za svobodu, kteří se zdráhali uznat vládu Herodovců v Judeji. Byli duchovními předchůdci zélóťů a sikariů. Král a jeho rada odsuzoval bez vědomí veřejnosti podezřelé či bohaté k smrti a zmocňovali se jejich majetku.

⁵ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 17.

⁶ Historik Tacitus (*Historiae*, V, 8), uvádí, že na římského vojevůdce a pozdějšího císaře Tita učinil jeruzalémský chrám hluboký dojem (stejně tak Josef Flavius o Titovi- Válka, VI, 4, 241). Po pádu Jeruzaléma v r. 70. Zůstaly z komplexu chrámových budov zachovány dva kameny, o nichž se lze z velkou pravděpodobností domnívat, že byly součástí stavby (srov. MÁNEK, s. 16).

Odsouzení byli „tajnou policií“ odvlékáni do Herodových pevností, kde se po nich ztrácela stopa. Tomuto prolévání krve, jemuž padli za oběť i nevinní, se nevyhnuli ani členové jeho vlastní rodiny. Jak jsme si již uvedli dříve, Herodes dal zavraždit též svou manželku Mariamme, která pocházela ze slavného rodu Hasmoneovců. Oženil se s ní, právě proto, aby si v očích Židů, své postavení vylepšil. Oběťmi Herodovy krutosti se rovněž stali jeho synové Alexander a Aristobulos, které mu Mariamme porodila.

Když se Herodes ujal vlády nad svěřenou mu zemí, patřila jeho sympatie a oddanost celé Antoniovi⁷, který vládl nad východní částí římské říše, zatím co Octavianus⁸ vládl nad částí západní.

To se změnilo po Caesarově vraždě, když r. 31 př. Kr. se utkal Antonius u Aktia s Octavianem v rozhodující bitvě o vládu nad celou římskou říší. Herodes stál na straně Antoniově, na bitvě se ale nijak nepodílel, protože Antonius jej potřeboval v Judeji, aby držel v šachu Parthy a Nabatejce. Porážka Antonia a Kleopatry dostala však Heroda do nesnadné situace.

Avšak podařilo se mu přesvědčit vítězného Octaviana (později známého pod jménem Augustus), že je a bude věrný Římu a je důvěryhodný, oddaný služebník císaře, ať jim je kdokoli. Herodes dodržel slovo. Augustus nikdy neměl příležitost pochybovat o jeho věrnosti.

Augustus dal Herodovi, jako výraz uznání jeho věrnosti a schopnosti, ty části Judeje, které předtím od Antonia získala Kleopatra a k tomu ještě navíc jiná města jak např. Gazu, Gadaru, Joppe a také ono přímořské město, které Herodes později přestavěl a jemuž dal jméno Caesarea. R. 23 př. Kr. Herodes dostal od císaře Augusta ještě krajiny směrem na východ a severovýchod od jezera Galilejského: Trachonitidu, Bataneu a Auranitidu. Bylo mu dovoleno užívat titulu „rex socius“. Tento titul byl císařem udělován vládci poměrně velkého území. Titul však nebyl dědičný a také nedával právo vést válku bez souhlasu císaře anebo uzavírat smlouvy.

Za dnů Heroda Velikého se stala Judea znovu prosperující a bohatou zemí, kde mohli žít i nároční cizinci a chlubit se mnohými znamenitostmi před návštěvníky⁹. Je však také ale pravda, že Herodova prořímská politika, sklon k helenistické kultuře, tvrdost vlády a osobní krutost (o níž se dozvídáme také z novozákonních textů) vyvolaly rychle se prohlubující krizi. Krize přetrvávala i po Herodově smrti, kdy Římané rozdělili Herodovo království mezi jeho potomky.¹⁰

Na sklonku svého života Heroda trápila těžká nemoc. Nemohli mu pomoci ani nejlepší lékaři ani různé léčivé lázně. Ale krutost jej neopustila ani v tomto stádiu. Když si začal uvědomovat,

⁷ Římský politik a vojevůdce, stoupenec Gaia Julia Caesara

⁸ První císař římské říše a zakladatel julsko-klaudijské dynastie. Vládl od roku 27 př. o. l. až do své smrti v roce 14.

⁹ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 16.

¹⁰ Srov. SADEK, V., ŠEDINOVÁ, J., KÁRNÝ, M., et al. *Židé dějiny a kultura*. 2. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2002, s. 10.

že se blíží smrt, shromáždil významné Židy v hipodromu v Jerichu s úmyslem, aby až zemře, byli pobiti. To vše proto, aby jeho smrt doprovázel smutek v zemi.

Není zcela snadné zhodnotit tuto rozporuplnou historickou postavu.¹¹ Věrně sloužil Římu a jeho vláda je charakterizována krutostí.¹² Chránil však také zemi před invazí a zmatky. Byl schopen si sjednat a udržet pořádek všude s výjimkou svého paláce. Proti svým protivníkům vždy tvrdě zakročil. Obecně respektoval náboženskou svobodu Židů, avšak stal stranou jejich kultickému společenství a i když dal přestavět židovský chrám s pomocí deseti tisíců dělníků, nezdráhal se zároveň budovat pohanské svatyně.¹³ Na sklonku svého života se stal velmi nedůvěřivý, podezřívavý až paranoidní. Hledal reálné či domnělé hrozby spiknutí, jež by jej mohly připravit o moc a kvůli tomu neváhal mnohé lidi i z vlastní rodiny dát zabít. Jeho krutost v posledních letech života je někdy připisována psychické chorobě, jež mohla být zapříčiněná onemocněním ledvin.¹⁴ Umíral pomalu v krutých bolestech. Většinou se uvádí, že Herodes Veliký zemřel¹⁵ ve 4. r. př. o. l.

Rozdělení vlády

Po Herodově smrti byla vláda nad Hérodovým královstvím rozdělena mezi jeho potomky. V Galilei a Perei vládl Antipas¹⁶, v Zajordání Filippos¹⁷. Judea byla svěřena Archeláosovi, jež ale na rozdíl od svých bratrů¹⁸ příliš dlouho nevládl. Jelikož se objevily vůči němu stížnosti, císař se rozhodl Archeláose již v r. 6 o. l. sesadit a poslat do vyhnanství. Judsko přešlo pod přímou správu Říma a vládu zde vykonávali římsí prokurátoři. Obyvatelé Judska byli právem nespokojeni s vládou Heroda a jeho synů, avšak ani pozdější vláda prokurátorů nepřinesla žádné zlepšení. Kromě zvýšené „zátěže“ daní, navíc ještě mnozí prokurátoři uráželi národní a náboženské citění židů¹⁹.

¹¹ Paul Johnson, ve své knize Dějiny židovského národa, nazval vcelku výstižně, jednu stať své knihy- „Herodes Veliký a jeho filantropická tyranie“.

¹² Byl nejspíš schopen učinit to, o čem se můžeme dočíst v Matoušově evangeliu- 2,16 -pobít všechny děti mladší dvou let v Betlémě a jeho okolí.

¹³ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 17.

¹⁴ Herod Wielki. http://pl.wikipedia.org/wiki/Herod_Wielki. (citováno 2009-20-06)

¹⁵ Jeho hrob se dlouho nedařilo najít. Až jej (údajně) našli Izraelští archeologové v květnu 2007 v pouštní pevnosti Herodium, ležící 12 km jižně od Jeruzaléma, kterou Herodes dal postavit kolem roku 23 př. o. l.

¹⁶ Antipas vládl v neklidné Galilei dlouho, což o jeho schopnostech může něco vypovídat. I on měl zálibu ve stavbách. Významná je stavba města Tiberias, na západním břehu Galilejského jezera. V Evangeliích je zmiňován hlavně v souvislosti s tím, že vsadil Jana Křtitele do vězení a dal jej popravít (Mk 6, 14-28, Luk 3, 19...).

¹⁷ Filippos vládl uvážlivě a moudře. Stejně jako jeho otec měl zálibu ve stavbách. Jedno z měst, které přebudoval, bylo Paneas na úpatí hory Hermon. Nazval jej Caesarea, ale jelikož takto se nazývalo mnoho měst, proto bylo nazváno Caesarea Filipova (Mk 8, 27).

¹⁸ Antipas vládl do r. 39., Filippos do r. 34. o. l.

¹⁹ Např.: známý prokurátor Pontius Pilatus (byl místodržícím v letech 26- 36 o. l.). Více o incidentu se „signa“ (srov. MÁNEK, s. 21.) Do Pilátova funkčního období spadá veřejná činnost Ježíšova, jeho zajetí, soud a ukřižování.

Na krátko se vrátila vláda do rukou Herodova rodu (r. 41- 44), když se dostal k moci v Judei vnuk Heroda Velikého Agrippa I.²⁰. Byl mu udělen královský titul a jako jediný dostal do správy veškeré židovské území včetně Judska. Po Agrippově smrti byla zřízena tzv. druhá prokuratura, tedy druhá řada prokurátorů - v letech 44.- 66. V Judsku se prokurátoři snažili využít svého postavení k vlastnímu obohacení na úkor místního obyvatelstva, což bylo dosti obvyklé i v jiných oblastech římské říše. Jak jsem se již zmínil, mnozí jednali s židy, kteří se snažili zachovávat své náboženské tradice a zákony velmi necitlivě, z čehož pramenil stále větší odpor k římské nadvládě, který posilovala také nespokojenost s hospodářským vykořisťováním. Začaly se objevovat radikální skupiny odpůrců Římanů. Krize se prohlubovala a množily se nepokoje v Judsku i v sousedních krajích²¹. Když vyvrcholilo napětí v židovské společnosti, vypuklo v r. 66. o. l. protiřímské povstání, které však bylo tvrdě potlačeno. O jeho průběhu se dozvídáme z díla Josepha Flaviuse, který se zprvu aktivně zúčastnil boje proti Římanům, jako židovský velitel Galileje, později byl zajat. Císař Nero povolal až z Británie nejlepšího vojevůdce té doby - Vespaziána, aby potlačil židovské povstání. V r. 67. o. l. dorazil do města Akko a postupně dobyl celou Galileu. Dále roku 68. obklíčil Jeruzalém. Jelikož byl povolán za císaře, odebral se do Říma a vedení války přenechal svému synovi Titovi. Po těžkých bojích a dlouhém obléhání dobyli Římané v r. 70. Jeruzalém. Tomuto protiřímskému povstání padlo za oběť několik set tisíc Židů. Velká část obyvatel zemřela hladem, mnozí byli zabiti nepřáteli a tisíce byly odvečeny do Říma jako otroci. Takto byly již předtím vylidněny mnohé větší či menší osady v Judeji. Po dobytí Jeruzaléma se někteří Židé stáhli do tří hérodivských pevností. O tři roky později padla poslední bašta odporu - pevnost Masada²² u Mrtvého moře, obsazena radikálními zéloty. Raději, než aby byli pokořeni Římany, spáchali i se svými rodinami hromadnou sebevraždu.

I přes obrovské ztráty protiřímský odboj nebyl zcela potlačen. V následujících letech došlo k židovským vzpourám, které vyvrcholily povstáním Bar Kochby („syn hvězdy“) - v letech 132 - 135. Avšak přes počáteční úspěchy bylo nakonec i toto povstání v roce 135 potlačeno²³. Poté, co selhal i tento poslední pokus o získání vlastní svobody a nezávislosti, Židé se stali téměř na 2000 let národem bez vlasti rozptýleným po světě²⁴.

²⁰ V Novém Zákoně je Agrippa označován jako Herodes (Skutky 12, 1-23). Nechal odstranit Jakuba Zebedeova a uvěznit Petra.

²¹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 159- 160.

²² Masada se stala symbolem heroického odporu, až do samého konce. Dnes se na Masadě koná každoročně přísaha Izraelských vojáků.

²³ Židé byli z Jeruzaléma vyhnáni, a město bylo přejmenováno na Aelia Capitolina. Židů byl do Jeruzaléma povolen vstup až teprve na poč. 4. st. o. l. císařem Constantinem.

²⁴ SADEK, V., ŠEDINOVÁ, J., KÁRNÝ, M., et al. *Židé dějiny a kultura*. 2. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2002, s. 11.

Nábožensko-politické skupiny v období 2. Chrámu

Saduceové- (hebr. סַדּוּקִים *cadokim*, dosl. „Sádokovci“) - jejich název je odvozován od velekněze Sadoka²⁵. Byl to jeden z náboženských, sociálních a politických názorových proudů antického judaismu, jehož vznik řadíme do 2. stol. př. o. l. a konec do první židovské války (66-74 o. l.). V náboženských záležitostech reprezentovali Saduceové konzervatismus. Zdůrazňovali doslovný výklad textu Tóry (5. knih Mojžíšových), odmítali nové náboženské tradice a ústní Tóru. Nepřijímali také pozdější řeckou nauku o duši, jakož i naději na posmrtný život²⁶. Rovněž nevěřili v existenci andělů ani démonů a byli přesvědčeni, že žádný osud (Boží předurčení) neexistuje a člověk si může svobodně zvolit dobro, zlo, bídu, blahobyt a vše údajně záleží na něm²⁷. Zastávali názor, že bohoslužba v chrámu je stěžejním bodem i účelem Zákona²⁸.

Zvláštním způsobem se u saduceů spojovaly konzervativní a liberální prvky. Zatímco lpěli na psané Tóře a neproměnnosti předpisů, byli velmi liberální v přijímání helénistických prvků života, obzvláště v záležitostech, kde Tóra nepodávala žádné instrukce. Nebránili se ani vlivu helénistické filosofie.

K saduceům patřila kněžská aristokracie, ale také někteří velcí vlastníci půdy²⁹, bohaté měšťanské rodiny a šlechta. Mezi lidem následovníky neměli, spíše v bohatších vrstvách. Z řad saduceů pocházelo mnoho kněží.

Saduceové získali přední pozice v jeruzalémském Sanhedrinu³⁰. Ač byli menšinovou skupinou, představovali vedoucí stranu, která se vzhledem ke své politické a hospodářské moci prosazovala, jak proti farizeům, tak i proti lidovému hnutí, které ohrožovaly, jak moc císaře, tak též moc velekněze, s jehož úřadem byli silně spjati. Saduceové si udrželi rozhodující vliv ve veleradě až do židovské války. Hlavní oporou saduceů, náboženskou, mocenskou i finanční, byl chrám. Působení saduceů skončilo po pádu Jeruzaléma a chrámu, s nímž byli úzce spjati. Jejich nedobrovolný ústup z jeviště dějin znamenal triumf pro farizeje, s nimiž předtím vedli neustálý zápas.

O saducejích máme k dispozici méně informací než o jiných skupinách té doby. Nedochovala se žádná jejich literatura. Informace o nich čerpáme z rabínské literatury, od

²⁵ Z doby vlády Davidovy a Šalamounovy, který pocházel - zřejmě podle pozdější tradice - z rodu Áronova. Jeho potomci byli považováni za čistě kněžský rod (viz. Ezechiel 40, 46; 43, 19; 44, 15n, 48, 11). Avšak údaje o názvu a vzniku Saduceů nejsou zcela jednoznačné. Vládnoucí velekněžský rod Hasmonejců, sádokovský nebyl (1 Mak 2, 1; 14, 29). Prameny, nikde neukazují na to, že by saduceové zdůrazňovali kněžskou posloupnost, začínající u velekněze Sadoka. O původu saduceů existuje několik teorií (srov. DOUGLAS, J. D. *Nový Biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, s. 894.).

²⁶ Srov. Matouš 22, 23 a Skutky Apoštolů 23. + Josephus Flavius, *Válka Židovská II.*, 8, 165 b: „Trvání duše a tresty i pocty v záhrobí popírají“.

²⁷ Joseph Flavius píše o stanovisku saduceů k otázce svobodné vůle člověka toto: „Osud vůbec popírají a o Bohu říkají, že stojí mimo konání nebo dohlížení na zlo. Tvrdí, že na lidech záleží volba mezi dobrem a zlem a že na základě vlastního rozumu každý volí jedno z obou“ – *Válka Židovská II.*, 164-165; a také Mánek s. 67.

²⁸ srov. DOUGLAS, J. D. *Nový Biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, s. 246.

²⁹ SADEK, V., ŠEDINOVÁ, J., KÁRNÝ, M., et al. *Židé dějiny a kultura*. 2. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2002, s. 10.

³⁰ Který byl něčím jako vrchní soud, státní rada a zákonodárný sbor.

Josephus Flávius³¹, z Nového Zákona případně z Qumránských spisů - mají převážně polemický charakter.

Farizeové (hebr. פרושיים - perušim)

Toto hnutí nejspíš vzniklo ze skupin chasidů („zbožných“) a to zřejmě již v makabejsko-hasmonejské době. Název této skupiny je patrně odvozen z hebrejského slovesa פּרַשׁ (prš) a to může mít několik významů. Ve starších dobách bylo používáno ve smyslu „objasnit“ a ukazovalo na vykladače Tóry. V rabínské literatuře má spíše význam „oddělit se“, „odloučit“. Není tedy zcela jasné, zda farizeové takto byli pojmenováni (např.: svými odpůrci) či si tento název vybrali sami. Pokud si tento název farizeové zvolili sami, mohli tím vyjadřovat svůj postoj ke všemu „nečistému“, pohanské obyvatelstvo v zemi ale i židé, jež nerespektovali náboženský zákon. V rabínské literatuře má jméno „farizeus“ podobný význam jako v dnešní době „puritán“. Avšak farizeové se nechtěli izolovat od života a zůstat v ústraní. Snažili se, aby jejich principy „čistoty“ přijali všichni³².

Určitěji se začíná rýsovat farizejské hnutí v době začátku Makabejského povstání (r. 167 př. o. l.) v rámci sdružení chasidů (zbožných), kteří zdůrazňovali zachování náboženského zákona. To byl důvod, proč se postavili jasně proti seleukidovskému vládci Antiochu IV. Epifanovi a jeho židovským přívržencům a připojili se k bojovnému makabejskému hnutí. Tedy v chasidech je třeba spatřovat předchůdce farizeů anebo souběžnou skupinu s nimi. Příčinou oddělení farizeů od chasidů mohlo být apokalyptické očekávání některých chasidských kruhů, vůči nimž stála farizejská skupina v opozici³³.

Nejdříve farizeové stáli na straně Makabejských a jejich Hasmoneovským potomků. Jochanan Hyrkyán (134. - 104. př. o. l.) se o farizeje opíral a ti měli velkou podporu lidu. Ale později se s ním rozešli, kritizovali jej a on se přiklonil k saduceům. To bylo v době, kdy boj o náboženskou svobodu již byl vybojován a chasidé neměli již důvod pokračovat v boji. Byli ochotní respektovat i cizí vládu, když měli zajištěnou náboženskou svobodu. Farizeové se dostali do otevřeného konfliktu s Hyrkánovým synem Alexandrem Jannajem (103 - 76 př. o. l.), od něhož mnoho vytrpěli. Avšak když umíral, poradil své manželce Alexandře Salome, jež se stala jeho nástupkyní (76 - 67 př. o. l.), aby se vzhledem k vlivu, který farizeové mají, s nimi usmířila. Farizeové si od té chvíle udrželi v Sanhedrínu vedoucí postavení. Josephus Flávius uvádí, že za vlády Hérodovy bylo okolo farizejů 6000. Za Antipatera a Heroda byli farizeové krutě pronásledováni a možná tehdy se naučili, že duchovních cílů nelze dosáhnout politickými prostředky. Proto po smrti Heroda někteří z nich žádají o přímou vládu Říma, a také z tohoto důvodu většina nesouhlasila se vzpourou proti Římu (66 - 70 o. l.), jelikož násilný odpor nebyl

³¹ Josephus o Saducejích píše: „...sudbu vůbec popírají a o bohu tvrdí, že stojí mimo konání nebo dohlížení na zlo. Tvrdí, že na lidech záleží volba mezi dobrem a zlem a že podle vlastního rozumu každý přistupuje k jednomu z obou. Trvání duše a tresty i pocty v záhrobí popírají.“ *Válka židovská*, II, 164- 165.

³² Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 73.

³³ Tamtéž.

v souhlase s jejich zásadami“³⁴. Jednoho z vůdců farizeů, Jochanana ben Zakaje, měl v oblibě Vespasianus. Dovolil mu, aby v Javne založil rabínskou školu. Později, poté co se saduceové stáhli a zelóté byli zdiskreditováni, farizeové se stali přirozenými představiteli Židů. Do 2. st. o. l. se pojmy „judaismus“ a „učení farizeů“ staly synonymy³⁵. Po první židovské válce (66 - 74 o. l.) saduceové ani esejci nepřetržovali a možná proto se farizeové stali těmi, kteří určili další podobu judaismu označovaného jako rabínský.

Farizeové své učení opírali (na rozdíl od saduceů) nejen o Tóru (5. Kniha Mojžíšových), ale i o další části Tanachu. Kromě Tóry psané (Tora še-bi-chtav) uznávali také ústní Tóru (Tóra še-be' al-pe), která podle nich má původ u samotného Mojžíše a ten jej přijal přímo od Boha na hoře Sinaj³⁶. Mojžíšův zákon má být nejen doslovně předáván, ale i neustále vykládán a aktualizován. To se neshodovalo se saducejským lpěním na tradovaném doslovném znění³⁷. Dále farizeové³⁸ připouštěli více možností výkladu Tóry, což je zase odlišovalo např. od esejců, kteří připouštěli jen jednu interpretaci.

Smyslem života člověka je plnění všech ustanovení Zákona, přičemž farizeové pokládali obřady konané v chrámě jen za jednu stránku věci³⁹. Dalo by se říci, že na židovství působili osvobozujícím způsobem, neboť se snažili přizpůsobit staré náboženské předpisy novým okolnostem. Byli tedy méně konzervativní než saduceové. Byli pružnější a rozvíjeli takové porozumění zákona, které bere zřetel na život člověka⁴⁰. Toto se dozvídáme o farizejích spíše z jejich vlastní literatury, kdežto z novozákonního podání jsou v polemice vyzdvíženy více jejich nedostatky.

Farizeové také doufali v příchod mesiáše a Boží říše, věřili ve vzkříšení, v nesmrtelnost duše, která se v konečném čase opět spojí s tělem, ale také v určující roli osudu (tj. Boha)⁴¹. Avšak zavrhovali apokalyptiku s jejím bezprostředně blízkým očekáváním příchodu Božího království a nesouhlasili ani s vypočítáváním termínu nástupu Boží vlády. Žili nadějí, která se upínala do vzdálenější budoucnosti. Více než na apokalyptické výpočty, kladli důraz na obrácení, plnění zákona a na dobré skutky⁴². V pojetí zákona se objevují u farizeů i humánní hlediska. Vedle kultu a zákona je vyzdvihována také služba z lásky a milosrdenství, jež sice v zákoně přímo předepsány nejsou, ale zvláště po pádu chrámu (v r. 70. o. l.) obdržely velký význam - už ne oltář, ale pomoc slabým a ubohým přináší člověku smíření s Bohem. Skutkem

³⁴ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 74.

³⁵ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový Biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, s. 245.

³⁶ V tom se neshodovali se saduceji. Ti uznávali za závazné jen nařízení obsažené v psané Tóře, ale ne ta která jsou odvozena z tradice předků.

³⁷ Farizeové. http://cs.wikipedia.org/wiki/Farizeov%C3%A9#cite_note-5 (citováno 2009-06-12).

³⁸ Josephus o farizejích píše: „...se domnívají, že přesně vykládají zákony a že jsou nejpřednější sektou; činí vše závislým na osudu a na bohu. Činy spravedlivé i nespravedlivé záleží prý z větší části na lidech, že však ke všemu i osud napomáhá. Každá duše prý je nesmrtelná, ale jen duše dobrých přecházejí do jiného těla; duše ničemu jsou trestány věčnými tresty.“ *Válka židovská*, II, 162- 163.

³⁹ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový Biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 246.

⁴⁰ Naproti tomu esejci, spíše trvali na plnění zákona bez ohledu na okolnosti, i kdyby to mělo stát lidský život (Mánek, s. 78.)

⁴¹ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový Biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 246.

⁴² Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980. s. 74.

lásky je nasycení hladových, odění neoblečených, návštěva nemocných, pochováání zemřelých, potěšení truchlících, pohostinnost atd.

V době Ježíšově a rané církve reprezentovali farizeové elitu judaismu. Joseph Flavius o nich píše: „mají u lidu velký vliv a že všechno v náboženském životě se děje podle jejich návodu“ (Starožitnosti XVIII, 1, 3). Jak jsem se již zmínil, byli jedinou židovskou stranou, která přežila vzpouru proti Římu a s ní související pád Jeruzaléma a chrámu bez větších otřesů. Byli to právě oni, kdo židovskému národu pomohli nejen překonat pád chrámu, ale také vytvořit jednotu, jež spojuje ortodoxní židovství dodnes.

Zeloté

Byla to radikální skupina⁴³ působící na přelomu letopočtu (ci v 1.st.o.l.?)v Judeji, kterou založil Juda Galilejský. Ten stál v čele povstání proti Římanům v r. 6. o. l. Toto povstání předcházelo začlenění Judeje do římského provinčního systému. Římané nařídili sčítání, nejen počtu obyvatelstva, ale i vlastnictví pozemků. Toto sčítání⁴⁴ bylo nařízeno kvůli tomu, aby bylo možné určit odhad daně, kterou měla nová provincie odvádět do pokladnice impéria. Představa, že bude muset Izrael odvádět daně pohanské vrchnosti, byla pro Judeu a zvláště pro Zéloty nepřijatelná. Juda Galilejský a jeho stoupenci viděli blízkou souvislost, mezi cizí vládou nad zemí a placením daní⁴⁵. Daňový soupis považovali za jasné znamení poroby. Platit pohanskému panovníkovi daň považovali za zradu vůči Bohu, pravému králi Izraele. Ten, kdo byl ochoten platit císaři daň, byl pro ně pohanem. Zéloté nebojovali pouze proti okupační moci Římanů, ale také tvrdě trestali kolaboranty z řad Židů. Za jediného pána a vládce považovali Boha a přicházeli s požadavkem poslušnosti výhradně Jemu. Tento postoj samozřejmě vycházel z jádra Židovského náboženství, ale jeho radikalizace přišla v době, kdy se rozmáhal císařský kult, kdy nauka o božství vládců pronikala z helenistického východu do Říma. A proto pokládali za nutné vystoupit proti každému, kdo si přisvojoval božskou hodnost, s náboženskou horlivostí (jejich název je odvozen z řečtiny *ζηλωται* - horliví).

Zéloté našli svůj vzor a inspiraci v člověku a jeho horlivém jednání popsaném v knize Numeri kap. 25. (+Žalm 106, 30- 31). Jmenoval se Pinchas⁴⁶ a byl synem Eleazara a vnukem Árona. Oddíl z knihy Numeri 25 byl pro Zéloty teologickou legitimizací jejich jednání. Další postavou blízkou Zélotům byl prorok Eliáš, který je také představován v Tóře jako „horlící“

⁴³ Flavius o ní píše jako o „čtvrté filozofii“ Židů (Židovské starožitnosti 18. 23, Válka židovská 2. 117)

⁴⁴ Součet obyvatelstva byl z náboženského hlediska dosti „citlivou“ záležitostí. Mojžíš směl sečíst lid jen na výslovný Boží příkaz (Numeri 1, 2). Když se později stalo, že král David dal svévolně uskutečnit sčítání lidu, následoval tvrdý Boží trest, v podobě moru, který si vyžádal 70 tisíc obětí (2 Samuelova 24, 1- 15).

⁴⁵ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 113.

⁴⁶ Numeri 25, 7- 13 (ČEP) „7Když to spatřil Pinchas, syn Eleazara, syna kněze Árona, vystoupil z prostředku pospolitosti, vzal do ruky oštěp,8 vešel za izraelským mužem do ženské části stanu a probodl je oba, izraelského muže i tu ženu až k jejím rodidlům... 10Nato promluvil Hospodin k Mojžíšovi: 11„Pinchas, syn Eleazara, syna kněze Árona, odvrátil mé rozhořčení od Izraelců tím, že dal uprostřed nich průchod mé žárlivosti, takže jsem ve své žárlivosti s Izraelci neskoncoval. 12Proto vyhlas: Hle, daruji mu svou smlouvu pokoje.13Ta bude pro něho i pro jeho potomstvo smlouvou trvalého kněžství za to, že horlil pro svého Boha. Bude za Izraelce vykonávat smířcí obřady“ .

pro věc Boží (1. Královská 19, 10- 18). Je možné říci, že Zéloti navázali do určité míry na makabejské, pro něž byl Pinchas také vzorem.

Odlišnost Zélotů od ostatních židovských kruhů, které samozřejmě také neměly na Řím příznivý pohled (kromě saduceů), spočíval v tom, že kladli důraz na aktivitu, kterou je nutné proti Římu vyvinout. Byli přesvědčeni, že Bůh bude stát na jejich straně jen za předpokladu, že budou proti cizí vládě bojovat se zbraní v ruce⁴⁷. Odmítali pasivně - kvietistickou naději - tedy naději, jež se spoléhala jen na Boha (většinou v apokalyptických kruzích). U Zélotů se poslušnost vůči Bohu zcela vylučovala s poslušností vůči císaři. To samozřejmě mělo za následek konflikt s Římem, na život a na smrt. Zéloté usilovali o radikální změnu situace a to nasazením všech bojových prostředků. Jak píše Mánek „Cestou násilí chtěli přivodit eschatologické vysvobození“. Poslední zélótské opevnění v Masadě padlo v r. 74. o. .l., avšak ani potom zélótský duch zcela nevymizel.

Sikariové

Další skupinou bojující v Judeji s okupanty a kolaboranty se zbraní v ruce byli Sikariové, od lat. slova *Sica* = dýka. Jejich činnost datujeme do 1. st. o.l. Jejich název pochází od způsobu boje, kterým se vyznačovali. Nosili krátké dýky ukryté pod oděvem a uprostřed velkých shromáždění, v davu vraždili své nepřátele⁴⁸. Sikariové byli úzce spojeni s hnutím Zélotů a to nejen ideově, ale také společnou rodovou dynastickou stránkou. Na počátku a během židovské války vůdcové Sikariů byli potomci Judy Galilejského. Menachem a Eleazar, syn Ariho, pocházeli z přímé linie Judova rodu (srov. Válka židovská II., 433- 437; VII, 253)⁴⁹.

Poslední skupinou, o které si chceme říci více, jsou Esséni.

⁴⁷ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 115.

⁴⁸ „...povstal v Jeruzalémě jiný druh lupičů, takzvaní Sikariové, kteří vraždili lidi za bílého dne uprostřed města. Ponejvíce o svátcích se vmísili do davu, měli v šatu ukryté malé dýky a těmi své protivníky probodávali. Když oběti padly, stávali se vrahové částí těch, kdo se nad tím rozhořčovali. Proto, a vůbec i protože vypadali důvěryhodně, nebylo je možno odhalit. První byl od nich zabit velekněz Jonatan; po něm jich bylo denně odpravováno mnoho. Horší nežli ta neštěstí byl strach z nich. Každý se jakoby ve válce obával smrti co chvíli. Všichni se zdálky rozhlíželi po nepřátelích a nevěřilo se již ani přátelům, když přicházeli blíže. Lidé byli zabíjeni uprostřed podezření a ochranných opatření. Taková byla rychlost spiklenců a umění, s jakým se skrývali.“ *Válka židovská II.*, 254- 257.

⁴⁹ Srov. MÁNEK, Jindřich. *Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona*. Praha: Blahoslav-Ústředním církevním nakladatelství, 1980, s. 122.

Esséni

Rukopisy nalezené v Qumránských jeskyních, byly brzy ztotožňovány¹ se skupinou nazývanou Esséni či eséjci.

Název Esséni se v žádném z nalezených svitků nevyskytuje, avšak v řeckých pramenech bývají nazýváni *essaioi* (latinsky *essaei*) či *essénoi*. O tom, co vlastně tento název znamená, koluje od nejstarších dob mnoho domněnek. Před více než tisíci léty se autor hebrejského díla Josippon domníval, že latinská forma názvu je přepis hebrejského *chasideim* (zbožní). Někteří považovali tento výraz za aramejskou formu slova *Asia* (lékař). Nicméně toto pojmenování qumránské sekty² se ujalo.

Informace o essénech čerpáme nejen ze samotných svitků nalezených v oblasti Qumránu, ale také z děl antických autorů.

Starověcí pisatelé o Essénech

Nejstarším spisovatelem přinášejícím zprávu o esejcích je **Filón z Alexandrie**. Filón je autorem řady řeckých náboženských a filozofických spisů, jež vysvětlovaly řeckým čtenářům podstatu židovského náboženství a vykládaly židovský zákon. Filón pocházel z vážené židovské rodiny v Alexandrii. Jeho bratr Alexandr byl *alabarchos*, představený alexandrijských Židů. Rok narození Filóna není přesně znám, cca kolem roku 20. př. o. l. Nejrozsáhlejší Filónova zpráva o eséjcích je obsažena ve filozofickém spise „Quod omnis probus liber sit“. Spis líčí, že mezi palestinskými Židy existují lidé, kteří svou filozofií se zdarem uplatňují v životě a zjednávají si tak, aniž by o to stáli, obdiv těch, kdo o nich vědí. Další, o něco kratší zpráva informující o esejcích tvořila součást Filónovy Obrany Židů. I když se tento spis nezachoval, ale křesťanský historik Eusebios z Kaisareje, který ve 4. st. o. l. do svého díla zahrnul výňatky ze starších autorů, významných pro výklad Nového zákona, a právě zde nalézáme informace o esejcích. Filón psal o esejcích ještě v úvaze O činném životě, která se ale nedochovala. Avšak dochoval se její protějšek, spis O rozjímavém životě. I když není

¹ Prvním, kdo se domníval, že nalezené rukopisy mají nějakou souvislost s Esseny, byl profesor Sukenik. Ke stejným závěrům došel, profesor semitských jazyků na Pařížské Sorboně, A. Dupont- Sommer. Svůj názor, vyložil v mnoha svých publikacích, velmi podrobně a přesvědčivě. I další odborníci, došli k podobným závěrům, jako např. W.H. Brownlee. Avšak od 80. let je tato hypotéza, se kterou přišel také R. de Vaux, často modifikována. Ke kritikům Essénské hypotézy patří např. americký vědec N. Golb. Argumentuje například takto: v Chirbet Qumrán nebyly nalezeny žádné pozůstatky pergamentu, což nepotvrzuje domněnku, že se v Ch.Q. přepisovalo, psalo či připravovalo svitky. Qumránská literatura je příliš rozmanitá, obsah některých knih je protikladný. Golb také poukazuje na otázku celibátu u Essénu a jejich bojovnosti či mírumilovnosti (viz. MUCHOWSKI, Piotr. Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego. Poznan: Wydawnictwo naukowe UAM. 2005, s. 15.)

Já se však přidržím, zřejmě dnes většinově přijímané, Essénské hypotézy.

Naopak někteří badatelé se snažili identifikovat členy qumránské společnosti (*jachad*- společnosti) s různými seskupeními té doby. Někteří dokonce považovali svitky za křesťanské, což můžeme považovat téměř za nemožné. Jiní je řadili k farizeům či zélotům. Což také není příliš možné, jelikož názorové rozdíly mezi těmito skupinami jsou zřejmé.

² Tento pojem ve své práci neuvádím ve smyslu pejorativním avšak spíše jako označení skupiny, jež je vůči většinové společnosti, nějakým způsobem v napětí.

(srov. definici dr. Vojtíška: "Pejorativní pojem, jímž většinová společnost označuje menšinovou náboženskou skupinu, pokud její učení, postoje či chování považuje za deviantní, popř. dokonce za nebezpečné.")

věnován přímo esejcům, ale terapeutům³, přesto v něm najdeme rysy, které byly později doloženy ve svitcích nalezených v Qumránu. Což částečně umožňuje použít těchto Filónových údajů k osvětlení některých jevů v essénkém společenství. V jednom ze svých spisů Filón píše:

„ Některým z nich /Židům v syrské Palestině/ a je jich přes čtyři tisíce- se říká esejci /essaioi/. Přestože toto slovo není, přísně vzato, řecké, myslím, že souvisí se slovem „svatost“. Tito mužové jsou skutečně zcela oddáni službě Bohu. Nepřinášejí zvířecí oběti, neboť považují za vhodnější, aby vskutku posvětili své duše. Musíme dodat, že opustili města kvůli bezbožnému chování jejich obyvatel. Žijí na vesnicích, neboť vědí, že společenský život vnáší do duše nevyhléditelné nemoci, stejně jako škodlivý vítr přenáší epidemie.“⁴

Nejdůležitějším antickým pramenem o essénech je dílo **Josepha Flavia** (původním jménem Josef ben Mattijahú). Můžeme vyjmenovat 3 jeho díla, z nichž se dozvídáme informace o essénech. Je to:

- Bellum Iudaicum - Židovská vojna (sepsáno okolo roku 73 o.l.)
- Antiquitates Iudaicae - Židovské starožitnosti (r. 94 o.l.)
- Iosephi vita - O Jozefovém životě (autobiografie napsána někdy mezi lety 94- 99 o.l.)

Flavius byl židovský učenec (pocházející z kněžské rodiny) a řecky píšící historik žijící v 1.st. o. l. Na rozdíl od Filóna Alexandrijského, který nejspíše čerpal informace o esejcích z písemných pramenů a z doslechu, Josephus Flavius poznal esejce „zblízka“. V jeho životopise nalzáme zmínku o tom, jak zkoušel různé náboženské směry tehdejšího židovství, proto, aby si mohl vybrat ten nejlepší. Ve svých šestnácti letech se postupně připojil k farizeům, saduceům, ale také k esénům⁵. Nakonec se na své cestě hledání rozhodl pro směr farizejský. Avšak to, že přišel do bezprostředního styku s essény, mu umožnilo názorně podat a někdy i doplnit údaje, jež převzal ze starší literatury. Ve svém slavném díle Válka židovská líčí tři hlavní židovské náboženské směry a právě esénům věnoval největší prostor. Věcně a spolehlivě, což dovozuje srovnání s nalezenými qumránskými rukopisy, informuje o životě, organizaci a dalších záležitostech esejců. Oceňuje jejich statečnost, kterou projevíli, když byli mučeni Římany během židovské války. Velmi cenné jsou také zprávy, uváděny Flaviem o jednotlivých esejcích, kteří nějakým způsobem zasáhli do dějin, ať už v bojích proti Římanům, či když předpovídali budoucnost králům atd.

Pro oba, Josepha i Filóna, byli esejci součástí jejich národa, jeden směr jejich vlastního náboženství. Pro výklad a zkoumání qumránských spisů byly informace těchto historiků velmi cenné.

³ Byla to židovská náboženská skupina, jež se např. životním stylem velice podobala esejcům. Její středisko se nacházelo v Egyptě nedaleko Alexandrie u břehů Marejského jezera.

⁴ THIEDE, Carsten Peter, *Svitky od Mrtvého moře a židovský původ křesťanství*. Oxford: Volvox Globator, 2000, s. 21.

⁵ A ještě dodává: „Tím tedy, že jsem prošel ty tři sekty, podstoupil jsem tvrdou výchovu a vytrpěl jsem mnoho bolesti.“ Josephus, Život 10- 11.

Dalším z těch, kdo se o Essénech zmiňuje, je římský polyhistor **Gaius Plinius Secundus**, známý též jako Plinius Starší. Všimajíce si jejich odlišnosti, píše:

*„A západněji se esséni...usadili dále od škodlivého pobřeží /Mrtvé moře/. Je to skupina jedinečná na celém světě, chvályhodnější nad jiné, bez žen a veškeré sexuální lásky, bez peněz, jen ve společnosti palem⁶. Díky mnoha novým příchozím se denně obnovují ve stejném počtu: přichází značné množství lidí⁷ zasažených vrtkavou štěstěnou a přijímá jejich zvyky. A proto, ač to zní neuvěřitelně, existuje tento věčný lid, v kterém nebyl nikdo zrozen, již po tisíce let⁸. Tak plodné je pro ně pokání ostatních. Pod nimi bylo město En-gedi, v úrodnosti a palmových hájích druhé hned za Jeruzalémem, nyní však jenom další hromada sutin“.*⁹

I jeho zpráva o esséjích je velmi cenná, poněvadž pomohla ztotožnit Qumránskou budovu s místem, které Plinius uvádí jako sídlo esejců. Přestože Plinius nejspíše sám u Mrtvého moře byl, své informace ale pravděpodobně převzal z jiného staršího pramene¹⁰.

Pozdější zprávy různých autorů, ať už řeckých, římských, pohanských i křesťanských víceméně opakují prvotní informace těchto 3 spisovatelů. Jen v několika případech připojují navíc některé ne příliš podstatné podrobnosti.

Skepe, s níž přistupovali někteří dřívější badatelé k starým řeckým a římským zprávám o esejích, není příliš na místě. Předpokládali, že základem oněch starých zpráv nebyla skutečnost, ale projevovala se v nich snaha dokázat existenci ideálních společností, odpovídajícím názorům některých řeckých filozofických směrů, v neposlední řadě i záměr židovských spisovatelů, ujistit jinověrce o významu a ceně svého náboženství. Archeologické průzkumy i vlastní esejská literatura tuto skepsi vylučují¹¹.

Odkud se esséni vlastně vzali? Původ essénu, a jejich další historie

Historie a chronologie esejců není zcela jasná, nelze tedy s absolutní jistotou datovat některé důležité události či osoby, jež jsou zmiňovány v Qumránských svitcích. Jména jsou většinou uvedeni jen cizinci, ne však protivníci z řad Židů. Historici by velmi uvítali, kdyby znali jména těch, kteří jsou ve spisech uvedeni pouze přízvisky, jako „Hlasatel lži“, „Zločinný kněz“, „Zlostný lev“.

Jakousi představu o vzniku sekty lze získat z Damašského spisu. Ten uvádí, že i v nejtěžších dobách Izraele zůstával zbytek lidí věrných Zákonu. A 390 let poté,¹² co král babylonský Nebukadnesar dobyl Jeruzalém, objevili se lidé, kteří „pochopili své viny a poznali,

⁶ Palmy v Ajn Fešcha, byly totiž ze sídliště vidět.

⁷ Zřejmě jen za předpokladu, že mnoho osadníků žilo poblíž hlavního sídliště, a v oáze Ajn Fešcha.

⁸ Může to být pouhá rétorická nadsázka.

⁹ THIEDE, Carsten Peter, *Svitky od Mrtvého moře a židovský původ křesťanství*. Oxford: Volvox Globator, 2000, s. 17.

¹⁰ Není tedy divu, že při konečné úpravě svého rozsáhlého spisu, nevedl, že essenské středisko je již v troskách, a místo Jericha, známého z bohatství palem, omylem jmenoval Jeruzalém (Segert, s. 152.).

¹¹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 150- 154.

¹² Datování je problematické, srov. Ez 4, 5. Ale pokud bychom brali tento údaj doslova došli bychom k roku 196 př. o. l. Vznik společenství by se tedy dalo datovat rokem 176 př. o. l., a po přičtení dalších 40 let se dostaneme Naopak s podobným datováním se příliš neztotožňuje prof. David Flusser. Srov. FLUSSER, David. *Eséjské dobrodružství*. Praha: Oikoymenh, 1999. s. 27- 30.

že jsou hříšní“ a chtěli se řídit Zákonem božím. 20 let tápali, ale „Bůh si povšiml jejich činů, že ho hledali celým srdcem a ustanovil jim Učitele Spravedlnosti...“ a ten svým výkladem Zákona dal nově vznikající skupině pevný směr a byl pak považován přímo za jejího zakladatele. Jeho učení ale naráželo na odpor jiných židovských směrů a jeho následovníci se z Judska uchýlili do země damašské. Avšak později došlo k vnitřní roztržce. Část členů společenství, vedena mužem, jež opět není přímo jmenován jen označen jako - „Muž lži“, se po 40 letech odtrhla. Je jim vytýkána nevěrnost Zákonu a porušení slibů¹³.

Nejpravděpodobněji můžeme původ essénů vidět v hnutí *chasideim* (zbožní) doby makabejců, tedy 2. st. př. o. l. K tomuto směru patřily široké zástupy od kněží po laiky horlivě toužící po náboženské obnově, národním vysvobození s prvky apokalypticko - mesiánskými. Nejprve spojovali své naděje s Makabejci a patřili k jejich přívržencům¹⁴. Mnozí z *chasideim* se přidali k makabejskému boji proti syrské perzekuci. Makabejští dosáhli náboženské i politické svobody, ale začali se zaměřovat na vedení světské politiky státu. Na eschatologické touhy chasidů, kteří od nich očekávali nastolení Božího království na zemi, nebrali přílišný zřetel. Z Makabejců vzešla vládnoucí dynastie Hasmonejců, jež si kromě titulu vládce přisvojila také velekněžský titul. Naděje Chasidů byly zklamány a zřejmě později došlo k rozštěpení hnutí na saduceje, farizeje a esseny. Farizeové a esséni se časem začali distancovat od makabejsko-hasmonejské dynastie. Důvodem nespokojenosti a opozice vůči Hasmonejcům mohlo být právě to, že se r. 153 př. o. l. stal Jonatan (160- 143 př. o. l.), bratr Judy Makabejského, veleknězem. Pro mnoho chasidů bylo nepřijatelné, aby spravoval kult svatyně člověk známý jako bezohledný politik a voják, který sice byl také knězem. Essénská část chasidského hnutí tento postup uznala za popření náboženských a národních cílů a „zradu Božích přikázání“. Rozhodli se tedy odloučit od „zrádců a bezbožníků“ a odejít do pouště¹⁵. Usadili se zřejmě v Qumránu, ale i v okolí Damašku. Základem společenství byli „synové Sadoka“¹⁶ - kněží, ale samozřejmě i lidé světší.¹⁷

Další teorie vzniku essénů uvádí doc. František Trstenský ve své knize: „Kumrán a jeho svitky“ (str. 151- 152). Uvádí , že:

-Podle teorie, kterou zastává Jerome Murphy - O'Connor, essénská skupina vznikla již v Babylónii a po skončení babylonského zajetí se esséni vrátili zpět do Judska. Nejprve sice podporovali vznik samostatného státu pod vedením Makabejských, ale později byli zklamaní tím, jak Makabejci přijímali řeckou kulturu a filozofii. Stáhli se tedy na poušť a vytvořili zde komunitu v Qumránu.

-Zastáncem další, tzv. Groningenské teorie je Florentino García - Martínez. Ten se domnívá, že původ essénů je třeba hledat v Judeji a to v apokalyptickém hnutí, které se začalo formovat koncem 3. a na začátku 2. st. př. o. l. Tato teorie klade vznik essénskému hnutí ještě před nástup Seleukovců k moci v Judeji. Podle této teorie byli

¹³ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 164.

¹⁴ „Tedy se k nim přidali chasideim; byli to udatní izraelští muži, a všichni ze srdce oddáni zákonu“ 1. Makabejská 2, 42 (Trstenský, s. 151)

¹⁵ 1QS VIII, 12- 14.

¹⁶ Bnej Cadok- 1QS V, 9

¹⁷ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe. 1963, s. 53.

obyvatelé Qumránu odštěpeneckou skupinou essénů, která se usadila na břehu Mrtvého moře.

O pozdějších etapách osídlení Qumránského sídliště jsem se již zmiňoval. Připomenu jen, že začátek osídlení Qumránského sídliště Esseny jsme datovali přibližně do poloviny 2. st.př.o.l. Potom nejspíše přišla pauza v osídlení po zemětřesení v r. 31. př. o. l. Esséni se zde nevrátili několik desetiletí, až v době vlády Heroda Archealos (4. r. př.o. l.-6. r.o.l), syna Heroda Velikého.

Je zajímavé, jaký měl vztah Herodes Veliký k Essenům.

Esséni a Herodes

Podle Flávia byl Herodes esséjcům příznivě nakloněn¹⁸. Je zajímavé, že esséni zřejmě v době vlády Heroda Velikého v Qumránu nesídlili. V Jeruzalémě se jedna z bran nazývala Eséjska. Nacházela se na jihozápadě města a toto pojmenování zřejmě dostala proto, že v jejím okolí, v ně města, se nacházela eséjska osada. Tato brána i celý pás jeruzalémských hradeb byly obnoveny za vlády Héroda. Není tedy vyloučeno, že právě v tomto období se esséni opět pevně usadili v Jeruzalémě. Dle líčení J. Flávia potkal jakýsi esejec Menachem malého¹⁹ Héroda, syna Antipatrova, a předpověděl mu, že se stane králem Židů. Kromě toho, že mu předpověděl úspěch, ale i hněv boží za to, že zapomene na zbožnost a spravedlnost. Když se Hérodes stal skutečně králem, zavolal si toho esejského věštce a otázal se jej, jak dlouho bude králem. Dostalo se mu odpovědi, že dvacet či třicet let. Hérodes prý od té doby vždy jednal s esejci s úctou. Ačkoli všichni poddaní museli Hérodovi přísahat věrnost, esejci, kteří měli zásadní odpor vůči přísahám, byli z této povinnosti vyňati²⁰. To, že Hérodes ze začátku měl k essenům důvěru, či částečné sympatie, mohlo být zapříčiněno tím, že samotní esséni měli negativní postoj vůči oficiálnímu kultu a hasmonejské dynastii. Esséni však nešli dál nad rámec svého pasivního postoje vůči Hasmonejcům a oficiálního kněžstva. Heródův postoj se mohl částečně změnit, když se ze strany Essenů nedočkal aktivní podpory²¹.

Během vlády nástupce Heróda, Archelaose (4. r. př.o.l.-6. r. o.l.), se esséni pravděpodobně vrátili do svého bývalého sídla v Qumránu²². Sídliště obnovili sice v něco menší míře, ale jejich způsob života zůstal stejný jako před zemětřesením v r. 31. př.o. l.

Židovská válka a zánik společenství

Flávius uvádí, že někteří esséni se zúčastnili bojů během První židovské války (vypukla r. 66. o. l.). Esejec zvaný Jan²³, byl pověřen velením v oblasti, jejímž střediskem bylo město Thamna. Podléhala mu severozápadní část Judska a významná města Ammaús, Joppé a Lydda.

¹⁸ Židovské starožitnosti (lat. Antiquitates Iudaicae) 15, 373- 8

¹⁹ Jako dítě ve školním věku.

²⁰ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 168.

²¹ Srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe. 1963, s. 54.

²² Flusser, (s. 30.) uvádí, že existují náznaky, jež vedou k závěru, že esséni i během hérodovského hladomoru, své sídlo obývali.

²³ Válka židovská, II, 567

Později při útoku na město Aškalón, obývané pohany, vůdcové Jan a Silás padli v boji²⁴. Josephus líčí velitele Jana, ale i další spolubojovníky jako vzory síly tělesné i duševní. Během židovské války byly nejspíš názory esejců dosti blízké zélótům. Segert uvádí (s. 171), že proto byli esséni vítěznými Římany mučeni a různě týráni. Přese všechno však nepodlehli svým nepřátelům. Nenechali se přinutit, aby hanili svého Zákonodárce, či aby snědli něco, co jim bylo zakázáno. Naopak mučení snášeli klidně a s úsměvem, „ani slzy neuronili“. Údajně své mučitele neprosili o soucit, ale se jim spíše vysmívali.²⁵

Kdy a jak byla dobytá Qumránská osada přesně nevíme, ale během archeologických vykopávek bylo nalezeno množství trojhranných železných hrotů římských šípů a také mince, které se našly dosvědčily, že k bojům zde došlo v roce 68 o. l. Poté, co se Římané osady zmocnili, se zde na nějaký čas posádka usadila, jelikož to bylo místo dosti strategicky výhodné. Odtud bylo možné střežit cestu podél pobřeží mrtvého moře k jihu, jednak stezky stoupající do hor Judské pouště. Nalezené mince v osadě z let 68- 73 o. l. naznačují délku římského pobytu. Posádka zde zůstávala do doby, kdy museli Římané střežit poslední pevnost, kde se Židé bránili. Posledním místem odporu židovských povstalců proti Římanům byla pevnost Masada. Rok 68 o.l. můžeme považovat za konec qumránské osady. Je možné, že někteří z Essenů, kteří přežili, ještě nějaký čas v okolí přebývali. Ale Druhá židovská válka (také nazývána jako Povstání Bar Kochby v letech 132-135 o. l.), jistě zmařila jakékoli naděje na znovu obnovení qumránského sídliště.

Učitel spravedlnosti a jeho odpůrci

Jak jsme si již výše uvedli, o *More hassedeq* (hebr.) toho příliš nevíme, přestože ze svitků je patrné, že je to postava velmi důležitá. Nikde není uvedeno jeho jméno a nelze ani přesně zjistit dobu jeho působení. V rukopisech je také nazýván - kněz (ha kohen²⁶), pravděpodobně z linie Sadokovy. Essény byl považován za toho, jemuž Bůh dal zvláštní dar porozumění Písma, zejména „všecka tajemství slov služebníků svých proroků“ (1QpHab 7,5)²⁷. Někdy je nazýván Moreh hayachad - Učitel Jednoty (CD 20, 1) anebo jednoduše Učitel (CD 20, 28; 20, 32 atd.). Často je také považován za autora Hymnů nalezených v první jeskyni, jež jsou napsány v 1. osobě singuláru a obrazně vypravují o vlastních zkouškách a utrpeních²⁸.

Někteří si myslí, že to mohl být kněz či dokonce velekněz, který byl sesazen poté, co si tento úřad přivlastnil Jonatán Makabejský. Jiní se domnívají, že to mohl být velekněz Oniáš III.t či velekněz z období mezi léty 159- 152 př. o. l., jehož jméno není známo²⁹.

²⁴ Válka židovská, III, 11 a 19: „ 11. Nájezd vedli tři mužové vynikající silou i rozumem, Niger Perajský, Babylónan Silás a s nimi Jan Essejský.“; „19. ...Bitva se protáhla až do pozdního odpoledne, dokud nepadlo na deset tisíc mužů a dva z vůdců, Jan a Silás.“

²⁵ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 171.

²⁶ 4QpPsa (4Q171) 1,3-4 iii 15; 1QpHab 2,8)

²⁷ 1QpHab 7, 4-5 „Výklad toho se týká Učitele spravedlnosti, jemuž oznámil Bůh všecka tajemství slov služebníků, svých proroků“

²⁸ Srov. FITZMYER SJ, Joseph A. *101 pytaň o Qumran*. Kraków : The Enigma Press, 1997, s. 65.

²⁹ Srov. TRSTENSKÝ, František. *Kumrán a jeho zvitky*. Katolické biblické díelo, Svit 2009, s. 159.

Prof. David Flusser se domnívá (stejně jako další badatelé), že Učitelem spravedlnosti, a tedy zakladatelem esejské sekty, mohl být Juda Esejský. Je to první esejec, jehož takto výslovně Flavius označuje³⁰. Kolem roku 100 př. o. l. Aristobulos I., naléhal na svého bratra Antigona, aby jej navštívil. Antigonos měl na radu svých lstivých nepřátel při sobě v šatech ukrytou zbraň. Avšak na cestě ke svému nemocnému bratrovi byl Antigonos zavražděn, i když ne přímo na Aristobulův pokyn. V Jeruzalémě žil v té době esejec Juda, který byl obdařen prorockými schopnostmi³¹. Juda předpověděl, že Antigonos bude zabit ve Stratónově věži. Ale v den, kdy se to mělo stát, viděl Antigóna v chrámu, proto si myslel, že se zmýlil. Totiž Stratónová věž (či Strat. tvrz), pozdější Cesarea, byla od Jeruzaléma vzdálena asi 120 kilometrů a jestliže Antiginos měl navštívit svého bratra, navštívil by jej v Jeruzalémě, kde král Aristobulos vládl (sídli). Ale po Antigonově tragické smrti se ukázalo, že byl zavražděn nedaleko malé věžičky, které se tehdy v Jeruzalémě říkalo Stratónová věž. Juda byl první esejec, o kterém Josephus uvádí něco bližšího. Žil v Jeruzalémě a učil své žáky předpovídat budoucnost.³² Objevily se méně reálné teorie ztotožňující Učitele spravedlnosti s Janem Křtitelem či dokonce s Ježíšem Kristem, Jakubem bratrem Ježíše (viz. Skutky 15). Část odborníků má za to, že Učitel spravedlnosti je ideální, ale zároveň pouze literární postava³³.

Ve svitcích jsou také zmiňováni odpůrci či nepřátelé Učitele spravedlnosti. Ale stejně jako o Učiteli jsou naše znalosti o nich omezené. Nejvýrazněji je líčen Zločinný kněz (ha-kóhen há-ráša). Je pravděpodobné, že to mohl být velekněz, který ze začátku svůj úřad vykonával poctivě, „*ale jakmile začal panovat nad Izraelem, povýšilo se jeho srdce a opustil Boha a zpronevěřil se předpisům pro majetek a loupil a shromažďoval majetek násilníků, kteří se vzepřeli proti Bohu, a majetek národů si vzal, a tím na sebe uvalil hříšnou vinu, ...*“³⁴. Svým jednáním poskvrnil jeruzalémský chrám. „Nakonec byl vydán do rukou nepřátel, kteří přivodili jeho zkázu“³⁵. Tento popis by se mohl hodit na velekněze Jónatana. Ten začal svůj úřad jako pravý (legitimní) kněz, ale postupně se stával stále více vládcem světským, jehož politika, vnitřní i vnější, se setkávala se stále větším odporem. Jónatan se stal obětí zrádného jednání syrského vojevůdce Tryfóna, který se jej lstivě zmocnil a nakonec jej nechal usmrtit.

Popis by také odpovídal veleknězi Alkimovi z rodu Áronova, stoupenci helenizace, který byl r. 163 dosazen do své funkce seleukovci, kteří byli právě u moci. Uznali ho také chasidé, ale Alkimos je považoval za původce vzpoury a dal jich šedesát popravít. Za Zločinného kněze lze považovat i jiného z vládnoucích velekněží z hasmonejského rodu: Simóna, Jana Hyrkána, Alexandra Jannaje i Aristobula II.

Zločinný kněz nejenže pronásleduje Učitele spravedlnosti, ale chce jej i zabít. V den Jom Kipur Učitele pronásledoval až do místa vyhnanství, čímž je zřejmě míněna qumránská oblast, kde jej chtěl připravit o život. Bylo to asi v jiný den Jom kipur, než byl oficiální, poněvadž

³⁰ Válka židovská, I, 70- 80; Starožitnosti XIII, 311- 313.

³¹ J. Flavius tvrdí, že esejci byli všeobecně obdařeni schopností předvídat budoucnost.

³² Srov. FLUSSER, David. *Esejské dobrodružství*. Praha: Oikoymenth. 1999, s. 28.

³³ Srov. TRSTENSKÝ, František. *Kumrán a jeho zvitky*. Poprad: Katolické biblické dielo., Svit. 2009, s. 159.

³⁴ 1QpHab 1Q VIII, 9- 12 (Výklad Abakuka)

³⁵ SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Orbis Praha, 1970, s. 165.

esejci se řídili podle vlastního kalendáře. Z textu qumránských svitků není zcela zřejmé, zda Zločinný kněz Učitele při této příležitosti opravdu zabil a nevíme ani, zda Učitel vůbec zemřel násilnou či přirozenou smrtí. Konflikt mezi Učitelem a Zločinným, či špatným knězem, není v pojetí sekty jen střet dvou jedinců, ale stojí za nimi jejich následovníci. A je to také konflikt kosmický, jelikož jde o věčný boj mezi dobrem a zlem, jež je v tom případě ztělesněn.

O dalším protivníku Učitele se zmiňuje například Damašský spis (CD- A I, 14- 15)- „Čas, kdy se postavil **muž pohrdavý**³⁶, který skropil Izraele vodou lži a zavedl je do pouště bezcestné... “. Podle této jediné věty ale nelze určit, o koho se jedná.

Více je uvedeno o Muži lži. Damašského spis informuje, že se pod jeho vedením odtrhli někteří členové společenství. Výklad Abakuka říká, že tento muž svedl mnohé, aby budovali krvavé město a živou obec. Působení Muže lži mělo zřejmě úspěch. Esejské společenství bylo jeho činností podstatně oslabeno. Nicméně další informace o tom, jak se směr jím určený dále vyvíjel, nemáme.

V Damašském spisu se vyskytuje několik pojmenování skupin, jejichž příslušníci jsou kritizováni jako např.:

„Hledači hladkosti“ - Segert uvádí možná vysvětlení - zřejmě jde o ty, kteří vykládají zákon pohodlně (může to být narážka na farizeje);

„Stavitele zdí a omítající vápnem“³⁷. Ti, kteří ji také klamně omítají - pravděpodobně lidé, kteří něco předstírají.

„Přemist'ovatelé hranice“³⁸ - ti, jež porušují odedávna platný Zákon. Výtky vůči těm, kteří připouštěli, aby si muž vzal druhou ženu za života první a také dovozovali sňatek muže s jeho neteří. Výtky mohly být namířeny znovu proti farizeům, jelikož ti skutečně tyhle věci dovozovali. Je sice pravdou, že zřejmě i jiné skupiny se v tomto bodě s farizeji shodovali, a tedy nelze si být výše uvedeným zcela jist. Ve výkladu proroctví Náhuma můžeme s větší pravděpodobností tvrdit, že „hledači hladkosti“ jsou nejspíše farizeové. „Zlostný lev“ může být král Alexandr Jannaj. Dával všem lidem za živa na dřevě. Takto byli usmrceni i někteří „hledači hladkého“. Joseph Flávius uvádí, že Alexandr Jannaj vedl občanskou válku s farizeji. Poté, co zvítězil, dal stovky svých odpůrců ukřižovat³⁹.

Po smrti „Učitele spravedlnosti“⁴⁰ přichází období vlády Belijaalovy, doba bezbožnosti. Některé pasáže qumránských rukopisů nabádají členy esejského společenství, aby se „vymanili z vlivu zla, semknuti do pevného společenství přežili tuto poslední dobu a dočkali se příchodu Mesiášů z Árona a z Izraele“⁴¹. Belijál je negativní postavou smrti a podsvětím proti němuž a jeho andělům bojuje Qumránské společenství. Někdy také jsou tímto termínem nazýváni ti, kteří odvádějí lidi od správného kultu. Belijál je rovněž některými odborníky ztotožňován

³⁶ Muž výsměchu (Segert).

³⁷ CD- A Damašská spis VIII, 12

³⁸ CD- A Damašská spis V, 20

³⁹ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Orbis Praha, 1970, s. 166.- 168.

⁴⁰ Používá se zde biblický obrat „byl sebrán“, „odebrán“.

⁴¹ SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 164.

s Andělem temnoty. Návrat k zachování Božích příkazů je jedním ze způsobů, jak se člověk může uchránit od působení zlých andělů.⁴²

Více o Essénech

Podle starověkých pramenů informujících o různých uskupeních v době vlády Hérodovy, bylo esejců na 4 000. Jistě nežili všichni v Qumránu. Na základě svědectví Plinia lze usuzovat, že hlavním centrem essénů byl Qumrán a v ostatních částech Izraele byly menší komunity. Mezi těmi, kdo žili v Qumránu a těmi, kteří bydleli ve městech a vesnicích, existují patrné rozdíly.

Qumránské společenství a „jiný řád essénský“

Essenské společenství považoval starověk za zázrak. Ztělesňovalo totiž ideály židovské, ale také ideály celému antickému světu společné. Plinius je líčí jako ty, kteří se osvobodili od samolibosti tohoto světa a povznesli se nad záležitosti materialistického světa. Zřekli se pohodlí, nadbytku a bohatství. Flávius také informuje, že bohatstvím pohrdají a dále píše „rozkoše mají v ošklivosti jakožto hříchy, za ctnost pokládají sebeovládání a nepoddávání se vášním“⁴³.

Komunita měla společný majetek, což také můžeme vidět jako dosti specifický rys tohoto společenství. Nad společným majetkem ustanovovali muže, nazývaného ve svitcích *správce* či *dozorce*, který měl také za úkol rozdávat dary chudým, ale také přijímat hosty. Jak velký byl společný majetek esejců nevíme, ale podle Filóna Alexandrijského nebyli ani bohatí ani chudí.⁴⁴

Údajně žili bez žen⁴⁵. Flávius uvádí, že manželstvím pohrdají, i když jej zcela nezavrhují, ale varují se „ženské bujnosti a jsou přesvědčeni, že žádná žena nezachovává věrnost jedinému muži“⁴⁶. Filón Alexandrijský (viz. Segert s. 173.) uvádí dalších několik důvodů, kvůli kterým esejci údajně nechtěli žít v manželství: „ženy by rozrušovaly společenství, sváděly od zdrženlivosti. Byly považovány za samolibé a žárlivé bytosti, jež úlisnými slovy i hranými činy

⁴² Srov. TRSTENSKÝ, František. *Kumrán a jeho svitky*. Katolické biblické díelo, Svit 2009, s. 159.

⁴³ Válka židovská, II, 120 a 122.

⁴⁴ Srov. FLUSSER, David. *Esejské dobrodružství*. Oikoymenth, Praha, 1999, s. 34.

⁴⁵ Co se týče otázky přítomnosti žen např.: v Qumránu. Existuje také názor, podle kterého ženy byly každopádně součástí života komunity, která stojí za vznikem svitků. Důvodem toho, že se některé ze svitků, např.: Řád Jednoty o ženách vůbec nezmiňuje, může být také to, že:

-Řád Jednoty mohl být napsán pro specifickou komunitu či skupinu mužů, kteří ženy nepřijímaly (což je pravděpodobné pro společenství žijící v Qumránu).

-jiní učenci se domnívají, že je třeba Řád jednoty vidět jako doplňkový dokument a nahlížet na něj v kontextu dalších řádů. Tak jako se Řád Jednoty explicitně nezmiňuje o šabatě, ale jeho dodržování považuje za samozřejmost, tak nepovažuje za nezbytné se zmiňovat o ženách, i když jsou součástí komunit přijímajících ženy.

-přesto, že dokumenty náleží komunitě, která se skládala z mužů i z žen, jsou psány z čistě androcentrické perspektivy. Stejně, jako biblické zákony, jsou formulovány v maskulinu. (srov. SCHIFFMAN, L., VANDERKAM, J. *Encyclopedia of the Dead Sea Scroll*. Vol. 2. Oxford: University Press, 2000, s. 981.).

⁴⁶ Válka židovská, II, 121.

klamou muže. Když pak se narodí děti, ženy zpyšní a nutí jednat muže proti zájmům společenství. A tak kouzlo ženy a starost o děti proměňuje svobodného muže v otroka.“

Plinius se divil, že ačkoli se v tomto společenství nikdo nežení a tedy ani nerodí, přesto tento „lid“ stále trvá. Jejich život údajně přitahoval lidi unavené životem. Ale Josephus Flávius píše, že esséni adoptovali děti v raném věku a vychovávali je dle svých zásad⁴⁷. V qumránských rukopisech, ale žádný doklad tohoto tvrzení nenalzáme. Rukopisy spíše potvrzují to, co tvrdí také Filón, že v Qumránu mezi esejci nebylo žádné nemluvně, chlapec či dívka, nýbrž dospělí a stárnoucí lidé⁴⁸.

V Qumránu se během archeologického průzkumu našly kosterní pozůstatky žen. Někteří přichází s hypotézou, že nejspíše do Qumránu odcházely také neprovdané esejské ženy, aby tam žily v dokonalé čistotě⁴⁹. Je také možné, že ženy, které zde byly pohřbeny, zemřely jinde. Můžeme se také domnívat, že esejské rodiny žily v jeskyních, chatrčích či stanech ve vzdálenějším okolí od esejské ústřední budovy⁵⁰.

„Jiný řád essénský“

Josephus Flávius ke konci zprávy o essénech píše, že existuje ještě „jiný řád essénský“, který má totožné zvyky a předpisy, ale liší se v otázce manželství. Totiž členové tohoto řádu se domnívají, že „*ti, kdo se neoženili, odvrhují od sebe nejdůležitější úkol životní, potomstvo. Nadto pak, že by velmi brzy zanikl veškerý lidský rod, kdyby tak smýšleli všichni.*“⁵¹ A dále pokračuje. „*Po tři roky své manželky zkoumají*⁵², a když byly třikrát očištěny na důkaz toho, že mohou rodit, teprve si je berou. S těhotnými neobcují na důkaz toho, že se žení nikoli pro rozkoš, nýbrž kvůli dětem. Ženy se koupají zahaleny v šat, právě tak jako muži v zástěrách“⁵³.

Esséni považovali za přípustný pouze monogamní svazek, což v té době v Izraelské společnosti nebylo nic neobvyklého, monogamně žila většina Židů. Jejich argumentem byla zásada stvoření „Muže a ženu stvořil je“⁵⁴, ale také například vcházející do archy byli dva. Dále také instrukce pro krále zní: „*At si nebere mnoho žen*“⁵⁵. Tyto argumenty se objevují v Damašském spisu⁵⁶ a to v souvislosti s kritikou „stavitelů zdi“, čímž byli myšleni nejspíše farizeové za to, že si za svého života berou dvě ženy. Farizeové totiž připouštěli za určitých okolností rozvod, který byl pro Essény nepřípustný. Dále jim také vytýkali to, že si berou za

⁴⁷ Válka židovská, II, 120.

⁴⁸ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970. s. 185.

⁴⁹ S tím nesouhlasí prof. Flusser, s. 36.

⁵⁰ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970. s. 173.

⁵¹ Válka židovská, II, 160.

⁵² Pokud je myšlena, u židovských žen obvyklá, rituální očista po menstruaci, měl by tam zřejmě být údaj 3 měsíce- Segert s. 174. (více NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer 1992. s. 127. Heslo NIDA).

⁵³ Válka židovská, II, 161.

⁵⁴ Gn 1, 27

⁵⁵ Dt 17, 17

⁵⁶ CD-A Damašský spis, IV, 20- V, 2

manželky dcery svých bratří a sester. Fluser píše⁵⁷, že Esséni dodržovali také čas zasnub a zdá se, že se ženili teprve tehdy až manželka otěhotněla. Brali se tedy takové ženy, které mohly rodit děti. Tento zvyk asi neměl jinde obdoby. Muž se směl oženit, až dosáhl 20 let, když již ví, co činí⁵⁸.

Příslušníci toho společenství mimo Qumrán žili sice odděleně, ale přicházeli se svým okolím do styku například, když jako námezdní dělníci pracovali pro jiné. Tito esejci neměli společný majetek a někteří dokonce vlastnili otroky.

Je tedy pravděpodobné, že Damašský spis a vněm obsažené směrnice, instrukce a předpisy, byly určeny Essenům, kteří žili v rodinách po celém Izraeli; ti měli svůj majetek, byli zaměstnání, někteří vlastnili i otroky. V těchto místních skupinách nazývaných „obec“, měl rozhodovací právo a řídicí funkci tzv. dohlížitel. On dával souhlas k uvedení nových členů do obce. Měl také za úkol nejen dohlížet na činy a znalosti lidí ve skupině, ale i vyučovat je a pečovat o ně, jako otec a pastýř. Členové přispívali do essénského společenství ze svého výdělku každý měsíc dvoudenní mzdu. Dle tradičního rozdělení Izraelců putujících pouští z Egypta se i essenské společenství dělilo na skupiny po tisících, stech, padesáti a deseti. Podobně jako je dodnes v judaismu potřeba minimálně deseti dospělých mužů proto, aby mohla být konána veřejná pobožnost⁵⁹ a stejně tak byl u Essenů minimální počet členů ve skupině, deset. Nad všemi „tábory“ stál kněz, ale také dohlížitel, jehož věk byl stanoven na 30 - 60 let, a který musel znát všechny skupiny mužů a také jazyk všech rodin.⁶⁰ Esejci velmi přísně dodržovali klid sobotní. V Damašském spise jsou instrukce „*O sobotě, aby byla zachována podle práva*“. Uvedu některé: samozřejmě zákaz práce, nikdo nemá mluvit „*slovo bláznivé a prázdné*“, neměli nic půjčovat svému druhovi, nepřemýšlet o majetku a zisku, nehovořit o věcech práce a díla, které se má udělat druhý den ráno, nebrat si na sebe špinavý šat⁶¹, v sobotu úmyslně nehladovět, neotvírat zavřenou nádobu v sobotu, netrávit sobotu na místě blízkém pohanům. A také: „*A žádného živého člověka, který spadne na místo vody a na místo jiné*⁶², *nechť nikdo nezvedá žebříkem či lanem nástrojem*“⁶³. Tento překlad by však byl v rozporu s pravidlem v judaismu o přednostním zachování života, známým také jako *Pikuach Nefesh*. Jiná varianta překladu - „*ať nikdo nevyleze po žebříku, po laně nebo pomocí nástroje*“⁶⁴, z čehož by vyplývalo, že bylo dovoleno vytáhnout dotyčného „holýma“ rukama.

Hippolytos dodává, že někteří esejci zůstávali celý den sobotní na lóži, ale Filón uvádí, že se v sedmý den účastnili společného shromáždění⁶⁵.

⁵⁷ Srov. FLUSSER, David. *Esejské dobrodružství*. Praha: Oikoymenh, 1999. s. 36.

⁵⁸ 1QSa 1,9- 11- „až rozezná dobré a zlé“ (Gn 3, 5).

⁵⁹ Viz. NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Sefer Praha 1992. s. 117. Heslo MINJAN.

⁶⁰ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970. s. 176- 177.

⁶¹ „Ať si nebere nikdo na sebe šaty špinavé nebo uložené ve skladišti, leč když je vyperou ve vodě nebo se vykouří kadidlem“. CD-A Damašský spis, XI, 3- 4

⁶² Var. místo, ze kterého nevystoupí

⁶³ CD- A Damašský spis, XI, 16- 17.

⁶⁴ SEGERT, Stanislav- ŘEHÁK, Robert- BAŽANTOVÁ, Šárka. *Rukopisy od Mrtvého moře*. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 351.

⁶⁵ Srov. SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 182.

V ten den neměli připravovat jídlo, a proto mohli jíst to, co si připravili v předchozích dnech. Flávius ještě uvádí, že se v sobotu neodvážil přemístit žádné nářadí ani jít na stranu. Jinak ve všedních dnech si údajně vykopou motykou dolík hluboký jednu stopu, „zakryjí jej kolem dokola pláštěm, aby neuráželi jasný pohled boží, a dřepnou si do něho. Potom shrnou vykopanou hlínu do dolíku. Toto konají na opuštěnějších místech. Ačkoli je vylučování tělesných nečistot věcí přirozenou, mají ve zvyku se po něm omývat, jako by byli poskvrnění“⁶⁶. Dále se vyhybali plivání před sebe a na pravou stranu.

Způsob života

O tom, jak žili esséni, máme znovu mnoho informací od Josepha Flávia. Ráno před východem slunce nepromluví o věcech všedních, ale pronášejí směrem ke slunci starodávné modlitby, „jako by je prosili, aby vyšlo“, píše Flávius. Tyto ranní modlitby, jimiž děkovali Bohu i za východ slunce, zřejmě nejsou stopy kultu Slunce, jak někteří badatelé rozuměli, Josephovu popisu⁶⁷. Následně se rozešli každý k přidělené práci, u které setrvali až do páté hodiny denní. Před polednem se sešli, opásali lněným rouchem a tělo si omývali studenou vodou. Poté vstupovali do budovy, kde byl zakázán vstup těm, kdo nebyli členy společenství. Dlouhá místnost na jihu qumránské osady byla nejspíše jídelnou. Před jídelnou byla obdélníková cisterna, jež mohla sloužit k zmiňovaným očištným koupelím. Poté, co se příchozí mlčky posadili (podle zasedacího pořádku), obdrželi od pekaře chléb a od kuchaře jednu misku pokrmu⁶⁸. Před jídlem se kněz pomodlil (nikomu nebylo dovoleno jíst před modlitbou) a po jídle se každý jednotlivec pomodlil sám, čímž „uctívají Boha jako dárce potravy“. Jídlo měli velmi skromné⁶⁹. Maso jedli qumránští esejci jen při obřadních hostinách. V některých spisech je zmiňován mošt, což mohlo být také kvašené víno. Poté, co odloží posvátny šat, vraceli se zpět k pracovním povinnostem a setrvali u nich až do večera. Večeře probíhala stejně jako jídlo předchozí, ale pokud byli přítomní hosté, zasedali také oni ke společnému stolu. Co se týče očištných koupelí či jídelních předpisů, ty vycházely z ustanovení Tóry a byly běžné v tehdejší i dnešním judaismu. Avšak některé odlišnosti je možné vyzorovat. Esejci si nenatírali své tělo olejem. Ten (podle Flávia⁷⁰) považovali za něco, co poskvrňuje. Když se někdo olejem potřásl, omyl si tělo. Podle instrukcí Damašského spisu⁷¹ se ryby smějí jíst pouze bez krve a kobyly je třeba zaživa pražit na ohni, anebo vhodit do vroucí vody.

Esejci nosili stejný, bílý šat. Oděv a obuv užívali, dokud nebyl časem úplně opotřebovaný a roztrhaný. Mezi sebou neobchodovali, ale co kdo potřeboval, dostal, či co chtěl, to si vzal⁷².

⁶⁶ Válka židovská, II, 148- 149.

⁶⁷ Tamtéž, s. 180.

⁶⁸ Fláviovo líčení dosvědčuje nalezena pekařská pec, a 200 stejných misek.

⁶⁹ Filón Alexandrijský sice nepíše o jídle Essénů, ale egyptských terapeutů, jejichž jídelniček mohl být essenskému dosti podobný. Pro terapeuty, hlavním nápojem byla pramenitá voda, a jedli laciný kvašený chléb se solí. Rostlinu yzop, která sloužila za koření, považovali téměř za přepych (Segert s. 179.).

⁷⁰ Válka židovská, II, 123.

⁷¹ CD-A Damašský spis, XIII, 13- 15.

⁷² Válka židovská, II, 127.

Podle staroslověnského překladu Války židovské, esséni málo spali. V noci vstávali, aby Boha chválili, přinášeli Mu prosby a zpívali. Tento údaj také nalezneme ve svitcích, kde je noční bdění předepsáno k výše uvedeným účelům.

Esséni byli údajně výbornými pracovníky, kteří se nenechali odradit od práce ani horkem ani zimou ani jinou nepřízní počasí. V essénských rukopisech se přímo o práci mnoho nepíše, je tedy možné, že to byla zcela samozřejmá povinnost členů⁷³.

Kalendář

Essénský kalendář byl solární oproti kalendáři lunárnímu, podle něhož se tehdejší židovstvo řídilo⁷⁴. Dle tohoto kalendáře bylo 8 (třiceti denních) a 4 (třiceti jedna denních) měsíců. Tudíž 364 dnů a 52 týdnů. Oproti slunečnímu roku, který má 365 a čtvrt dne, se esejský kalendář lišil pouze o jeden a čtvrt dne. Charakteristickým pro tento kalendář je, že určité datum připadalo každý rok na stejný den v týdnu a tím tedy i náboženské svátky⁷⁵, také připadaly vždy na určitý den týdne. Kalendář začínal středou, a to z toho důvodu, že ve čtvrtý den týdne byla stvořena nebeská tělesa (dle Genesis), Slunce a Měsíc, „na znamení časů, dnů a let“. Je zajímavé, že pokud bychom počítali podle essenského kalendáře, žádná událost, popisovaná v Tanachu (vyjma knihu Ester), se neudála v Sobotu (kromě svátků trvajících týden)⁷⁶. Dalším specifikem oproti kalendáři lunárního je to, že je založen na výpočtech, nikoli na pozorování. Esséni ale neignorovali úplně kalendář lunární, což potvrzují některé qumránské texty, jež je synchronizují⁷⁷.

V co věřili?

Qumránské učení bylo pevně zakotveno (dá-li se to tak říci) v „teologii“ judaismu. Uctívali Boha Abraháma, Izáka, Jáкова, jejich literatura je plná biblických citátů, řídili se ustanoveními Tóry. Je tedy zcela patrné a jisté, že to bylo společenství židovské. V Essénské nauce můžeme vidět mnohé prvky dualismus, determinismus, predestinace, exkluzivismus atd.

Esséni, kromě znalosti Tóry, disponovali zvláštním zjevením daným synům Sádokovým a to jim odhalovalo pravý smysl biblických výroků. Na rozdíl od farizeů, jejich výklad písma byl mnohem přísnější či tvrdší⁷⁸. Vykладаčem zákona, jehož výklad byl pro eseje závazný, byl Učitel spravedlnosti.

⁷³ SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 178.

⁷⁴ Dnes v judaismu se používá kalendář lunisolární, tzn. měsíce se počítají podle měsíčního cyklu, kdežto roky podle slunečního (více NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Sefer Praha 1992, s. 80. Heslo KALENDÁŘ).

⁷⁵ Essénské svátky vycházely z Tóry, tedy většina byla totožná s tehdejším judaismem, avšak esséni neuznávali některé pozdní svátky, jako například púrim. Ale naopak k jejich svátkům patřil svátek oleje 22. dne šestého měsíce (Segert s. 183.)

⁷⁶ Segert píše, že žádná cesta izraelských praotců nepřipadla na sobotu, dle tohoto kalendáře.

⁷⁷ Srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydawnictwo naukowe UAM, Poznań 2005, s. 38- 39.

SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 184.

⁷⁸ Farizeje kritizovali za to, že hledají pohodlnější a hladší výklad zákona.

Esejci při výkladu prorockých knih proctví aktualizovali do tehdejší doby, tzn., viděli v něm předpovědi také pro období, v němž žili. A v tom se projevují apokalyptické rysy jejich učení. Protože byli vlastníky „speciálního zjevení“, mohli rozpoznat, že žijí v době „posledních dnů“ a blízcího se soudu. Esejci očekávali příchod dvou mesiášů, jež je měli vést v tomto posledním čase. Očekávali Mesiáše z Árona, kněze, jež má mít na starosti záležitosti kultu, a Mesiáše Izraele (David), politického vůdce, který má řídit mimo jiné administrativní a vojenské záležitosti.⁷⁹ Věřili, že v poslední bitvě, budou síly zla zcela přemoženy. Essénská nauka se také vyznačovala výrazným determinismem. Vše záleželo na Bohu. Osud usměrňuje všechny věci. Bůh již vše předem určil.

Dalším výrazným rysem essénské učení je **dualismus**. Dualismus dobra a zla - Bůh stvořil ducha světla i ducha tmy. Oba duchové vedou o člověka „etickou“ válku. Duch pravdy je v rukou Knížete světla, který vládne nad syny spravedlnosti a vodí je po cestách světla, kdežto duch nepravosti je ovládán Andělem tmy (Kníže tmy, Belial) a ten odvádí člověka od spravedlnosti a podrobuje jej vládě zla. Člověk od narození patří buď k dílu světla anebo k dílu tmy. Mimo to, ale každý má v sobě prvky (částice) světla a zároveň tmy. Částice tmy, v Synech Světla zapříčiňují jejich chybování, a to způsobují také andělé tmy.⁸⁰ Učení o protikladu dobra a zla, světla a tmy, pravdy a nepravosti můžeme odvodit z mnoha pasáží Tanachu, avšak není tam dualismus přímo jako systém. A proto je pravděpodobné, že se v qumránských rukopisech objevuje vliv perských dualistických představ. Dva duchové, kteří vystupují ve starých perských náboženských spisech, se mohli stát základem i pro esejské pojetí světa a člověka, avšak rozdíl jsou patrné.⁸¹ Esejský dualismus se odlišuje ve svém biblickém základu, kde Bůh je svrchovaným pánem nad dobrem i nad zlem a je i Tím, který všechny duchy stvořil.

V qumránských rukopisech, ale také ve zprávách o Essenech, je patrný důsledný **determinismus**. Život lidí je již předem celý určen. Ještě než nastane jejich pozemská existence, je vyměřen jejich čas i to, co v tomto čase budou činit. S touto koncepcí je také spojena schopnost esejců předpovídat budoucnost. Flávius píše, že se málokdy ve svých předpovědích mýlí⁸².

Exluzivistické rysy jsou patrné v přesvědčení essénů, že oni byli „vyvolení“ Bohem a s nimi uzavřel „novou smlouvu“. Zbytek Izraele byl zavržen stejně jako pohané. Ale na konci dnů jej bude zbytek Izraele následovat.

V qumránských spisech je taktéž rozvedena angelologie a demonologie. Jména andělů byla v přísném utajení.

⁷⁹ Srov. MUCHOWSKI, Piotr . *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 48.

⁸⁰ Srov. MUCHOWSKI, Piotr. *Komantarze do rekopisow znad Morza Martwego*. Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2005, s. 59.

⁸¹ SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 192.

⁸² „Jsou mezi nimi i takoví, kteří ujišťují, že znají věci budoucí, protože se od mládí vzdělávají posvátnými knihami, rozličným očišťováním i výroky proroků.“ *Válka židovská*, II, 159.

-Doklad o úspěšnosti esejské věštby přináší Flávius, když popisuje situaci, kdy vládce Archelaos měl sen, a essenský vykladač Simón, mu jej vyložil. Předpověděl mu, že se jeho vláda, po deseti letech, chýlí ke konci. Archelaos byl za několik dní povolán do Říma, aby se Augustovi zodpovídal za stížnosti svých poddaných. Zanedlouho byl poslán do vyhnanství, do města Vienna v Galii (Segert, s. 169).

O posmrtném životě či nesmrtelnosti duše se ze svitků příliš nedozvídáme. A znovu více informací nalézáme u Josephuse Flávia, který píše:

„Toto mínění je totiž u nich pevně zakořeněno, že těla jsou sice pomíjející a svou podstatou nikoli trvanlivá, duše však že jsou navždy nesmrtelné a že sestupují z nejjasnějšího nebe a vcházejí do těl jako do vězení, jsouce stahovány dolů jakýmsi přírodním kouzlem. Jakmile se však uvolní z tělesných pout, že se radují a vznášejí se k výšinám nebeským, jako by byly zbaveny dlouhého otroctví.“

Nyní následuje patrně jakási představa posmrtného bytí či ráje:

„A souhlasně se syny Hellénů si vyprávějí, že dobré duše mají své sídlo za oceánem na místě, které není obtěžováno ani deští, ani vánicemi, ani vedry, ale které stále osvěžuje jemný větřík vanoucí od oceánu. Pro duše ničemné pak určují temnou a bouřlivou propast naplněnou neustálými tresty“⁸³.

⁸³ Válka židovská, II, 154- 155.

Řád jednoty - סרך היחד (Serech ha-jachad)

Jedním z nejdůležitějších rukopisů, nalezených v první qumránské jeskyni, je Serech ha-jachad- Řád Jednoty.

Zprvu nakladatelé nazvali tento dokument „Manual of Discipline“, tedy jakási „Příručka (průvodce, návod) kázně (disciplíny)“. Během dalších bádání a průzkumů se zjistilo, že to není příliš vhodný název, poněvadž Serech ha-jahad neobsahuje jen informace o disciplíně sekty, nýbrž v něm nalezneme také mnoho jiného, týkajícího se záležitostí obřadních, doktrinálních atd. V textu se objevuje často slovo *serech*, či spojení *serech ha-jachad*⁸⁴. Proto za vhodnější byl uznán název- „Řád Jednoty“. Řád, jako analogie k dílům, jež obsahuje stanovy, a které jsou základem činností různých mnišských řádů. K označení tohoto rukopisu byla určena⁸⁵ zkratka 1QS. Jedním z nejpozoruhodnějších a nedůležitějších je hned z několika důvodů. Je z něj možné vyčíst relativně mnoho informací o qumránském společenství- o jejím vnitřním životě, názorech, ceremoniích a obřadech.

Rukopis je dlouhý asi 183 cm a vysoký 23 cm. Text je zaznamenán v 11 sloupcích na svitku, jež tvoří pět listů kůže. Text je zachován ve velmi dobrém stavu až na několik míst, kde chybí pár slov.

Určení doby vzniku tohoto dokumentu není vůbec jednoduché. Text neobsahuje žádné informace o historických událostech, či osobách. Nápomocné zde byly archeologie a paleografie, ale také lingvistika (...dále analýzy ortografického charakteru textu atd.). Je pochopitelné, že dokument vznikl nejspíše ještě před rokem 68. o. l., a mnohé indicie nasvědčují, že jeho vznik můžeme datovat do doby daleko dřívější- do 2. st. př. o. l.

Řád Jednoty patřil k základním dokumentům esejského společenství. O jeho důležitosti a populárnosti svědčí to, že kromě nálezu v 1. jeskyni, bylo objeveno ještě 11 exemplářů tohoto rukopisu.

Řád jednoty je považován za nábožensko-právní dokument, jakési kompéndium předpisů a doktrinálních zásad, určených qumránskému společenství. Samotný text dokumentu je velmi ucelený, i když autor možná čerpal z více zdrojů. Je patrná určitá stavba textu a **jakýsi** záměr či systematičnost autora. Osnova 1QS (velmi obecně):

- 1) Preambule (úvod, cíle obce)
- 2) Ceremonie (slavnost, obřad)přijímání nových členů
- 3) Doktrína společenství
- 4) Předpisy pro přijímání nových členů, organizace, hierarchie, tresty za přestoupení
- 5) Hymnický Žalm

⁸⁴ סרך - serech- zde je možné překládat jako *uspořádání, řád*, (přeneseně *předpis*); יחד- jahad- sdružení, obec...Jednota (je to jeden z názvů sekty).

⁸⁵ srov. TYLOCH, Witold. *Rekopisy z Qumran nad Morzem Martwym*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe. 1963, s. 66.

Myslím si, že bude velmi užitečné, když si představíme blíže Řád Jednoty, jeho podrobnější strukturu, obsah atd.

Ad 1) Preambule (úvod, cíle obce)

Hned na začátku Řádu Jednoty je určen jasný směr:

„Hledat Boha celým srdcem a celou duší, činit, co je dobré a správné před tváří jeho, jak přikázal skrze Mojžíše⁸⁶ a skrze všechny své služebníky proroky, a milovat všechny, které vyvolí a nenávidět všechny, které zavrhl, vzdálit se všeho zlého a přidržet se všech činů dobrých, a činit pravdu, spravedlnost a právo na zemi, a nechodit dále v zatvrzelosti srdce hříšného a oči smilných, k činění všeho zlého; a přivádět všechny ochotné činit předpisy Boží smlouvy milosti, k sjednocení v radě Bož⁸⁷í a k chození před tváří jeho dokonale podle všeho, co bylo zjeveno.....a milovat všechny syny světla, a každého podle losu⁸⁸ jeho v radě Boží a nenávidět všechny syny tmy, každého podle viny jeho při odplatě Boží“⁸⁹.

Ad 2) Přijímání nových členů

Dále je v rukopisu popisován ceremonie přijímání nových členů:

„A když budou vstupovat do smlouvy⁹⁰, budou kněží a lévijci žehnat Boha spásy a všechny činy pravdy jeho. A všichni vstupující do smlouvy budou říkat po nich: Amen, amen. A kněží budou vyprávět o spravedlnosti Boží v jejich činech moci a budou hlásat všechna dobrodiní laskavosti vůči Izraeli, a lévijci budou vyprávět o vinách synů izraelských a o všech jejich přestupcích vin a hříchů za vlády Belijaalovy“⁹¹

Dále měla následovat (něco jako) zpověď či vyznání vin⁹² nových adeptů:

„A všichni vstupující do smlouvy budou vyznávat po nich a říkat: Jednali jsme zvráceně, přestoupili jsme, zhřešili jsme, zlovolně jsme jednali, i otcové naši před námi, když jsme chodili [...] pravdy. A spravedlivý [...] a soud jeho nad námi a nad otci naš[imi;] ale milosrdenství své laskavě prokázal nám od věků a až na věky“⁹³.

⁸⁶ Sekta se řídila Zákonem Mojžíšovým. Je možné, že Řád Jednoty vznikl v době, kdy někteří židé podléhali pohanským, helénistickým vlivům, anebo přijímali různé jiné interpretace Tóry (1 Mak 1, 12- 16). Proto členové Qumránské obce, měli dodržovat důkladně všechny ustanovení Tóry, a to v její „čistě“ podobě (jak byla předána Mojžíšovi), a jak se domnívali, „nezkažené“ pozdější falešnou interpretací (1 QpHab II, 7). (srov. Tyloch s. 69, pozn. 5).

⁸⁷ בְּעֵצַת אֱלֹהִים – v radě Boží- ve smyslu celé obce (Tyloch 70, pozn. 12).

⁸⁸ Hebrejské slovo גּוֹרָל (goral), je možné překládat jako „úděl“. Toto slovo může mít také přenesený smysl předurčení, osud, vyvolení. V Bibli- *podíl, účast*. Podle Qumránské sekty, rozhodl o údělu člověka Bůh (1QS, III, 15- 16; XI, 7- 8, 16- 17). Člověk byl předurčen do „losu Božího“, tzn. Synů Světla, anebo do „losu Beliala“, tedy „Synů Tmy“ (Tyloch s. 70, pozn. 14).

⁸⁹ 1QS, I, 1- 11

⁹⁰ Členové Qumránské společnosti samozřejmě již patřili do Smlouvy, jež uzavřel Bůh s Izraelem na hoře Sinaj, prostřednictvím Mojžíše. Byla to ale „stará Smlouva“, jež byla poskvrněna (pokažena), proto bylo zapotřebí „novou Smlouvu“. A proto, Bůh uzavřel s Qumránským společenstvím tuto „novou Smlouvu“, skrze Učitele Spravedlnosti. A proto vstupující do obce se stávali členy „Nové Smlouvy“ (CDC VIII, 21). (Tyloch s. 71, pozn. 19).

⁹¹ 1QS, I, 18- 23

⁹² srov. Leviticus 16, 21; 1. Kral. 8, 47; Ž 106, 6; Dan. 9, 5 (Tyloch s. 72.)

⁹³ 1QS, I, 24- II, 1

Následně kněží pronášeli požehnání⁹⁴ pro všechny muže losu Božího a lévijci měli proklínat muže losu Belijaalova. K tomu ještě dodali, co čeká pokrytce, který pouze předstírá obrácení- věčná záhuba. Tento ceremoniál se měl opakovat každý rok⁹⁵.

Ad 3) Doktrína společenství

Jak jsem již dříve předeslal, podle Serech ha-jahad, existují dva duchové. Duch pravdy a duch lži a „v zřídle světla jsou rody pravdy a z pramene temnoty rody lži“. Kníže světla vládne synům spravedlnosti a Anděl tmy vládne synům lži. Anděl tmy také způsobuje bloudění synů spravedlnosti, může také za všechny jejich provinění, hříchy, viny, vady. Avšak jeho vláda nad těmito činy je „podle tajemství Božích“⁹⁶. Duchové údělu Anděla tmy se sice snaží všelijak srážet syny světla, nýbrž Bůh Izraele a Anděl pravdy jim pomáhají. Samozřejmě jednoho z duchů Bůh miluje a má v jeho činech zalíbení a druhý si oškliví a jeho cesty nenávidí.

A činnost ducha světla je popsána takto:

„A toto jsou cesty jejich na světě: Osvěcovat srdce člověka a napřimovat před ním všechny cesty spravedlnosti pravdivé a dávat jeho srdci bázeň před soudy Božími. A duch pokory a shovívavosti a množství milosrdenství a dobrota věčná a rozumnost a pochopení a moudrost síly spoléhající se na všechny činy Boží a opírající se o množství jeho přízně...“⁹⁷.

Kdežto „*duchovi klamu náleží: hrabivost duše a nízkost rukou pro práci spravedlivou, bezbožnost a lež, pýcha a povýšenost mysli,⁹⁸ popírání a lest, ukrutnost a množství pokrytectví, netrpělivost a veliká bláznivost,...*“⁹⁹ atd.

O několik řádků dále se nachází jakási apokalypticko- eschatologická vize, v níž se píše:

„A Bůh v tajemstvích rozumnosti své a v moudrosti slávy své uložil lhůtu pro trvání lži a v čase navštívení zničí ji navždy. A tehdy vyjde k vítězství pravda světa, neboť se poskvřnila cestami bezbožnosti za vlády lži, až bude ustanoven čas soudu. A tehdy očistí Bůh svou pravdou všechny činy člověka, pročistí si některé ze synů lidských, aby odstranil každého ducha lži z vnitřnosti těla jeho a očistil jej duchem svatým ode všech činů podvodných“¹⁰⁰.

⁹⁴ „Nechť tě požehná vším dobrým a ochrání tě přede vším zlým a nechť osvítlí srdce tvé rozumností života a nechť tě obdaří poznáním věčným a nechť pozdvihne tvář svou laskavou k tobě, k pokoji věčnému“ 1QS, II, 2-4. srov. Numeri 6, 24- 26.

⁹⁵ Fluser píše (s. 37.), že jednou ročně, zřejmě o svátku *šavuot*, přísahali členové věrnost svému společenství.

⁹⁶ 1QS, III, 21- 23, srov. 1.KOR 4, 1

⁹⁷ 1QS, IV, 2- 4 srov. Gal 5, 22- 26; 1. Tim 4, 8

⁹⁸ Dosl. srdce

⁹⁹ 1QS, IV, 9- 10 srov. Římanům 1, 21- 24

¹⁰⁰ 1QS, IV, 18- 21

V hierarchii qumránského společenství přední místo zastávali kněží¹¹³- synové Sádoka, a dále léviji.

Funkce dohlázeitele (správce) byla kázeňská a správní. Zkoumal v první etapě nové uchazeče o členství, přijímal hosty, rozdával dary chudým, spravoval společný majetek, a přiděloval práci. Správce byl volen hlasováním všech členů¹¹⁴.

Maskil byl učitel či školitel, který členům vysvětloval pravdy esejské nauky tak, aby znali a činili vůli Boží¹¹⁵.

Rada Jednoty byla tvořena 12 muži a 3 kněžími¹¹⁶. V Řádu je také psáno, „*A na každém místě, kde bude deset mužů z rady Jednoty, ať jim nechybí muž kněz.... A ať nechybí na místě, kde jich bude deset, muž pátrající v Zákoně dnem i nocí, ustavičně, aby posílili jeden druhého. A mnozí budou bdít v Jednotě třetinu všech nocí roku, aby četli v knize a aby hledali právo a aby žehnali společně*“¹¹⁷

O řádu zasedání se píše: „*Toto je řád zasedání Mnohých: Každý podle svého pořadí, kněží zasednou nejprve a starší za nimi a ostatek všeho lidu zasedne každý v svém pořadí. A tak se budou tázat na právo a na každou radu a věc, která bude pro Mnohé, aby odvětili každou svou znalost radě Jednoty. Ať nemluví nikdo uprostřed slov druhého dříve, než přestane bratr jeho mluvit. A také ať nemluví dříve, než je jeho pořadí napsané, tedy před ním. Každý, když je dotázán promluví až ve svém sledu*“¹¹⁸. Nikdo, kromě dohlázejícího, neměl říkat nic, co nebylo se souhlasem Mnohých. A každý, kdo chtěl promluvit k Mnohým, a nebyl „v postavení muže tázajícího se rady Jednoty“, měl se postavit a říci: „Mám slovo, které se má říci Mnohým“, a když dostal svolení, mohl mluvit.

Majetek měli esejci společný a separovali se nejen od nečlenů sekty, ale i od jejich majetku. To je v ŘJ připomínáno na několika místech¹¹⁹.

“*A nikdo se nesjednotí s ním v práci své a v majetku svém, aby nevložil na sebe hříšnou vinu, ...A nikdo z majetku jejich nebude nic jíst a nic pít a nevezme z ruky jejich vůbec nic, co by nebylo bez zaplacení, jakož je psáno: 'Ustupte od člověka, jehož dech je v nose jeho, neboť zač může být počítán?'¹²⁰ Neboť všichni, kdo nejsou počítáni do smlouvy jeho, jsou vyloučení oni i vše, co mají. A nesmí se muž svatosti spoléhat na žádné činy pomíjivosti, neboť pomíjivost jsou všichni, kdo neznají jeho smlouvu. A všechny pohrdající jeho slovem vyplení ze světa a všechny jejich činy jsou poskvrnou před ním a nečistota je na všem majetku jejich*“¹²¹

Další část ŘJ, bychom mohli nazvat:

¹¹³ 1QS, V, 2; 1QS, VI, 8

¹¹⁴ Flávius, Válka židovská, II, 123

¹¹⁵ SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970, s. 177.

¹¹⁶ 1QS, VIII, 1

¹¹⁷ 1QS, VI, 3, 6, 7

¹¹⁸ 1QS, VI, 8- 11

¹¹⁹ 1QS, IX, 8- 9

¹²⁰ Iz 2, 22

¹²¹ 1QS, V, 14- 20

Tresty za přestoupení (či Kárný kodex)

Tato část začíná: „*A toto jsou práva, podle nichž budou soudit při vyšetřování v Jednotě podle případů: ...*“¹²².

Ten, který vědomě¹²³ podvedl v záležitosti majetku (var. bude lhát ohledně majetku), musel být oddělen od středu Čistoty mnohých, po dobu jednoho roku, a navíc měl přijít o čtvrtinu „jeho chleba“¹²⁴

„*A jestliže majetek Jednoty zanedbá tak, že jej zmaří, nahradí jej [...] v původní hodnotě*“¹²⁵.

Pokud ale jej nebyl schopen nahradit, byl pokutován šedesát dnů.

Kdo odpověděl svému druhu, zatvrzele, mluvil s ním netrpělivě...a ještě si pomohl rukou, měl být pokutován jeden rok¹²⁶.

V případě, že někdo klel, „*bud' pro poděšení z úzkosti, nebo pro jakoukoli příčinu, kterou měl...*“¹²⁷, byl nenávratně vyloučen z Jednoty

„*A jestliže proti některému z kněží¹²⁸ zapsaných v knize promluví v zlosti, bude pokutován rok jeden a oddělen pro sebe od Čistoty Mnohých*“¹²⁹. Pokud ale mluvil neúmyslně, byl pokutován 6 měsíců. Trest stejné délky byl určen tomu, kdo vědomě lhal či mluvil se svým druhem klamně a „nebo mu provede podvod vědomě“. A ten, který obvinil svého druhu neprávem, měl být pokutován jeden rok. Kdo pomlouval svého druhu, měl být oddělen na rok od Čistoty Mnohých a být pokutován. Nenávratně vyloučení byli ti, kdo pomlouvali Mnohé, či reptali „proti zásadě Jednoty“.

A kdo, by:

- se hněval (ne podle práva), na svého druhu, měl být pokutován 6 měsíců¹³⁰ a stejně tak ten, který se mstil za sebe v jakékoli věci.

- mluvil svými ústy věc bláznivou¹³¹ - 3 měsíce,

¹²² 1QS, VI, 24

¹²³ Tyloch píše (s. 94, pozn. 46), והואה יודע, tedy „a on ví“, ukazuje na to, že se jednalo o úmyslný podvod v prohlášení o vlastním majetku, který měl být předán společenství. Současně vidí v oddílu Skutků apoštolských (5, 1- 11; Ananiáš a Safira) doklad toho, že podobná praxe, odevzdávání majetku fungovala také v prvotní církvi. Osobně se domnívám, že tento NZ text ukazuje na to, že tato praxe byla v prvotní církvi poněkud odlišná (např. dobrovolnost odevzdání majetku - srov. SK 5, 4)

¹²⁴ 1QS, VI, 24- 25

¹²⁵ 1QS, VII, 6- 7

¹²⁶ 1QS, VI, 26- 27

¹²⁷ 1QS, VII, 1

¹²⁸ Tyloch (s. 96, pozn. 3) v tom vidí ukázkou toho, že ve Společenství měli kněží přední postavení.

¹²⁹ 1QS, VII, 2- 3

¹³⁰ Nad řádkem je napsáno „jeden rok“.

¹³¹ dosl. věc, či slovo prázdné, hloupé, bezbožné (Tyloch s.97, pozn. 12)

- mluvil uprostřed slov svého druha- 10 dní¹³²,
 - si lehl v zasedání Mnohých a usnul či se vzdálil při zasedání Mnohých, bez svolení rady- 30 dní.
 - zdřímá 3 krát během jednoho zasedání- 10 dní,
- A každý, kdo:
- chodí před svým druhem nahý, „a není přinucen“- 6 měsíců,
 - plivne doprostřed zasedání Mnohých¹³³ - 30 dnů,
 - vystrčí z pod svého šatu „svou ruku“¹³⁴, „a je děravý a je vidět jeho nahota“- 30 dní,
 - „se směje z hlouposti tak, že dá slyšet svůj hlas“¹³⁵ - 30 dní,
 - „vytahuje svou levou ruku, aby jí gestikuloval“- 10 dní.

Příslušník Jednoty, „jehož duch setřese zásady Jednoty, takže se zpronevěří pravdě a půjde v zatvrzelosti srdce svého, jestliže se navrátí“¹³⁶, bude pokutován poprvé po dva roky a nesmí se dotknout Čistoty Mnohých. [...] a podruhé se nesmí dotknout [Čistoty] nápoje Mnohých a za všemi muži Jednoty bude sedět“¹³⁷. A když se dovršila dvouroční lhůta, ptali se jej Mnozí na jeho záležitosti. A pokud ho přijali, byl zapsán do svého pořadí, ale byl ještě dotazován „i na právo“.

Pro toho, který byl v Jednotě již deset let, a přesto se zpronevěřil Jednotě, a vyšel od Mnohých tím, že chodil v zatvrzelosti srdce svého, již nebylo možné se navrátit do Jednoty. A ten, který se s tímto vyloučeným nějak „sdílel“ ve své čistotě či svém majetku, měl být také vyloučen.

Následující text, pojednává (nejspíše) o nevědomých a vědomých přestoupeních, omylech: „...každého z nich, jenž by přestoupil slovo ze Zákona Mojžišova rukou vztaženou nebo lstí“¹³⁸, vyloučí z rady Jednoty a nevrátí se již a nebude se směšovat nikdo z mužů svatých s majetkem jeho a s radou jeho v žádné věci. A jestliže to omylem učiní, bude oddělen od Čistoty a od rady a budou vyšetřovat právo. Nebude soudit a nebude dotazován na žádnou radu po dva roky.

¹³² Flávius, Válka židovská, II, 132 b: „V hovoru si navzájem po řadě dávají přednost“.

¹³³ Flávius také píše v souvislosti s essény o tomto zákazu (Flávius, Válka židovská, II, 147). W. Leslau (The Falasha Anthology, 21), uvádí, že stejný zákaz znají také Falášové- Etiopští Židé (Tyloch s. 97, pozn. 17)

¹³⁴ tzn. svůj úd

¹³⁵ Pokud by se zde mluvilo o chování u stolu během hostiny, nasvědčovalo by to, že při jídle se mlčelo (srov. Flavius, Válka židovská, II, 130- 133; Tyloch s. 98, pozn. 22).

¹³⁶ Byl stejně zkoušen jako nový kandidát vstupu (srov. VI, 17 nn; Tyloch s. 99, pozn. 28).

¹³⁷ 1QS, VII, 20- 22

¹³⁸ Tyloch toto překládá do polštiny jako „albo umyślnie, albo przez zaniedbanie“- tzn. - úmyslně, schválně (tedy ve smyslu podvést, oklamat), anebo nedbalostí.

Jestliže bude dokonalá cesta¹³⁹ jeho v zasedání, v zkoumání a v radě [podle mínění] Mnohých, jestliže nevědomky nezhrěší ještě do naplnění dvouleté lhůty.-

„Neboť za [...] jeden omyl¹⁴⁰ bude pokutován dva roky, ale ten, kdo činí rukou vztaženou, se již nevrátí, nýbrž jen mýlící se bude zkoušen po dva roky na dokonalost své cesty a své rady podle úst Mnohých. A potom bude zapsán do pořadí jeho k Jednotě svatých“¹⁴¹.

V pasáží, která následuje po „kázeňském kodexu“, a začíná slovy „*Toto jsou předpisy pro vyučujícího...*“¹⁴², je instrukce- „...nemá vytykat ani se přít s muži zkázy, nýbrž má skrývat radu Zákona uprostřed mužů nepravosti a dokazovat znalost pravdy a právo spravedlnosti vyvoleným cesty, každému podle jeho ducha, podle pořadí času, aby je uvedl do poznání, a tak aby jim vysvětlil tajemství divná a pravdu uprostřed mužů Jednoty, aby chodili dokonale každý se svým druhem ve všem, co jim bylo zjeveno“¹⁴³.

Ad 5) Hymnický Žalm

Poslední část ŘJ, je považována za poetický text, žalmového typu. Myslím si, že vzhledem ke kráse a inspirativnosti této části ŘJ, bude příhodné, když uvedu několik úryvků textu.

„Budu hrát se znalostí¹⁴⁴ a veškerá má hudba je k slávě Boží. Hraje¹⁴⁵ na citeru a mou harfu dle určení svatyně jeho a na flétnu mých rtů rozezvuchím je v stupnici práva jeho“¹⁴⁶.

„Bohu řeknu: Spravedlnost má¹⁴⁷, a Nejvyššímu: Základ mého dobra, pramen poznání a zřídlo svatosti, vysokost slávy a moc nade vším, k okrase věčné“¹⁴⁸.

„Neodplatím nikomu odplatou zlou, ale dobrem budu pronásledovat lidi.“¹⁴⁹ Vždyť u Boha je soud nad vším živým a on vyplácí každému jeho odměnu“¹⁵⁰

¹³⁹ var. jednání

¹⁴⁰ nevědomá chyba („nieświadomy błąd“- Tyloch)

¹⁴¹ 1QS, VIII, 21- IX, 2

¹⁴² 1QS, IX, 12

¹⁴³ 1QS, IX, 16- 19

¹⁴⁴ Tyloch překládá *umiejętnie*- dovedně ?(srov. 1. Kor 14, 15)

¹⁴⁵ srov. Žalm 150, 3

¹⁴⁶ 1QS, X, 9

¹⁴⁷ Jeremjáš 23, 6

¹⁴⁸ 1QS, X, 11b- 12

¹⁴⁹ dosl. muže

¹⁵⁰ 1QS, X, 17b- 18

„Nebudu se udržovat v hněvu proti odvracejícím se od přestupku, ale neslituji se nad nikým uchylujícím se z cesty. Nebudu utěšovat postižené, dokud nebude dokonalá jejich cesta“¹⁵¹

„Prázdna slova odstraním ze svých rtů, nečistoty a pletichy z vědomí svého srdce“¹⁵².

„Avšak já, mé právo je u Boha a v jeho ruce je dokonalost mé cesty s přímostí mého srdce. A spravedlnostmi svými smaže můj přestupek. Neboť z pramene poznání svého otevřel světlo mé a divy jeho zhlédlo mé oko a světlo mého srdce v tajemství nastávajícím. A jsoucí věčné podpírá mou pravici, na skále mocné je cesta mých kroků. Pro nic se neotřese, neboť pravda Boží je skála mých kroků, a síla jeho podpora mé pravice“¹⁵³.

„Které vyvolil Bůh, ty dal do vlastnictví věčného a dal je za dědictví v losu svatých a se syny nebes spojil spolek jejich rady Jednoty a spolek budovy svaté k sadbě věčné pro všechn čas nastávající“¹⁵⁴.

„Neboť nenáleží člověku jeho cesta a člověk neurčuje svůj krok. Nýbrž Bohu náleží soud a z ruky jeho je dokonalost cesty“.

„... A když já zakolísám, přízeň Boží je mou záchranou navždy. A kdybych klesl vinou těla, soud můj je v spravedlnosti Boží, jež trvá na věky“.

„...a množstvím dobroty své zahazuje vždy všechny viny mé. A spravedlností svou očišťuje mne od špíny lidské a hříchu synů člověka, abych děkoval Bohu za spravedlnost jeho a Nejvyššímu za jeho důstojnost“¹⁵⁵.

„A není jiného kromě tebe, aby odpověděl na tvou radu a aby porozuměl celému záměru svatosti tvé a pohlédl do hlubiny tajemství tvých a pochopil všechny tvé divy se silou moci tvé. A kdo může obsáhnout tvou slávu a co je vůbec syn člověka mezi podivuhodnými díly tvými a jak může zrozený z ženy pobývat před tvou tváří? A on, z prachu je uhnětení jeho a pokrm¹⁵⁶ červů je určení jeho a on je vyplivnuta slina, hlína vytvarovaná a k prachu touha jeho. Co odpoví hlína a výtvor ruky a jaké radě porozumí?“¹⁵⁷

¹⁵¹ 1QS, X 20- 21

¹⁵² 1QS, X, 24

¹⁵³ 1QS, XI, 2- 5

¹⁵⁴ 1QS, XI, 7- 9

¹⁵⁵ 1QS, XI, 10, 12, 14, 15

¹⁵⁶ dosl. chléb

¹⁵⁷ 1QS, XI, 18- 22

Rané křesťanství a idea zasvěceného života

Počátky křesťanství byly stejně jako v případě mnoha velkých duchovních hnutí velmi „nenápadné“. Jen málokdo v té době by předpokládal, že se křesťanství stane činitelem, který hluboko a tvořivě zasáhne a bude ovlivňovat život celé středomořské oblasti, a že pronikne do krajů a národů, jež se nově objevily na scéně dějin. Ano, byl to jeden z činitelů, který po staletí utvářel naši evropskou společnost a to nejen v oblasti mravní, sociální, kulturní a mocenské¹.

Vše začalo, když v Judeji vystoupil mladý Žid, který hlásal příchod „Božího království“. Ješua (či Ješu v Galilejské výslovnosti)² své krátké veřejné působení začal v době vlády císaře Tibéria. Délka jeho působení se odhaduje, dle Janova evangelia- 3 - 3,5 roku, a podle synoptických evangelií pouze 1 rok. Během tak krátké doby stačil významně zasáhnout do běhu světa³.

Počínaje „Apoštolskou dobou“ (od smrti Ježíšovy r. 30 o. l. až do smrti apoštolů Petra a Pavla okolo r. 64 o. l.) začalo křesťanství expandovat do téměř celého tehdy známého světa.

Skrze misijní činnost prvních křesťanů přijímalo křesťanství (také) mnoho pohanů, což přinášelo problémy v otázkách obřizky, zachovávání Zákona atd. Na sněmu v Jeruzalémě (r. 44. o. l.) bylo rozhodnuto, že křesťané z pohanů „nemají být zatěžováni jinými povinnostmi než těmi, které jsou naprosto nutné“⁴. Bylo jim uloženo, aby se zdržovali všeho, co bylo obětováno modlám, krve, masa zvířat, jež nebyla zbavena krve, a také smilstva. Avšak v pozdější době v církvi zcela převážil interpretační směr apoštola Pavla. Což mohlo být také jednou z příčin⁵ rozchodu s Judaismem⁶. Smutným faktem zůstává to, že vzájemné odcizení vedlo v dějinách až k averzi a antijudaistickým tendencím v církvi⁷.

¹ ŽILKA, František: Ježíš Kristus a začátky církve křesťanské. In: ŠUSTA, Josef: Dějiny lidstva: Od pravěku k dnešku. Díl druhý. Praha: Nakladatelství Melantrich, s. 391.

² řecky Jézus

³ Zápisky z předmětu Teologie NZ (na HTF UK, rok 2009, vyučující dr. Lukeš).

⁴ Sk 15, 28

⁵ I když sám Pavel to viděl zcela jinak- srov. Římanům 11. Pavel také varoval před povyšováním se nad Židy a připomínal židovské kořeny křesťanství („...vzpomeň si, že ty neseš kořen, nýbrž kořen nese Tebe“ Ř 11, 18).

⁶ Paul Johnson, uvádí ve své knize Dějiny židovského národa (s. 142- 143), že příčinou rozchodu křesťanů a židů byla nemožnost shody v otázce Ježíšova božství. Dle Johnsona byli židé schopni se vyrovnat s decentralizací chrámu, jako i s odlišným přístupem k Zákonu. Avšak to, že křesťané považovali Ježíše za člověka a zároveň Boha, bylo pro mnoho Židů neslučitelné s jejich „teologií“. Právě tímto náboženským postojem se odlišovali od pohanů. Nedokázali se smířit s odstraněním tohoto absolutního rozlišení mezi člověkem a Bohem. Tak jako nemohli Židé připustit Ježíšovu božskou podstatu, nemohli křesťané připustit, že by Ježíš byl někým menším než Bohem, aniž by zavrhlí základ a účel svého hnutí.

Myslím si, že Johnson má v mnohém pravdu, avšak popisuje pouze jednu z možných příčin nepřijetí Ježíše, jako mesiáše mnoha Židy. Je patrné, že celá záležitost dějinného rozchodu vzdáleni se až k averzi mezi Židy a křesťany je mnohem složitějším jevem.

⁷ Markión (2. stol.), rejdář ze Sinope v Pontu, navrhoval aby Starý zákon byl z Bible vyloučen, a také aby se z Nového zákona „vyškrtlo“ vše židovské.

Nově vznikající církve prožívala mnoho nesnází a pronásledování. Nejprve v Judeji od židovské rady⁸ a později v celé římské říši. Avšak pronásledování také přispělo k rozšíření křesťanství. Ze strachu před pronásledováním se helénistická skupinka Ježíšových přívrženců rozprchla z Judeje do okolních oblastí Fénicie, na Kypr a do Antiochie, čímž byl dán důležitý základ pro misií mezi pohany⁹. Křesťanství se začalo organizačně formovat a od konce 1. st. o. l. se začíná velmi pomalu měnit z volného svazku obcí v pevnou církevní organizaci¹⁰.

Křesťané museli obstát v nepřátelském pohanském světě utvářeném řeckými mysterijními kultury, helénistickou filozofií a římským kultem císařů. Křesťanství ale prokázalo sílu a nabývalo nesmírného rozmachu a vlivu, což pro mnohé představovalo politický problém. První velké pronásledování křesťanů začalo, když v roce 64 o. l. shořela velká část Říma. Císař Nero obvinil ze založení požáru křesťany¹¹ a začal s jejich krutým pronásledováním. Nespočet křesťanů bylo zatýkáno, mučeno a krutě povražděno. Některé dal zašít do kožešin zvířat a roztrhat psy. Jiní byli křižováni či upáleni, sloužíce jako pochodně osvěcující Řím. Pronásledování pokračovalo také za císaře Domiciána (r. 81 - 96 o. l.), který sám sebe označoval jako „pána a boha“. Kult císařů byl povýšen na zákon, čemuž se křesťané (coby příslušníci monoteistického náboženství) nemohli podříditi stejně jako polybožskému kultu, který po nich Římané vyžadovali. To, že křesťané odmítali kult římských císařů, chápaly vládnoucí vrstvy jako nedostatek loajality. Nepřátelství vládců bylo živeno mnohými pomluvami lidu, jako např. připisování křesťanům kult bytosti s oslí hlavou, kanibalismus a uctívání pohlavních orgánů kněží. Pronásledování pokračovalo s různou intenzitou a způsobem také během vlády císařů Marka Aurelia, Decieuse a dalších. Poslední a zřejmě nejkrutější pronásledování nastalo během vlády císaře Diokleciána (284 - 305 o. l.). Ten navázal a ještě zостřil Deciův¹² obětní edikt. Všichni křesťané měli pod hrozbou smrti obětovat bohům. Tisíce křesťanů zemřelo mučednickou smrtí. Historik Laktancius o něco později napsal: „*Bez ohledu na věk, hodnost či postavení byli podrobeni mučení*“. Jeden z Laktanciusova popisu vystižně, ukazuje krutost a brutalitu pronásledování. Jakýsi muž po převzetí císařského ediktu se mu vysmál a roztrhal jej. Ihned byl předveden, následně mučen a pálen pochodněmi. Poté, co toto vše s obdivuhodnou trpělivostí vydržel, „spálili ho na popel“. Laktancius dále uvádí, že „*Počet odsouzených byl tak vysoký, že je nepopravovali jednotlivě, nýbrž je nahnali do skupinek, rozdělali kolem nich v kruhu oheň a upálili je*“¹³. Částečná změna přišla, když si císař Galerius v r. 311 o. l. na smrtelném loži uvědomil, že všechna pronásledování byla neúčinná a vydal slavný toleranční edikt, jež dovoľoval jeho poddaným být křesťany a znovu vybudovat svá

⁸ Ukamenování Štěpána (Sk 7, 54- 60); Saul (Pavel) pronásleduje křesťany (Sk 9, 1)

⁹ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 20.

¹⁰ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 32.

¹¹ Tímto chtěl označit viníka a ukončit šíření zvěsti o tom, že požár Říma dal založit sám Nero, aby jej mohl znovu rozbudovat do krásnější a velkolepější podoby (srov. *Kronika Křesťanství* s. 32, a viz. také MOLNÁR, A., ŘÍČAN, R. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. vyd. Praha : Kalich, 2008.).

¹² Decius (r. 250) vydal edikt, v němž přikázal všem občanům římské říše obětovat pohanským bohům (srov. BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 46.).

¹³ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 54.

shromaždiště¹⁴. Neměli však jednat proti stávajícím pořádkům a označil za jejich povinnost „*modlit se ke svému Bohu za blaho naše, státu i své vlasti*“¹⁵. Křesťanství se tak stalo dovoleným náboženstvím („*religio licita*“), avšak jeho právní postavení bylo tak nejisté, že již Galeriovův nástupce začal opět na krátkou dobu s pronásledováním křesťanů. Ještě zásadnější změna nastala, když se stal císařem Konstantin I

Císařem se stal poté, co zvítězil nad svým rivalem Maxentiem v bitvě u Milvijského mostu v roce 312 o. l. Svě vítězství připsal pomoci křesťanského Boha¹⁶. Roku 313 o. l. vydal Konstantin milánský edikt, který zaručoval křesťanům právo na svobodné vyznávání jejich náboženství. Edikt tedy otevřel křesťanům cestu k dlouho očekávané svobodě, které se však církvi dostalo zcela až v roce 324 o. l., kdy se Konstantin stal jediným vládcem celé říše Římské¹⁷. Křesťanství se stalo státním náboženstvím

To, že se *eklézia* stala státní církví přineslo kromě mnoha dobrého také řadu negativních jevů. Konstantin nejspíše rozpoznal, že křesťanství může sjednotit upadající římskou říši. Povznesl církev k moci, avšak učinil z ní nástroj a pomocníci státu. Mnohými výhodami a výsadami (jako např. právo nabývat majetek, stavby nádherných chrámů) si císař církev zavázal k vděčnosti a službě. Osudným se zřejmě stalo to, že církev za zevnější výhody svolila státní moci, aby „jemně“ zasahovala do její záležitosti. Stát si přisvojil právo svolávat pro ní synody, schvalovat její usnesení, potvrzovat volbu biskupů, rozhodovat ve vnitřních sporech. Paradox v této věci vystihl také prof. Žilka větou: „*Tak přízeň státu byla církvi osudnější a nebezpečnější než dřívější útisk*“¹⁸. Ale možnost zasahování státu do církevních záležitostí nebyla jedinou svízeli. Také to, že křesťanství se stalo státním náboženstvím, a tedy záležitostí majoritní společnosti, přineslo do církve, jež byla v dobách útlaku autentická a „ryzí“, mnoho povrchního. Je velmi pozoruhodné jakými proměnami církev během staletí prošla. Z malé pronásledované skupiny věřících v církev mocnou státem uznanou. Z role oběti do role vykonavatele.

¹⁴ Dle Diokleciova ediktu měly být všechny kostely zničeny, křesťanské bohoslužby zakázány, posvátné knihy zkonfiskovány a spáleny.

¹⁵ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 54.

¹⁶ Jak tvrdili Laktantius a Eusebios. Laktantius napsal, že Konstantin dostal ve snu pokyn, aby označil štít svých vojáků znamením Božím. Eusebios toto popsal podrobněji, když napsal, že zatímco se Konstantin před bitvou modlil, objevilo se prý na nebi podivuhodné Boží znamení. Na zapadajícím slunci se mu ukázal světlem vytvořený kříž a uslyšel hlas: „V tomto znamení zvítězíš“ (In hoc signo vinces- IHSV). Zázrak pozorovalo také celé vojsko. I když je nejspíše tento popis příkrášlený (žádný jiný dokument z té doby se nezmiňuje o podobném úkazu) jisté je, že Konstantinovi vojáci nesli do rozhodující bitvy zástavy se znamením chí- rhó (XP)- Kristův monogram. (srov. BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 55).

¹⁷ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 56. Viz. také MOLNÁR, A., ŘÍČAN, R. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. vyd. Praha : Kalich, 2008.

¹⁸ ŽILKA, František: Ježíš Kristus a začátky církve křesťanské. In: ŠUSTA, Josef: *Dějiny lidstva: Od pravěku k dnešku*. Díl druhý. Praha: Nakladatelství Melantrich, s. 432.

Křesťanské mnišství (idea zasvěceného života)

Poustevnictví (a mnišství) v křesťanství vzniká spontánně z potřeby uplatnění v praxi některých prvků (požadavků) novozákonní spirituality a to během prvních tří století. Ve 4. st.o.l. již jsou tyto jevy poněkud výrazněji patrné¹.

Těm, kteří odešli ze světa (z civilizace), aby pěstovali svou zbožnost v osamění pouště, se říkalo *eremité* - poustevníci či *anachoreté* - řecky ti, kteří se vzdělili. Pojem mnich, mnišství vychází z řeckého slova *monachos* jehož základem je slovo *monos* - jediný, osamocený.

Za otce či „zakladatele“ mnišství je považován Antonín. Jeho životopis (Vita s. Antonii) sepsal Athanasios Veliký z Alexandrie.

Antonín se narodil r. 251 (252 o. l.) v Kome (dnešní Keman u Herakleje) - střední Egypt. Byl synem bohatých křesťanů. Ve dvaceti letech mu rodiče zemřeli a jemu zůstala mladší sestra a zděděný majetek. V tomto období se jeho srdce dotkla evangelijní výzva: *"Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej, co máš, dej to chudým, a budeš mít poklad v nebi; pak pojď a následuj mě!"* (Mt 19,21). Antonín se rozhodl chopit této evangelijní rady doslova. Zabezpečil výchovu a výživu své sestry, rozdal zděděný majetek a začal žít asketickým životem v jeskyni na okraji pouště. Zpočátku se nechal vést starším zkušenějším poustevníkem, jež mu byl duchovním rádcem, ale navštěvoval také jiné poustevníky, aby i od nich poznal, jak se zdokonalit na své nově zvolené životní cestě. Svůj duchovní život prolnal prací - pletením rohožek. Spal na holé zemi, často se postil a proti silným pokušením bojoval tvrdou kázní². Athanasios píše, jak Antonína pokoušeli démoni, avšak on posléze zkontroloval své „tělesné vášně“. Antonín žil zprvu v jeskyních, později asi 20 let ve sklepení opuštěné pouštní pevnosti „mezi plazícími se červi“³. Antonínův život byl pro mnohé povzbuzující a inspirativní. Postupně se kolem něj shromáždilo mnoho lidí toužících žít podobným způsobem života. I přes svůj poustevnícký životní styl se Antonín nezděračoval vstupovat do veřejného života⁴, ne však jako politik, ale charismatická osobnost, hlásající Boží vůli. Motivací mu nebyl protest proti církvi, ale spása mnohých duší⁵. Již během svého života byl Antonín velmi známý a jak se zdá, „zastínil desetitisíce svých předchůdců, současníků i žáků“⁶. Byl nazván "zakladatelem askeze"⁷.

Anachoreti žili sami, odděleně, někdy v bližších koloniích a kontakt s jinými poustevníky udržovali také účastí na společných bohoslužbách. Časem ale nastala znovu potřeba společného života. Přesto, že mnozí z eremitů byli silnými, zralými osobnostmi, některým se však nedařilo

¹ Jak vyplynulo ze vzájemné korespondence s Doc. Venturou.

² Srov. Sv. Antonín Veliký. <http://catholica.cz/?id=220> (citováno 2009-08-09)

³ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERAH, MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 58.

⁴ I když v průběhu 80 let strávených na poušti odcházel z ní jen výjimečně. Např. poušť opustil během Maximinova pronásledování (r. 311) proto, aby povzbudil utiskované křesťany v Alexandrii a pomáhal jim. Vrátil se po smrti Maximina. Ještě jednou odešel z pouště ve stáří, když na výzvu Atanáše šel kázat do Alexandrie proti ariánskému učení (r. 335). (srov. <http://catholica.cz/?id=220>).

⁵ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERAH, MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 58.

⁶ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoustého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 141.

⁷ Srov. Sv. Antonín Veliký. <http://catholica.cz/?id=220> (citováno 2009-08-10)

udržet disciplínu a plnit povinnosti, jež si sami uložili. Ukázalo se vhodným, nejen pro předávání zkušeností, ale i usnadnění začátků dalších lidí povolanych Bohem k mnišství, žít ve skupině.

První klášter

Zakladatelem prvního cenobitského společenství byl egyptský křesťan Pachomius, narozen kolem r. 290 o. l. Ten založil r. 390 první klášter v Tabennisi, poblíž středoegyptského města Théby. Mniši bydleli pospolu, ale proto, aby zůstal zachován základní mnišský charakter, bylo zapotřebí dodržet odloučenost a tedy život v klauzuře (claustrum = uzavřený prostor) - z toho také pochází název *klášter*. Tito společně žijící mniši byli nazváni cenobité (Koinos bios - společný život). Jelikož přibývalo zájemců o tento způsob života, byly zakládány další kláštery, později rovněž ženské. Pachomius sestavil pravidla pro společný život jakousi klášterní regulí⁸.

Základem Pachómiovy spirituality (podobně jako u Antonína) bylo radikální následování Krista a dosáhnutí, co největší podobnosti s ním v osobním životě. Ze zkušeností Pachomius poznal, že tohoto cíle lze dosáhnout skrze službu druhým. V tomto společenství bratří je možné se cvičit ve cnostech, zvláště pak v lásce a vzájemně si pomáhat na cestě k dokonalosti. Vzorem byla prvotní křesťanská obec v Jeruzalémě, v níž křesťané měli vše společné, „byli spolu, lámali chléb a modlili se“⁹. Podobně i mniši měli společný majetek, žili společně v osobní chudobě i práci „jejímž cílem byla služba v komunitě i chudým vně“¹⁰. Poslušnost měla vést k dobrému společnému životu, ale hlavně měla být prostředkem k odbourávání vlastních egoistických tendencí otvírajíce tak cestu k upřímné lásce a službě. Největší autoritu měl mít Bůh a jeho slovo - Písmo, které bylo základní výživou duchovního života společenství. To se také odráželo v sepsané řeholi. Základem mnišské spirituality je touha po společenství s Bohem. Tuto touhu Pachomios soustředil kolem Bible a společné modlitby. Mniši se učili pasáže písma nazpaměť, aby si je mohli později opakovat a tím se dané slovo mělo vstřebávat do praxe a života mnichů. Tříkrát týdně se scházeli, aby si vyslechli výklad Písma a později se sdíleli o svých zkušenostech s daným textem. Společně se modlili večer a kromě toho se konaly modlitby v chrámě v noci i ve dne. Tato společná modlitba v chrámu spočívala v recitaci žalmů, čtení Písma a tichých modlitbách. Pro to, aby se zamezilo rozptýlení, byly u toho prováděny drobné manuální práce - pletení provazu či rohože. „Takto rozložená modlitba společná“ měla být podporou a vzpruhou pro modlitbu osobní, jež se měla stát modlitbou neustálou - „životem před tváří Boží, životem citlivým na jemné impulzy Ducha“¹¹.

⁸ Srov. Sv. Pachomius. <http://www.catholica.cz/index.html?id=1427> (citováno 2009-08-10)

⁹ Sk 2, 42 a 44

¹⁰ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství I.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoústého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 147.

¹¹ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství I.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoústého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 147.

Ke všednímu dni patřila také tvrdá práce na poli¹² či výroba rohoží, pletení košů a tkaní koberců. Tím mniši získávali prostředky k vlastní obživě, ale také k dobročinnosti¹³. Přísná pracovní disciplína¹⁴ zapříčinila to, že se mnohé kláštery brzy mohly hospodářsky osamostatnit. Avšak majetek kláštera byl považován za „Kristovo vlastnictví“. Řehole určovala, že v každé cele mají bydlet tři mniši a „*at' nespí na lehátkách, nýbrž at' si zhotoví šikmé židle, přes ně rozestřou koberce a na nich spí vsedě*“¹⁵

Pro Pachomia (podobně jako pro Antonína) měl duchovní život „rysy boje a zápasu s psychologickými i kosmickými silami zla. Završením vnitřního boje askeze bylo dosažení čistého srdce, v němž přebývá Duch svatý a zbožšťuje život člověka“¹⁶.

Přesto, že po smrti Pachomia toto cenobitské hnutí zaniklo, mělo velký vliv na pozdější dějiny mnišství.

Myšlenka mnišství se pomalu šířila také do západní části římské říše, zejména nalezla odezvu v Itálii a Gálii. Bylo to hlavně díky rozšíření četby *Života sv. Antonína*. Prvním, kdo na západě sepsal mnišskou řeholi pro své společenství kleriků v Tagaste, byl Augustín.

Mnišství bylo obzvláště rozšířené v jižní Gálii. Hlasatelem mnišských myšlenek v této oblasti byl Martin Tourský (4. st.). Kláštery vznikly v údolí řeky Rhóny a na ostrově Lérins a měly značný vliv na místní klérus. Z mnoha mnichů se později stali biskupové.

Zkušenosti egyptské eremitské kultury „přinesl“ do Gálie Jan Cassianus - mnich pocházející z Betléma. R. 415, založil v Marseille mužský i ženský klášter sv. Viktoria.

Celibát v NZ

Bezženství, nebylo v Tanachu (SZ), obvyklým jevem. Až na některé vyjimky¹⁷, zcela běžné bylo, že se muž oženil, a spolu se svou partnerkou zplodili děti. Neplodnost byla nejen důvodem k lítosti, ale často byla vnímána jako potupa a hanba. Děti byly považovány za dar Boží. Potomstvo, které je darováno či odepřeno Bohem, bylo výrazem jeho požehnání nebo prokletí (Ex 23, 26; Dt 7, 14), podobně jako úrodnost a neúrodnost země.

Samozřejmě manželství není v Novém zákoně odsuzováno, ale je možno „vycítit“ že ideálem je svobodný stav, panictví, panenství avšak ne bezúčelně, nýbrž (kvůli efektivnější službě) pro Království nebeské.

¹² Ora et labora

¹³ Srov. Sv. Pachomius. <http://www.catholica.cz/index.html?id=1427> (citováno 2009-08-10)

¹⁴ Ora et labora

¹⁵ V Sýrii vznikla svérázná a nekompromisní forma eremitské askeze. Na sebe si mnozí mniši brali místo opasků těžké železné řetězy, aby se tak zřekli veškerých příjemných stránek života. „Krutá bičování byla na denním pořádku“. Nejznámější z tzv. „sloupovníků“ byl Symeon Stylites, jež žil 30 let na vrcholu devět metrů vysokého sloupu. Mezi lidem a vládnoucí vrstvou se Symeon těšil velké úctě; ale ne tak vždy u klérů, jež jeho počinání považoval za vychloubáčství. Napodobován byl křesťany až do 10. st., a to dokonce i ve velkých městech, jako Konstantinopole a Řím (srov. BIRNSTEIN, U., GUTSCHERA H., MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 58.).

¹⁶ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství I.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoústého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 147.

¹⁷ např. Jeremjášovo bezženství bylo součástí jeho prorocké zvěsti a služby, a nařídil mu je sám Bůh: „Stalo se ke mně slovo Hospodinovo: ‚Nebereš ženu. Nebudeš mít na tomto místě syny ani dcery.‘“ (Jeremjáš 16, 1-2).

Je zajímavé, že Ježíš během diskuze o rozluce manželské (rozvodu), na slova učedníků („Jestliže je to s mužem a ženou takové, pak je lépe se neženit“¹⁸), reaguje překvapivě takto:

*„Ne všichni pochopí to slovo; jen ti, kterým je dáno. Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí; jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé; a někteří nežijí v manželství, protože se ho zřekli pro království nebeské. Kdo to může pochopit, pochop.“*¹⁹

Podobně o manželství a zdrženlivosti píše Pavel. Bezženství vidí jako určitou „lepší variantu“:

*„Pokud jde o to, co jste psali: Je pro muže lépe když žije bez ženy“*²⁰.

Nicméně současně za „bezpečnější“²¹ variantu považuje život v manželství:

*„Abyste se však uvarovali smilstva, ať každý má svou ženu a každá svého muže.“*²²

Nakonec však dodá: *„Přál bych si totiž, aby všichni lidé byli jako já; ale každý má od Boha svůj vlastní dar, jeden tak, druhý jinak.“*²³

Také dále vyjmenovává výhody a nevýhody obou stavů:

*„Svobodný se stará o věci Páně, jak by se líbil Bohu, ale ženatý se stará o světské věci, jak by se zalíbil ženě, a je rozpolcen. Žena bez manžela nebo svobodná dívka se stará o věci Páně, aby byla svatá tělem i duchem. Provdaná se stará o světské věci, jak by se zalíbila muži. To vám říkám, abych vám pomohl, ne abych vás uvedl do nesnází, ale abyste žili důstojně a věrně lnuli k Pánu bez rozptylování.“*²⁴

Přeze všechno si Pavel manželství natolik cení, že *„se mu stává modelem a inspirací pro vyjádření spojení Krista a církve.“*²⁵ Zároveň zůstává v platnosti jeho preference celibátu a panenství.²⁶

V době kolem 2. st. o. l., sílily enkratické tendence (Enkrateia- zdrženlivost) a to se projevuje také v NZ Apokryfech a Spisech apoštolských otců. V těchto textech je možné pozorovat vyzdvihování (upřednostňování) celibátu a zdrženlivosti. Uvedme několik ilustrací. Ve *Skutcích Pavla a Thekly* (Apokryfy), je Pavel obviňován nepřáteli z toho, že „svádí duše mladíků a panen, aby se neženili a nevdávaly a zůstali tak“ (SkPaT 11; 12 a 16).²⁷ Ve *Skutcích Janových* se Kristus raduje z toho, že jeho následovníci žijí čistě a zdrženlivě. Ve *Skutcích*

¹⁸ Mt 19, 10

¹⁹ Mt 19, 11- 12

²⁰ 1. Kor. 7, 1

²¹ kvůli smilstvu

²² 1. Kor. 7, 2

²³ 1. Kor. 7, 7

²⁴ 1. Kor. 7, 32- 35

²⁵ srov. Ef 5, 21- 32

²⁶ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 48

²⁷ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 51.

Tomášových jsou patrné velmi silné asketicko-enkratické rysy. Je v nich zachycen rozhovor, v němž Tomáš říká Mygdonii: „*Špinavé obcování s tvým mužem ti nepřinese štěstí, když přijdeš o obcování pravé!*“²⁸ Mygdonia se snaží totiž vysvětlit svému muži: „*Viděl jsi tu naši svatbu, která skončila a už není - tahle svatba ale potrvá navěky [...] Ty jsi ženich, který odejde a zahyne - Ježíš je ženich pravý a zůstane navěky, nesmrtelný.*“²⁹ Je zde vidět začátky rozvíjející se teologie duchovního sňatku.³⁰

²⁸ SkTm 88 (Skutky Tomášovy)

²⁹ SkTm 124 (Skutky Tomášovy)

³⁰ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatouštěho*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 52.

Odkud pochází myšlenka zasvěceného života v křesťanství?

V předchozím oddílu jsme si stručně představili historický vývoj raného křesťanského mnišství. Nyní vzniká otázka, kde prvotně vznikla idea zasvěceného života? Hovoříme-li o křesťanském mnišství, je třeba se vrátit zpátky ke kořenům, k židovským kořenům křesťanství.

Doc. Ventura ve své knize *Spiritualita křesťanského mnišství I* uvádí v oddílu *Přehled teorií o vzniku mnišství*³¹ několik možných hypotéz týkajících se původu křesťanského mnišství. Jednou z nich je také skupina hypotéz o „převažujícím vlivu judaizmu v helenistickém období na vznik mnišství“. Vzhledem k tomu, že židovství a křesťanství mají nepopíratelně stejný základ- nemluvě o tom že první křesťané byli židé a tvořili jakousi odnož, či sektu uvnitř židovství- si myslím, že tato teorie patří k nejpravděpodobnějším.

Idea zasvěceného života a její stopy v předkřesťanských dobách

V Numeri 6 kapitole se dozvídáme o zvláštních instrukcích týkajících se Nazířů. Byli to lidé (muži ale i ženy), kteří se rozhodli složit mimořádný nazírsky slib a po určitou dobu, anebo na celý život, byli zasvěceni Bohu. V té době, nesměli konzumovat víno, opojný nápoj, ani nic, co pochází z vinné révy. Tento Boží zasvěcenec si neměl stříhat vlasy a nesměl přijít do styku se zemřelým. Po skončení období svého nazírství, přišel do stanu setkávání a přinesl určené obětní dary a rovněž si ostříhal vlasy, které měl spálit na oltáři.³²

S celoživotním nazírstvím se setkáváme v knize Soudců (13. kap.). Samson byl Božím zasvěcencem celý život. Jeho matka, již v době těhotenství, neměla pít víno, ani opojný nápoj a neměla jíst nic nečistého³³.

Také v knize Samuelově (1, 11) se píše o Chaně, která byla neplodná a složila slib, že pokud jí Bůh daruje mužského potomka, ona jej odevzdá Bohu a „břítva se jeho hlavy nedotkne“. Po čase Chana otěhotněla a porodila syna, kterému dala jméno Samuel (hebr. Šemuel - ? jméno Boží³⁴).

Podobně jako v mnišství se i v Tóře, setkáváme s určitou sexuální zdrženlivostí; i když se jedná o sexuální abstinenci dočasnou. Například kniha Exodus (19. kap.) uvádí, že když se měli Izraelci setkat s Bohem u hory Sinaj, neměli mimo jiné „přístupovat k ženám“³⁵.

Z mnoha textů jakoby vyplývalo, že spojení sexuality a posvátna, či posvátné služby, je nemožné³⁶. K přípravě na válku, která měla často posvátný charakter, patřilo to, že se bojovníci

³¹ s. 10

³² Intrukce ohledně Nazírství, nalezneme také v Míšně, konkrétně v traktátu Nazir.

³³ Sd 13, 4

³⁴ srov. DOUGLAS, J. D. *Nový Biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, s. 899.

³⁵ Ex 19, 15

³⁶ Je to v přímém rozporu s pohanskými kulty, kde sex byl používán i k sakrálním účelům (viz. chrámové kněžky).

vyhýbali sexuální aktivitám.

Když David žádá kněze Achímeleka o chléb, ten mu odpovídá, že má pouze chleby posvátné, které mu může dát, jedině v případě, že se jeho družina vyvarovala styku se ženami³⁷.

Jeremiášovi celibát nařídil samotný Bůh byl součástí jeho prorockého poslání³⁸. V židovských midraších se objevuje přesvědčení, že Mojžíš, když vstoupil do blízkosti a služby Bohu, zřiká se manželského soužití. V Sefer Zohar se píše: „*Když mu Svátý - bud' požehnán - řekl: ‚Zuj si opánky‘, hora se zachvěla. Michael řekl Svatému - bud' požehnán-: ‚Pane celého vesmíru, chceš snad zničit lidstvo? Není snad psáno: Muže a ženu je stvořil a požehnal jim?‘³⁹ Toto požehnání je tedy tam, kde je muž a žena. A ty mu teď přikazuješ, aby se odloučil od ženy!‘ Svátý - bud' požehnán- mu odpověděl: ‚Mojžíš už přikázání plodit a rozmnožovat se splnil. Ted' chci, aby si za snoubenku zvolil Šchinu‘⁴⁰.*

V Midráši Š' mot raba (Exodus raba) čteme: „*Jak řekl rabbi Šimon bar Jochaj, Mojžíš se odloučil od ženy proto, že uvažoval takto: bylo-li na hoře Sínaj, která byla posvěcena, jen pro tu příležitost řečeno: ‚Nepřistupujte k ženě,‘ oč víc musím být odloučen od ženy já, s kterým hovoří neustále! [...] A když pak Bůh řekl: ‚Vraťte se do svých stanů,‘⁴¹ a tak jim dovolil sexuální život, Mojžíš se zeptal: ‚Patřím i já k nim?‘ A Bůh odpověděl: ‚Ty však zde u mne stůj.‘⁴²*

Berešit raba (Genesis Raba) má zato, že Noe a jeho synové žili v celibátu po dobu pobytu v arše, protože v Gn 6, 18 se píše, že do archy vstupovali odděleně Noe a synové a pak jeho žena se snachami⁴³.

Jan Křtitel

Za jednoho z prvních asketů novozákonní doby bychom mohli považovat Jana Křtitele (latinsky: Iohannes Baptista).

Narodil se v kněžské rodině, asi kolem roku 7. př. o. l., Zachariášovi a Alžbětě⁴⁴. V 15. roce vlády císaře Tibéria „stalo se slovo Boží k Janovi“⁴⁵ a od té doby začala jeho prorocká služba. Vyzýval lid k pokání, vedl k sociální solidaritě a spravedlnosti⁴⁶ křtil je na odpuštění hříchů, „a kázal radostnou zvěst“, o příchodu Božího království⁴⁷. Podle Matoušova evangelia

³⁷ 1S 21, 4- 5

³⁸ Jr 16, 1 a 2

³⁹ Gn 1, 27

⁴⁰ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoústého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 18.

⁴¹ Dt 5, 30

⁴² Dt 5, 31

⁴³ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoústého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 18.

⁴⁴ Z evangelia podle Lukáše, se dozvídáme o okolnostech jeho narození. Je zde patná podobnost se SZ postavami, jako Izák, Samuel atd. Bezdětný pár v pokročilém věku prosí Boha, aby jim dal potomka, a jejich prosby jsou nakonec vyslyšeny.

⁴⁵ Lk 3, 1 a 2

⁴⁶ Lk 3, 10- 1

⁴⁷ Lk 3, 3; 3, 18

byl Jan oděn v šat z velbloudí srsti, kolem boku měl kožený pás a „*potravou mu byly kobylinky a med divokých včel*“.⁴⁸ Nejspíše žil asketickým způsobem života⁴⁹.

Stal se nepohodlným, jelikož kritizoval (rovněž) Héroda (Antipa), a zřejmě kvůli tomu byl uvězněn v perejské pevnosti Machariús, kde byl o několik měsíců později popraven. NZ⁵⁰ jej představuje jako Ježíšova předchůdce. Ježíš jej hodnotí slovy: „*Pravím vám, mezi těmi, kdo se narodili z ženy, nikdo není větší⁵¹ než Jan; avšak i ten nejmenší v království Božím jest větší nežli on*“.⁵² Považoval jej za poslední a největší postavu v řadě proroků: „*Zákon a Proroci až do Jana; od té chvíle se zvěstuje království Boží*...“⁵³ a také za Eliáše⁵⁴ jež byl zaslíben podle Mal 3, 23⁵⁵.

V souvislosti s Janem Křtitelem se objevilo několik teorií o jeho spojení s essény. Někteří jej přímo považovali za člena qumránské sekty. Abychom tyto teorie mohli zhodnotit, je třeba se blíže podívat na podobnosti, odlišnosti a možnosti vzájemných kontaktů mezi osobou Jana Křtitele a esejci.

Poušť

V Lukášově evangeliu se píše: „*Chlapec rostl a sílil na duchu; a žil na poušti až do dne, kdy vystoupil před Izrael*“⁵⁶. Je jasné, že jako chlapec nemohl žít na poušti sám, a proto se někteří domnívají, že ve shodě s tím, co psal Flávius⁵⁷, vyplývá, že Jan Křtitel vyrůstal v Qumránu. S tím ovšem polemizuje László Horkay, ve své diplomové práci „Jan Křtitel a Kumrán- srovnání“, a píše: „*L 1:80 doplňuje příběh Janova narození a vytváří spojitost s jeho službou v dospělosti v L 3. V 3. kapitole se totiž s Janem setkáváme jako s dospělým na poušti...Lukáš zde tedy pravděpodobně vytváří plynulý přechod mezi scénami dětství a dospělosti. Není pravděpodobné, že by Jan rostl od útlého dětství na poušti*“⁵⁸

Jan Křtitel pobýval v Judské poušti, ale také působil v okolí Jordánu. Geograficky tato místo od Qumránu příliš vzdálena nejsou, proto je možné, že s esejci přišel do styku. Geografická blízkost není sama o sobě důkazem vzájemného ovlivnění či vztahů.

Eschatologie

Nicméně Jan i esejci očekávali příchod mesiáše⁵⁹ (esejci očekávali příchod dvou mesiášů). Avšak očekávání změny poměrů a příchodu Vysvoboditele, byla v Izraelské společnosti obecně rozšířena, obzvláště v dobách útlaku (římská okupace). Jan předpovídal příchod Toho, který bude křtít Duchem svatým (Mk 1, 8 „*Já jsem Vás křtil vodou, on vás bude křtít Duchem*

⁴⁸ Mt 3, 4

⁴⁹ Mt 11, 18- 19

⁵⁰ NZ- Nový Zákon

⁵¹ var. + prorok

⁵² Lk 3, 28

⁵³ Lk 16, 16 + Mt 11, 13

⁵⁴ Mt 11, 14

⁵⁵ srov. DOUGLAS, J. D. *Nový Biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, s. 383.

⁵⁶ Lk 1, 80

⁵⁷ Válka židovská, II, 120

⁵⁸ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 44- 45.

⁵⁹ CD- B XIV, 19; XIX, 10- 11; XX, 1

svatým“). Něco podobného najdeme v textu Řádu Jednoty: „*A tehdy očistí Bůh svou pravdou všechny činy člověka, pročistí si některé ze synů lidských, aby odstranil každého ducha lži z vnitřnosti těla jeho a očistil jej duchem svatým ode všech činů podvodných. A zkropí jej duchem pravdy, jako vodou očisty,...*“.⁶⁰

Pokání

Stejně jako Jan, který vyzýval k pokání, vyžadovali i eseje změnu mysli a upřímnou תשובה⁶¹. V Damašském spisu jsou ti kdo „odešli ze země judské a pobývají v zemi damašské“ nazváni „obrácení z Izraele“.⁶²

Iz 40, 3

V souvislosti s Janem Křtitelem se v Matoušově evangeliu píše: „*To je ten, o němž je řečeno ústy proroka Izajáše: ‚Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně, vyrovnejte mu stezky!‘*“.⁶³

S tímto citátem se setkáváme také v 1QS: „*A až se tito stanou Jednotou v Izraeli, podle těchto určení se oddělí ze středu zasedání mužů klamu, aby šli na poušť připravit tam cestu Jeho, jakož je psáno: ‚Na poušti připravte cestu ****, narovnejte v pustině silnici Bohu našemu‘*“.⁶⁴

Vidíme zde použití stejného citátu, ale interpretace se liší. Společenství 1QS přebývalo na poušti, aby tam připravilo „cestu Jeho“, zatímco Jan na poušti nezakládá žádné společenství. Nepředpokládá, že tam s ním lidé zůstanou, ale spíše je vyzývá, aby činili pokání, a poté již „obrácení“ šli do svých domovů, ke svým rodinám, zaměstnáním.⁶⁵

Z použití stejného citátu tedy nemůžeme usuzovat, že Jan byl ve spojení s Qumránem. Tóra byla společným základem pro všechny směry v judaismu druhého Chrámu⁶⁶.

Asketismus

Jan žil asketickým způsobem života (L 7, 33- 34; Mt 11, 18- 19; L 1, 15). Jeho oblečení, šat z velbloudí srsti a kožený pás, jsou znakem starozákonních (asketických) proroků⁶⁷. Přesně takto je také popisován oděv proroka Elijáše, v 2. knize Královské (1, 8). Buď se nám zde sděluje, že se Jan podobal Eliášovi (což nemuselo být záměrem), anebo je to popis materiálu, z kterého se dělaly pytle. Pytel byl vhodný oděv pro člověka, který činí pokání. Janův oděv, oproti essenům, kteří nosili bílý šat, muže ukazovat na to, že „Janova askeze byla ještě tvrdší než essénská“⁶⁸.

⁶⁰ 1QS IV, 20- 21

⁶¹ Tšuva- pokání, uvědomění si hříchu a odhodlání vystříhat se dalších nepravostí. Od slovesného kořene značícího „vrátit se“ (srov. NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1992, s. 144).

⁶² CD- A VI, 5

⁶³ Mt 3, 3; Mk 1, 2- 3; Lk 3, 4

⁶⁴ 1QS VIII, 12- 14

⁶⁵ Lk 3, 11- 14

⁶⁶ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 54- 57.

⁶⁷ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 46.

⁶⁸ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 46.

Podobně jako Jan žil jakýsi Bannus, o kterém se dozvídáme od Josefa Flávia (Vita 11 - 12a). Žil také na poušti, jeho oděv byl zhotoven z listí a živil se tím co vyrostlo v přírodě. I když kladl důraz na omývání, není známo, že by patřil k esejcům.

Křest

Ponoření bylo důležité jak pro esejce, tak pro Jana, ale rozdíly jsou patrné. Co se týče rituálního omývání v Qumránu, nejsou badatelé zajedno. Rituální omývání nebylo v tehdejších židovství nic neobvyklého. Qumránské rituální koupele byly podobné těm, které museli vykonat kněží, když se rituálně znečistili anebo když měli konat službu v Chrámu⁶⁹. V Řádu Jednoty stojí: „*Nebude očištěn smířením, ani nebude čistý vodou očišťovací,...*“⁷⁰. Zde je použito מִי נִידָא (mi nida), což odkazuje na očištnou vodu z popelu červené krávy, jež se používala k očišťování člověka, který se „znečistil“ kontaktem s mrtvým (Nu 19, 9). Rituální koupeli se měl očistit také velekněz před konáním obřadů na Jom Kipur (Lv 16, 24) a kněží se rovněž omývali (pokud byli „znečištěni“) před tím než jedli ze svatých pokrmů v Chrámu (Lv 22, 6)⁷¹ a někdy se dokonce měli omýt i v případě, že nebyli znečištěni (Ex 29; Lv 8).

Jelikož Jan je u synoptiků i u Flávia, nazýván Křtitel, je možné, že jeho křest se odlišoval od všech jiných „ponořování“. A v 1QS je uvedeno: „*A duchem upřímnosti a pokory bude shlazen hřích jeho. A pokorou jeho duše vůči všem předpisům Božím bude očištěno tělo jeho skropením vodou očišťovací a posvěcením vodou očištnou. A upraví své kroky, aby chodil dokonale po všech cestách Božích...*“⁷² První očištné koupeli nově příchozího předcházelo pokání a vyznání vin, což některým badatelům připomíná určitý typ křtu⁷³.

Janův křest, jak se píše v Markově evangeliu (1, 4), byl křtem pokání „na odpuštění hříchů“. Lidé přicházeli, vyznávali své hříchy a Jan je poté křtil⁷⁴. Janův křest byl vnějším znakem skutečnosti pokání a ujištění o Božím odpuštění. Ale (jak píše Horkay) bez „ovoce, které ukazuje, že činíte pokání“ (Mt 3, 8) byl obřad očištění bezcenný⁷⁵. Pro Jana byl křest, jakýmsi předstupněm eschatologického křtu, který měl vykonat ten, který „přichází, je silnější a jemuž není hoden rozvázat řemínek jeho obuvi“⁷⁶. Ten měl křtít „Duchem svatým a ohněm“ (Mk 1, 8; J 1, 33; Sk 1, 5; 11, 16; L 3, 16)⁷⁷.

Janův křest byl oproti essenskému každodennímu rituálnímu omývání záležitostí jednorázovou. Rozdíl je také v tom, že pokřtít se směl k Janovi přijít každý (kdo upřímně činil pokání a nebyla zde žádná zkušební lhůta) kdežto v Qumránu měl k rituálním očištným lázním přístup pouze člen sekty. Zjevný rozdíl je také v tom, že esejci prováděli rituální očištnou každý

⁶⁹ srov. Ex 30, 17- 21

⁷⁰ 1QS III, 4

⁷¹ Ešejci se také omývali před společným stolováním.

⁷² 1QS III, 8- 10

⁷³ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 63.

⁷⁴ Mk 1, 5

⁷⁵ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 60.

⁷⁶ Mk 1, 7

⁷⁷ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 60.

sám, kdežto u křtu je zapotřebí osoba křtitele. Janův křest tedy s esejskými očištnými rituály nemá přílišnou spojitost.⁷⁸

Jan žil o samotě a tedy nejspíše nebyl během své služby členem esejské sekty. Jan také není zmiňován v Qumránských rukopisech. V NZ textech ani u Flávia⁷⁹, se neseťkáváme s informací, že by Jan byl esejcem.

„Podobnosti mohou svědčit o podílení se na stejném myšlenkovém světě, ale nic nám to neříká o míře vlivu jedné skupiny na druhou“⁸⁰

Ježíš

V pozdějším křesťanském mnišství, pro mnoho těch kteří odešli do pouště, byl hlavním impulzem pro jejich nový život, Ježíšův výrok k bohatému mladíkovi: „...jdi, prodej, co ti patří...pak přijď a následuj mne“⁸¹. Vzhledem k tomu do jaké podoby se rozvinulo křesťanské mnišství - můžeme vidět Ježíše jako člověka podobného Essenům, z podobnými názory?

Velmi brzy po nalezení rukopisů u Mrtvého moře, a jejich prozkoumání, se objevilo mnoho „senzačních zpráv“ o tom, že Ježíš byl napodobeninou Učitele Spravedlnosti⁸² a tudíž křesťanství je jakousi odvozeninou původního esejsství. Jiní tvrdili, že se Ježíš nějaký čas u essénů vzdělával. Tyto a mnoho dalších spekulací, již dnes můžeme považovat za velmi nepravděpodobné, ne- li zcela vyvrácené.

Ježíš patrně o existenci a věrouce essénské sekty věděl. Někdy byl za důkaz toho považován text Matoušova evangelia, kde Ježíš varuje před falešnými mesiáši a proroky:

„Když vám řeknou: ‚Hle, je na poušti□, nevycházejte! ‚Hle, vtajných úkrytech□, nevěřte tomu!...“⁸³. Poušť jako místo pobytu essénů.

Podobnosti s essény je několik. Příkladem může být, Ježíšův vztah k majetku- „Amen, pravím vám, že bohatý těžko vejde do království nebeského. Znovu vám říkám, snáze projde velbloud uchem jehly než bohatý do Božího království“⁸⁴. Flusser⁸⁵ tvrdí, že Ježíš sdílel s esejsci názor, že „chudoba v sobě má náboženskou hodnotu a že bohatství může být překážkou na cestě ke spáse“.

Avšak odlišností vidíme v sociální otázce. Narodil od essénů, kteří žili podle schématu MY - ONI, Ježíš nejenže vyzývá k lásce vůči svému bližnímu (byť by to byl i Samařan)⁸⁶, ale dokonce nabádá k tomu, aby člověk miloval své nepřítel⁸⁷.

⁷⁸ srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 64- 65.

⁷⁹ Ale jiného Jana, jako Essena přímo označuje, není důvod se domnívat, že pokud by Jan Křtitel k Essenům patřil, Flavius by se o tom nezmínil.

⁸⁰ Tailor - srov. HORKAY, László. *Jan Křtitel a Kumrán - srovnání*. Praha: (Diplomová práce UK ETF), 2002, s. 59-60.

⁸¹ Mt 19, 21

⁸² André Dupot- Sommer tvrdil, že Učitel Spravedlnosti byl ukřižován.

⁸³ Mt 24, 24

⁸⁴ Mt 19, 24

⁸⁵ FLUSSER, David. *Esejské dobrodružství*. Praha: Oikoyomenh, 1999, s. 128.

⁸⁶ Lk 10, 25- 37

⁸⁷ Mt 5, 44

Další dosti podstatný rozdíl mezi Ježíšem a eseji, vidím v tom, že Ježíš narozdíl od Jana a esejců, nebyl asketa. Na několika místech v NZ, vidíme jak Ježíš sám staví do protikladu svůj a Janův životní styl, a připomíná, že jej nazývají „milovníkem hodů a pitek, přítelem celníků a hříšníků“⁸⁸.

⁸⁸ Mt 11, 19

Esséni a křesťanské mnišství

Mnoho společných charakteristických prvků si lze povšimnout při srovnání esejců a pozdějšího mnišského hnutí v křesťanství.

Odchod do pouště

Důvodem esejců pro „oddělení se ze středu mužů klamu“ a odchod na poušť mohlo být to, že chtěli „připravit cestu Jeho“¹, podle toho jak je psáno: „*Na poušti připravte cestu ****, narovnejte v pustině silnici Bohu našemu.*“²

S tímto důvodem se pojí to, že nesouhlasili s poměry panujícími ve vedoucích náboženských funkcích (Úřad Velekněze, výklad Tóry atd.). Mnišství: Pro mnoho poustevníků a mnichů bylo výzvou, která je zasáhla a povolala k novému životu, slovo Ježíše k bohatému mládenci: „...*jdi, prodej, co ti patří, rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne.*“³

Některé prameny uvádějí, že mnozí odešli do pouště, či později do kláštera, kvůli zesvětštění v městských společenstvích křesťanů, které nastalo poté, co křesťané přestali být pronásledováni a postupně se křesťanství (ve 4. st. o. l.) „stalo převládajícím náboženstvím v římské říši“.⁴

Práce

O tom, že byli esejci výbornými pracovníky a „nenechali se odradit od práce ani horkem ani zimou ani jinou nepřízní počasí“, jsme si již říkali v kapitole o Essenech (Způsob života).

Podobně i v mnišství práce nehrála (- je) bezvýznamnou roli. Kromě kontemplativních řádů (jež se spíše zaměřují na rozjímavou modlitbu) byl duchovní život v mnoha kláštřech doplňován prací. Sám Antonín byl v tomto příkladem. V jednom z apoftegmat se vypráví o tom, jak se Antonín v tíživé vnitřní krizi obrací k Bohu s prosbou, co má dělat. Náhle uviděl kohosi, jak pilně pracuje, čas od času práci přeruší, modlí se, a pak znovu pokračuje v práci. Vnitřní hlas mu řekl: „*Jednej také tak a budeš zachráněn.*“⁵ „*Nejčastěji zmiňovanou prací mnichů bylo košíkářství. Po přípravných aktivitách splétali provazy, koše, rohože. Někteří tkali látky, pletli síť.*“⁶ Někteří se věnovali opisování textů, či výrobě papyru. Mniši se často také věnovali zemědělským pracím a své produkty byli někdy nuceni sami prodávat na tržištích. Jindy, kvůli získání prostředků nezbytných k obživě, se nechávali najmout k práci během žní. Jsou doloženy také případy, kdy se mniši věnovali prospěšné sociální práci pro druhé, anebo

¹ 1QS, VIII, 13- 14

² Iz 40, 3

³ Mt 19, 21

⁴ BIRNSTEIN, U., GUTSCHERAH, MAIER, J., et al. *Kronika Křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, s. 58. Mnišství. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mni%C5%A1stv%C3%AD> (citováno 2009-08-12).

⁵ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 150.

⁶ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 150.

finančně (či jinak) podporovali chudé.⁷ Pro Basileia Velikého byla práce zvláště ta manuální, zemědělská, řemeslná, prostředkem k duchovnímu růstu. Práci považoval za součást služby Bohu. „Práce má svá biblická zdůvodnění, láme lenost, otevírá prostor pro lásku a službu Bohu i lidem.“⁸

Přijímání nových členů

Stejně jako u esejců museli noví žadatele o vstup do Qumránského společenství projít určitým zkušebním obdobím (popis v kapitole Řád Jednoty), také v křesťanském mnišství je určitá doba prověřování novice. A v obou případech má několik etap. Konkrétním příkladem nám může být benediktinská řehole - Regula Benedikti (dále jen RB). Je zde nejprve zkoumána motivace pro vstup do kláštera⁹. Pro Benedikta bylo důležitým kritériem pro přijetí nového zájemce o vstup do společenství to, zda „hledá Boha“ (RB 58, 7)¹⁰. To je nám důvěrně známe z Řádu Jednoty, který začíná vyjmenováním cílů společenství a na prvním místě je: „*Hledat Boha [celým srdcem a] ce[lou duší], ...*“¹¹.

Novic má být také hned na začátku varován- jsou mu představeny všechna nebezpečí a úskalí mnišského života.

Pokud je nově příchozímu povolen vstup, je zaveden do cely noviců. Novicové tedy žijí v určité odloučenosti od zbytku společenství. Vidíme, zde podobnost s Qumránem, kde také „novic“ nějaký čas žil mimo komunitu. V případě benediktinské řehole, to není oddělení úplné, protože se novic zúčastňuje společných modliteb a práce.

V případě, že se po roce stráveném v klášteře nově příchozí rozhodne složit Slib a takto se plně odevzdat Bohu, činí tak ve společenství bratří. Velice důležitým momentem tohoto obřadu je zpěv verše „*Suscipe me, domine, secundum eloquium tui et vivam, et ne confundas me ab expectatione mea*“¹². Znovu nám to může připomínat obřad v Qumránu, během něhož pronášeli kněží a lévijci požehnání a prokletí (1QS, I, 18- 23).

⁷ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktinské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 150.

⁸ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktinské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 242.

⁹ Jelikož do života v komunitě povolává Bůh a ne člověk, Benedikt doporučuje: „*Zkoumejte duchy, zdali jsou z Boha.*“ (Regula Benedikti 58,2; srov. 1J 4,1)

¹⁰ „Toto hledání se uskutečňuje ve třech „O“. Jsou jimi Opus Dei, oboedientia, obprobria - služba Boží, poslušnost a snášení příkoří.“ HEISEROVÁ, Jana. Přijímání do mnišského společenství podle Regula Benedikti. (Bakalářská práce, CTF UP v Olomouci). Olomouc 2009. s. 15.

¹¹ 1QS, I, 1- 2

¹² „Přijmi mne, Hospodine (Pane), podle svého slibu, abych byl živ, mou naději nezklam.“ RB 58,21; srov. Žalm 119,116 (HEISEROVÁ, Jana. Přijímání do mnišského společenství podle Regula Benedikti. [Bakalářská práce, CTF UP v Olomouci]. Olomouc 2009. s. 18.)

Noční bdění

V Řádu Jednoty čteme: „*A mnozí budou bdít v Jednotě třetinu všech nocí roku, aby četli v knize a aby hledali právo a aby žehnali společně.*“¹³

Noční bdění známe také z křesťanského mnišství. Údajně v některých cisterciáckých kláštorech mniši vstávali v 01:45 hod., a následovalo „noční bdění“ do východu slunce.¹⁴

„Jiný řád essénský“ a Terciáři

Flávius se zmiňoval ve své *Bellum Iudaicum*, o „jiném řádu essenském“, tedy esejcích kteří nežili v Qumránu, ale žili v rodinách. Také v křesťanském mnišství vidíme podobnou „instituci“. Terciáři, tzv. třetí řád. Tito „laici“ na rozdíl od řeholníků (1. řád), řeholnic (2. řád), nesložili řeholní sliby a nežijí v klášteře.¹⁵

Therapeuté

V souvislosti s Esseny je třeba zmínit seskupení, jež je essenům velmi podobné, totiž Therapeuty. Název je odvozen z řeckého *Therapeutes*, což znamená *léčitel* anebo *služebník*. Věnovali se nejen léčbě těla, ale zejména léčbě duchovního člověka a službě Bohu. Opustili rodiče, přátele, vlast; zřekli se majetku a odešli do samoty v přírodě. Podle Filóna sídlili na mnoha místech, ale nejvíce v Egyptě v okolí Alexandrie.¹⁶

Modlili se večer a ráno, a celý den usilovali o sebezdokonalení, čtouce Tanach a filozofické spisy. Kromě těchto činností komponovali náročné zpěvy k oslavě Boha, „Jejich myšlení bylo stále soustředěno na Boha“.¹⁷ Filón informuje, že toto soustředění, nepřerušují ani ve spánku. „Někteří dokonce ve spánku interpretovali principy svaté filozofie.“¹⁸

Šest dnů prožívali o samotě, a sedmého dne se scházeli aby se spolu modlili, a také aby vyslechli slovo nejzkušenějšího. Slavnostně oslavovali interval 7 týdnů, pořádajíce hostinu, která měla přesný bohoslužebný řád, a jejímž hlavní náplní byl výklad písma, či rozbor určité závazné otázky. Po výkladu byl připraven stůl s chlebem a solí, případně yzopem. Nápojem byla pramenitá voda.

Jejich životní styl byl založen na kázni a ovládní. Jedli jednou denně, po západu slunce. Světlo je vhodné k filozofování, kdežto tělesné záležitosti patří spíše do oblasti temnot.

¹³ 1QS VI, 7- 8

¹⁴ *Kláster Plasy*. <http://www.pruvodce.com/plasy/historie.php>

Vita svatého Bernarda z Clairvaux, opata.

http://www.klaster.vyssibrod.cz/cesky/spiritualita/svati/zi_votopis%20bernarda%20z%20clairvaux.html
(citováno 2009-08-20).

¹⁵ Srov. *Terciári*. <http://sk.wikipedia.org/wiki/Terci%C3%A1ri>

Tercjarze. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Tercjarze> (citováno 2009-08-20).

¹⁶ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušského*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 28.

¹⁷ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušského*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 29.

¹⁸ Tamtéž

Někteří z Terapeutů jedli jednou za tři dny, jiní jednou za týdně. Stejně jako skromné bylo jejich stravování (chléb, sůl, voda), i jejich obydlí a oděv a byly velmi skromné, a připomínal oděv nejchudších vrstev a otroků.¹⁹

Srovnáme-li esjece a therapy, vidíme mnoho podobného, ale všimneme si také několik rozdílů. Therapeuté, stejně jako esejci, odchází z hlučného města, do klidu venkovské samoty. Obě komunity si zřídily svá centra na vyvýšené planině, jedni u jezera Márijút, druzí u Mrtvého moře. Obě hnutí jsou charakterizována úctou k Tanachu, jež byl náplní jejich denních meditací. Měli také podobný životní styl, jež byl charakterizován, chudobou a prostotou. Také náboženské hostiny jsou u nich podobné.

Avšak důkladnější studium odhalí mnohé rozdíly. Esseni byli spíše uzavřeni do svých nacionalistických představ, kdežto therapy byli více otevřeni, a vidíme u nich velkým smysl pro univerzalizmus- cítili se být obyvateli světa. Také k ženám měli odlišný vztah. U essénů vidíme náznaky mizogenismu, kdežto therapy, považovali muže a ženy, za zcela rovnoprávné. Nejmarkantnější rozdíl je v přístupu k manuální práci. Esseni byli vytrvalými pracovníky (věnovali se chovu dobytka, zemědělství...), ale therapy se věnovali výlučně modlitbě, četbě, rozjímání a literární činnosti k oslavě Boží. Alexandrijské hnutí bylo více „duchovnější“ než esejské, dá-li se to tak vůbec říci.²⁰

¹⁹ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 29.

²⁰ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 33.

NZ, ranně křesťanské texty a Řád Jednoty

Ježíš - Řád Jednoty

Je zajímavé srovnat některé pasáže Řádu Jednoty (dále jen ŘJ), a Ježíšovy výroky zaznamenané v evangeliích. Toto srovnání nám může přinést informace o názorové blízkosti, či vzdálenosti Ježíše a essénů.

Jak jsme si již dříve uvedli - na začátku ŘJ, se setkáváme s něčím jako programem, anebo cílem společenství, obce:

„Hledat Boha celým srdcem a celou duší, činit, co je dobré a správné před tváří jeho, jak přikázal skrze Mojžíše a skrze všechny své služebníky proroky...“¹.

Ježíš na otázku, které přikázání je největší říká:

„Miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí“²

a také řekl:

„Hleďte především jeho království a spravedlnost, ...“³.

A v otázce „činění, co je správné a dobré podle příkazu Mojžíše, a proroků“, Ježíš říká:

„Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit“⁴.

Pokud dosud jsme viděli podobnost mezi Ježíšovým výrokem a větou v ŘJ, rozpor přichází v další části úvodu ŘJ:

„...milovat všechny, které vyvolí, a nenávidět všechny, které zavrhl⁵,... a milovat všechny syny světla, a každého podle losu jeho v radě Boží a nenávidět všechny syny tmy⁶“.

Ježíš ale říká:

„Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřitele svého.‘ Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce;...“⁷.

První část Ježíšova výroku je známa z Tóry (Leviticus 19, 18). K druhé, nevíme přesně kde hledat paralelu. Proto Ježíšův výrok mohl být polemikou proti názorům, podobným jako ve zmiňovaném citátu ŘJ⁸.

¹ 1QS, I, 1- 3

² Mt 22, 37

³ Mt 6, 33

⁴ Mt 5, 17

⁵ 1QS, I, 3-4

⁶ 1QS, I, 9- 10

⁷ Mt 5, 43- 45

⁸ SEGERT, Jiří. *Synové světla a synové tmy*. Praha: Orbis, 1970. s. 216.

Esejci byli pravděpodobně, proti skládání přísah, až na tu, kterou měl složit ten, který vztupoval do Jednoty.

„Každý vstupující k radě Jednoty vstoupí do smlouvy Boží před očima všech, kdo se jí věnují, a vezme na sebe přísahu zavazující obrátit se k Zákonu Mojžišovu podle všeho, co on nařídil, celým srdcem a celou duší podle všeho, co bylo z toho zjeveno synům Sádkovým, ...“⁹.

Ježíš říká: *„Dále jste slyšeli, že bylo řečeno otcům: ‚Nebudeš přísahat křivě, ale splníš Hospodinu přísahy své.‘ Já však vám pravím, abyste nepřísahali vůbec; ...Vaše slovo buď ‚ano, ano - ne, ne ; co je nad to, je ze zlého“¹⁰.*

Esseni měli svá tajemství (jména andělů atd...), ale nejspíše také diskuse s nečleny byly (možná nejen Maskilovi) zapovězeny:

„Toto jsou předpisy pro Vyučujícího¹¹, ... - A který nemá vytykat ani se přít s muži zkázy, nýbrž má skrývat radu Zákona uprostřed mužů nepravosti a dokazovat znalost pravdy a právo spravedlnosti vyvoleným cesty, každému podle jeho ducha, ...“¹².

Snad je zde příhodné uvést tento Ježíšův výrok:

„Nedávejte psům, co je svaté. Neházejte perly před svině, nebo je nohama zašlapou, otočí se a roztrhají vás“¹³.

⁹ 1QS, V, 7- 9

¹⁰ Mt 5, 33- 34 a 37

¹¹ למשכיל (le maskil)

¹² 1QS, IX, 12; 16- 18

¹³ Mt 7, 6

Ranně křesťanské texty, Pavel - Řád Jednoty

V ŘJ čteme, že radu společenství tvořilo 12 mužů a 3 kněží¹. Těm byli podřízeni dohlížitelé², kteří přijímali nové členy, předsedali společným shromážděním atd. Tato organizační struktura je velmi podobná struktuře prvotní církve, kde kromě 12 apoštolů, existovala funkce episkopa (zkrácené řecké *episkopos* - biskup; Sk 20, 28)

Rovněž podobnost prvotní církve a essénů vidíme ve společném majetku. Ve Skutcích se píše:

*„...byli pospolu a měli vše společné. Prodávali svůj majetek a rozdělovali všem podle toho, jak kdo potřeboval“.*³ *Podobně fungoval systém rozdělování i u essénů.*

*„Všichni kdo uvěřili, byli jedné mysli a jednoho srdce a nikdo neřikal o ničem, co měl, že je to jeho vlastní, nýbrž měli všechno společné. Nikdo mezi nimi netrpěl nouzi, neboť ti, kteří měli pole nebo domy, prodávali je, a peníze, které utržili, skládali apoštolům k nohám. Z toho se rozdávalo každému, jak potřeboval“.*⁴

Tak jako v ŘJ jsme si uváděli tresty ohledně podvodu v záležitosti majetku (srov. 1QS, VI, 24- 25), je i ve Skutcích uveden incident, kde tento podvod potrestal sám Bůh (srov. Sk 5, 1- 11- Ananiáš a Safira).

Společné stolování:

ŘJ *„A společně budou jíst a společně budou žehnat a společně se budou radit“.*⁵

Sk *„...byli spolu, lámali chléb a modlili se. ...Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem“.*⁶

Podobně jako v Qumránu mělo každoročně probíhat obnova smlouvy⁷, i z rané církve je známá praxe obnovy křestních slibů v době velikonoce⁸.

Tak jako v ŘJ, čteme o oddělení se⁹ *„od obce mužů lži...“*¹⁰, i něco podobného vidíme v NZ:

*„A ještě mnoha jinými slovy je Petr zapřísahal a napomínal: ‚Zachraňte se z tohoto zvráceného pokolení!‘“.*¹¹

*„...abyste byli bezúhonní a ryzí, Boží děti bez poskvrny uprostřed pokolení pokřiveného a zvráceného“.*¹²

¹ 1QS, VIII, 1

² 1QS VI, 14

³ Sk 2, 44- 45

⁴ Sk 4, 32; 34- 35

⁵ VI, 2- 3

⁶ 2, 42; 46

⁷ 1QS, II, 19

⁸ srov. VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoustého*. Praha: Benediktinské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 23- 24.

⁹ Schéma MY – ONI ?

¹⁰ 1QS, I, 1- 2; V, 10

¹¹ Sk 2, 40

Pavel

V Pavlových listech vidíme mnoho podobnosti s ŘJ.

ŘJ: „...*duch pokory a shovívavosti a množství milosrdenství a **dobrota** věčná a rozumnost... To jsou zásady ducha pro syny pravdy... a **množství pokoje** v délce dnů a plody semene se všemi požehnáními věčnými a **radost věků** v životě trvalém a okrasa slavná s nádherou nadměrnou ve světle věků.*“¹³

Galatským: „*Ovoce Božího Ducha však je láska, **radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrota, věrnost, tichost a sebeovládání***“.¹⁴

Ef: „*Žijte proto jako děti světla - ovocem světla je vždy **dobrota, spravedlnost a pravda***“.¹⁵

ŘJ: „...*aby napomínali jeden druhého v pravdě a pokoře a lásce příznivé vůči druhému. ...Ať nemluví k svému bratru v **hněvu** či reptání či v tvrdošijnosti [či horlivosti] ducha bezbožnosti a **ať se nehněvá na někoho** [kvůli neobřezanosti] jeho srdce, nýbrž v jeho dnech ať ho napomene a nebere na sebe vinu.*“¹⁶

Kol: „*Ale nyní odhodte to všecko: zlobu, **hněv, špatnost, rouhání, pomluvy z vašich úst***“.¹⁷

Ef: „*Hněváte- li se, nehřešte. □ Nenechte nad svým **hněvem** zapadnout slunce.*“¹⁸

Slovo Belijal (בליעל), které se v ŘJ často vyskytuje¹⁹, nalezneme také u v Pavlově epištole Korintským:

„*A jaké spolužití světla s temnotou? Jaký souzvuk Krista s Beliálem.*“²⁰

¹² Fp 2, 15

¹³ 1QS, IV, 3; 6- 8

¹⁴ Ga 5, 22- 23

¹⁵ Ef 5, 9

¹⁶ 1QS, V, 25 – VI, 1

¹⁷ Kol 3, 8

¹⁸ Ef 4, 26

¹⁹ 1QS, I, 18; I, 24; II, 5; II, 19

²⁰ 2. Kor. 6, 15

Didaché

Plný název tohoto starokřesťanského díla z 1. století, je „*Učení Pána hlásané národům dvanácti apoštolů*“. Je to jeden z nejstarších křesťanských pramenů. Je v něm ještě patrný silný vliv judaizmu. Dá se říci, že je to jeden z nejdůležitějších dokumentů poapoštolské doby, jež nebyl zahrnut do NZ kánonu.

Didaché bylo objeveno, teprve v r. 1873 a o deset let později vydáno. Brzy po vydání se objevily domněnky, že za prvními šesti kapitolami Didaché, stojí židovský spis. Nazván byl *Učení o dvou cestách* (nazývájme jej Dvě cesty, Duae viae). Když byly nalezeny qumránské rukopisy, mnozí badatelé si povšimli souvislosti mezi *Učením o dvou cestách* (jež je součástí Didaché) a pasáží v Řádu Jednoty.

Učení o dvou cestách začíná: „*Dvě cesty jsou ve světě, jedna života, jedna smrti, jedna světla a jedna tmy. Dva andělé na nich byli ustanoveni, jeden anděl spravedlnosti a druhý anděl bezpráví. Avšak rozdíl mezi oběma cestami je veliký.*“²¹.

Tento oddíl nám připomíná podobnost s Knížetem světla a Andělem tmy v Řádu Jednoty²². Flusser se domnívá²³, že oddíl uvnitř Řádu Jednoty (1QS, III, 13- IV, 26), který nazývá theologický traktát, má stejnou předlohu jako židovské *Učení o dvou cestách*.

Podobně i v NZ nalezneme výroky o dvou cestách: „*Vějděte těsnou branou; prostorná je brána a široká cesta, která vede do záhuby; a mnoho je těch, kdo tudy vcházejí. Těsná je brána a úzká cesta, která vede k životu, a málokdo ji nalézá.*“²⁴

S Duae viae literárně souvisí také Epištola Barnabášova (ranně křesťanský spis, z první poloviny 2. st.).

Doc. Ventura, uvádí (s. 35), že *Učení o dvou cestách* se stalo již v počáteční etapě života církve součástí předkřesťní katecheze, a proto přeneseně také jedním ze základních kamenů myšlení a životního stylu křesťanského společenství. A dále vysvětluje: „*Znamená to tedy, že tímto kanálem proudí do křesťanství všechny živné látky zbožného židovství, s asketickými a mnišskými geny, jak je reprezentoval Kumrán a sapienciální literatura, s nimiž byla úzce spjata i určitá apokalyptická vize.*“²⁵.

Myslím si, že toto tvrzení je pro tuto práci, která se zabývá možným ovlivněním křesťanského mnišství Qumránem, velmi zásadní.

²¹ FLUSSER, David. *Esejské dobrodružství*. Praha: Oikoymenh, , 1999, s. 100- 101.

²² 1QS, III, 20- 2

²³ FLUSSER, David. *Esejské dobrodružství*. Praha: Oikoymenh, , 1999, s. 101.

²⁴ Mt 7, 13- 14; + srov. Lk 13, 23- 24

²⁵ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1.: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoušého*. Praha: Benediktínské Arciopatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, s. 35.

Závěr

V této práci jsme si představili Qumránské rukopisy a ty, kteří jsou považováni za jejich autory. Dobu, v níž esséni žili, jsme si zařadili do širšího historického rámce. Qumránské společenství a jeho rukopisy vykazují mnohé podobnosti s křesťanským mništvím, což je zřetelně patrné v rukopisu Serek ha-Jachad (Řád Jednoty), kterému jsem věnoval samostatnou kapitolu. Objevuje se proto otázka, zda mohl vliv Qumránského společenství dosáhnout až k později se rodícímu křesťanskému mništví. Odpověď není vůbec jednoznačná. Víme, že křesťanské mništví je jednou z forem spirituálního života v křesťanství, které sdílí svůj základ s židovstvím. Ano, již v předkřesťanském židovstvu existovaly určité formy zasvěceného života. Křesťanství však vznikalo v době, kdy do židovství patřil také asketický náboženský směr esejců. Proto o vzájemném ovlivnění lze uvažovat. Určitě ne tak, abychom došli k nějakému krajnímu přesvědčení o tom, že křesťanství je pouhou kopií esejství a tedy i křesťanské mništví je stejnou napodobeninou Qumránského společenství. Jak jsem se již v jedné kapitole zmínil – je zřejmé, že křesťanství nevzniklo v nějakém nábožensko – společenském vakuu, ale ovlivňovalo a bylo ovlivňováno náboženskými směry, s nimiž přišlo do styku, tedy nejspíše se to může týkat i essénů.

SEZNAM LITERATURY

Prameny

- BIBLE: Český ekumenický překlad. 2. vyd. Stuttgart: Ekumenická rada církví v ČSR, 1984.
- FLAVIUS, Iosephus. Válka židovská I. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 3. vyd. Praha: Academia, 2004. 311 s.
- FLAVIUS, Iosephus. Válka židovská II. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka. 3. vyd. Praha: Academia, 2004. 311 s.
- SEGERT, S., ŘEHÁK, R., BAŽANTOVÁ, Š. Rukopisy od Mrtvého moře: Hebrejsko-česky. 1. vyd. Praha: OIKOMENH, 2007. 963 s.

Sekundární literatura

- ALLEGRO, John. Rukopisy od Mrtvého moře. Stanislav Mareš, Miloslav Žilina. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1969. 216 s.
- BETZ, Otto, RIESNER, Rainer. Jezus, Qumran i Watykan. Kulisy Trzeciej Bitwy o Zwoje znad Morza Martwego. Romana Kielbasińska. Wyd. 1. Kraków: THE ENIGMA PRESS, 1994. 216 s.
- BIČ, Miloš. Poklad v Judské poušti: (Kumpánské nálezy). Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta v Praze, 1960. 276 s.
- FITZMYER SJ, Joseph A. 101 pytań o Qumran. Teresa Fizia. Kraków: Wydawnictwo WAN, The Enigma Press, 1997. 229 s.
- FLUSSER, David. Esejské dobrodružství: Židovské společenství od Mrtvého moře Čeho si lze povšimnout u Ježíše, Pavla, Didaché a Martina Tubera. Petr Sláma. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1999. 199 s.
- CHARLESWORTH, James H. Ježíš a svitky od Mrtvého moře. Jaroslav Voda. Praha: Vyšehrad, 2000. 382 s.
- CHYLIŃSKI, Henryk. Wykopaliska w Qumran a pochodzenie Chrześcijaństwa. Wydanie I. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1961. 238 s.
- JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Věra a Jan Lamperovi. 1. vyd. Řevnice: ROZMLUVY, 1996. 569 s.
- SADEK, Vladimír, ŠEDINOVÁ, Jiřina, PAVLÁT, Leo, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, 1997, 2001. 133 s.
- TRSTENSKÝ, František. Kumrán a jeho zvitky. Poprad: Katolícké dielo, Svit, 2009. 256 s.
- MÁNEK, Jindřich. Když Pilát spravoval Judsko: Kapitoly z dobového pozadí Nového Zákona. Praha: Blahoslav-Ústřední církevní nakladatelství, 1980. 191 s.
- MUCHOWSKI, Piotr. Komentarze do rękopisów znad Morza martwego, Wydanie drugie. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2005. 435 s.
- SHANKS, Hershel. Tajemnica o znaczenie Zwojów znad Morza Martwego. Olga Zienkiewicz. Wydanie pierwsze. Warszawa: Książka i Wiedza, 2002. 244 s.

- SEGERT, Stanislav. Synové světla a synové tmy. 1. vyd. Praha: Orbis, 1970. 230 s.
- THIEDE, Carstev Peter. Svitky od Mrtvého moře a Židovský původ křesťanství. Pavel Čech. Oxford: Volvo Globator, 2000. 299 s.
- TYLOCH, Witold. Rukopisy z Qumran: nad Morzem Martwym. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1963. 341 s.
- VENTURA, Václav. Spiritualita křesťanského mnišství 1: Od prapočátku po svatého Jana Zlatoústého. 1. vyd. Praha: Benediktínské Arciopatství Svatého Vojtěcha a Svaté Markéty v Břevnově, 2006. 348 s.

Slovníky a Encyklopedie

- BIRNSTEIN, Uwe, GUTSCHERA Herbert, MAIER, Joachim, et al. Kronika Křesťanství. Praha: Fortuna Print, Knížní Klub, 1998. 453 s.
- DOUGLAS, J. D. Nový biblický slovník. 1. vyd. Alena Koželuhová, Hana Nezbedová, Bohuslav Procházka, et al. Praha: Návrat domů, 1996. 1205 s.
- NEWMAN, Ja'akov, SIVAN, Gabriel. Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů. Gita a Dušan Zbavitelovi. Praha: Sefer, 1998. 285 s.
- SCHIFFMAN, L., VANDERKAM, J. Encyclopedia of the Dead Sea Scroll. Vol. 2. Oxford: University Press, 2000. 936 s.
- ŽILKA, František. Ježíš Kristus a začátky církve křesťanské. In: ŠUSTA, Josef: Dějiny lidstva: Od pravěku k dnešku. Díl druhý. Praha: Nakladatelství Melantrich. 677 s.

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Mapa – Qumrán

Zdroj: NOBLE, John. Archaeologists Challenge Link Between Dead Sea Scrolls and Ancient Sect.
http://www.nytimes.com/2006/08/15/science/15scroll.html?_r=1&n=Top/Reference/Times%20Topics/Subjects/D/Dead%20Sea%20Scrolls > (citováno 2009-01-25)

Summary

Qumránské rukopisy,
esséni a jejich možný vliv na rodící se křesťanské mnišství

Qumran's Scroll,
Essenes and their possible effect on aborning Christian's monkhood

David Macura

In this thesis I introduced Dead Sea Scrolls, and the Essenes, which are considered to be their authors. First, we put the period in which the Essens lived to a wider historical context. On Qumran's community we see many similar traits like in Christian monkhood. Therefore there is a questions, if Qumran's community could affect the Christian monkhood, which was born later. The answer isn't clear nor the matter easy to judge. We know that Christian monkhood is one of the forms of spiritual life in Christianity. It shares the common ground with Judaism. Indeed, already in pre-Christian Judaism the form of votive life existed. However Christianity was arising at the time, when Essenes- the ascetical religious movemnet- was a part of the body of Judaism. And that is why we can think about bilateral interference. Definitely not so, that we will go to the extreme saying, that Christianity is only a copy of the Essens' movement, therefore also Christian monkhood is the same replica of Qumran's community. I wrote before - it stands to reason, that Christianity didn't arise in religious and social vacuum, but it was influenced (and was influencial) by the religious movements wherewith it was in intercourse. Therefore most likely also by/with the Essenes.